

23.911
БІБЛІОТЕКА
ГР. КАТ. ДУХОВНОЇ СЕМИНАРІЇ
у ЛЬВОВІ.

XIV

509 / XXIV

М-12 1929 р.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2¹/₂ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

|| Передплата виносить 18 зл.
річно, для Америки 3 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.
Чековеkonto: 151.092.

З М І С Т:

Духове зближення	1—4
о. Др. Г. Костельник: Спір про епikleзу	4—20
о. В. Р. Рабій: Завваження на часі	20—22
о. Мих. Ковальчик: Про доходовий податок	22—25
о. Ю. Дзерович: Оживлення науки релігії	25—34
о. А. Бучацький: Загальні Збори Т-ва катехитів	34—35
Нові книжки	35—37
Всячина	37—40
Проповіди	1—16

...

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 18 зл.
річно, для Америки 3 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.
Чекове конто: 151.092.

Духове зближення між церковним Сходом і Заходом

Упадок Візантії (1453. р.) спричинив в Західній Європі „вiдродження“. Окрушини Візантії, що врятувалися перед Турками, й опинилися в Італії — грецькі емігранти — розбудили тут запал до грецької мови й старинної культури. А з Італії сей новий „дух“, дух „вiдродження“, поширився по цілій західній Європі. Старе — старинна грецька культура — стало чимсь новим у курсі життя Європи. Се був дар конаючої Візантії — дар цiсарський, а zarazом і „данайський“. Коли думати про ті шляхи, про їх перехрестя й про те, до чого вони довели, то не можна досить начудуватися зикзакам, сполученням і розлученням, акціям і реакціям — чи одним словом: дивним диференціяціям — історичних психічних напрямів життя. Ні одна суспільна течія не пропадає безслідно, хоч вона й не реалізується сейчас, і не простолінійно, й не в первісному своїм вигляді, і не помітно, а всетаки вона в своїм часі і своїм способом входить у формацію будучности. При тім дуже часто ускладнюється будучність проти всяких людських обчислень — як вислід якогось скритого, висшого принципу, що його звичайно називаємо *reversis*, або *ironia* (іронія). Візантія, котра через цілу свою історію віддихала релігійним духом, в котрій теологія була тим, чим у наших часах соціальні теорії: щоденним хлібом і голодом; Візантія, котра на кільканицять літ перед своїм упадком на Соборі в Флоренції (1439. р.), щодо духових течій, виявляла тільки релігійний

ЛБ АН УРСР
Ж. Н. 5059

ЛБ М. В. Стефанюк
АН України

інтерес у відношенню до Заходу, та Византія, конаючи, передала Європі тільки світську свою культуру. „Відродження“ се була фаза засадничо світської культури, навіть з аверзією проти релігійної християнської культури. Чи не іронія? А сталося се тому, що психічне тло тоді в Європі саме того жадало—світської культури. І зацвила отся культура на причуд — на всіх полях. Се був „царський“ дар.

Але дух „відродження“ своєю аверзією проти християнської традиції й церковности промощував шлях для найбільшої релігійної революції на Заході — для протестантизму. Се був „данайський“ дар Византії. Чи не немезис? Одначе грецькі емігранти, що викликали були „відродження“, ані не передбачували сього, ані не хотіли... Так вийшло! Зерно релігійної революції на Заході вже було посіяне, а „відродження“ тільки допомогло йому лекше й скорше скільчитися.

*

Якіж наслідки матиме для західної Європи упадок Росії і її еміграція? Ми ще нині заблизько самого факту, російсько-українська еміграція ще живе, й годі нам передбачувати скомплікованої будучности.

Кажемо „скомплікованої“, бо вже її чинники наглядно більше скомпліковані, ніж були чинники „відродження“. Російсько-українська еміграція по всій імовірности ще верне до своєї вітчизни, дотого там уже від десяти літ шаліє революція, що обіймає всі шляхи життя. Отже наслідки упадку Росії і її еміграції заважуть не тільки при ускладнюванню будучности Заходу, але й Сходу — ще більше.

Що такі наслідки будуть, і то „відроджуючі“, вікові — се певне. А нині вже ясно, що та диференціяція розіграється передовсім і визначно на релігійному полі. Всі позначки свідчать про се, що найживіше заангажовані тут церковний Захід і Схід.

І сей факт не є без іронії. Росія, котра в себе улягла атеїстичній струї, струї просто анархічного „зісвітчення“, на Заході Європи дає привід до нового релігійного курсу, який у будучности може таки назвуть „релігійним відродженням“. А се і знов не так з причини самих східних емігрантів, не задля їх цілий і змагань, тільки тому, що на Заході таке тепер психічне тло.

Католицька Церква, в живій надії, що тепер нагода позискати східних християн, пильнійше звернула свою увагу на церковний Схід. Цілі інституції, видавництва, монаші чини, визначні теологи стали займатися східною Церквою, її історією, теологією, обрядом, устроєм, життям. Се той новий курс. А православні емігранти, яких є кілька мільонів, вже від десяти літ живуть поміж католиками, дуже часто піддержу-

вані їх добродійствами, приглядаються католицькому релігійному життю...

Що з того вийде? Мабуть і більше і менше, як люди сподіються, бо Боже Провидіння якось завсіди так поступає. Одно явище стверджують безсторонні глядачі, як католики, так православні: взаємне духове зближення між православними і католиками. Православні покидають свої історичні упередження до католицької Церкви, католики краще пізнають східну Церкву, любуються її Літургією. Очевидно, не є воно так всюди, однак це симптом нового курсу. В локальних відносинах, де ведеться релігійна боротьба, як на Закарпатській Україні, на Лемківщині, на Волині, панує взаємна ненависть. Тут воно й не може бути інакше. Життя не розвивається простолінійно, але зикзаками.

Всежтаки загальний симптом потішаючий і обіцяючий. Певна річ, що тільки шляхом духового зближення можна дійти до зєдинення; а шляхом ненависти — до утравалення роздору.

Православні емігранти, навіть абстрагуючи від тих, котрі навернулися на католицизм, не одну рису з католицької психології, й неспостережено, приймали за свою, й перенесуть її до своєї вітчизни, тай зацеплять її психології своєї Церкви. Ми й з того повинні радіти, бо якщо не може бути сейчас повного зєдинення, то добре й це, коли є можливе взаємне збогачування, відроджування духа.

А чимжеж може східна Церква збогатити католицьку психологію? Догми в самім тім питанню виключені. Але догм мало, а елементів психології безліч... як клітин в організмі. Не треба забувати, що психологія західної католицької Церкви найсильніше розвинулася в середніх віках. А психологія нинішніх часів більше схожа з психологією перших віків християнства, коли розвивалася психологія Східної Церкви, аніж з психологією середніх віків. Се такі іжниці, як нпр. воздух в горах і воздух на долах. Оком не постерігаєш тих ріжниць, однак інакше життя ускладнюється, інакше там: організм інакше почувається. Приміри виянять справу. В деяких західно-католицьких краях (в Голляндії) останніх роках стали будувати престולי в костелах на зраок престола в східній церкві: престол — стіл, що стоїть поєредині святилища, без усяких окрас — навіть без табернауля (табернакуль приміщений при бічній стіні апсиди). Се п оворот до старинного „смаку“.

Розвідка „Спір про епikleзу“, яку саме кінчаємо в тім іслі, перед світовою війною мабуть не могла би була по-витися в цілости (до кінця). Правда, й тепер ішли безна-

станні доноси до Риму від деяких людей *), одначе були й оборонці. Не пересуджуємо цілої сеї справи, як остаточно випаде церковний суд про неї, одначе й се вже є знаменний симптом часу, що вона могла бути випечатана аж до кінця, хоч печаталася довше як рік.

Зближення душ дає наче нові очі, й не одна точка поріжнення представляється в новому світі — перестає бути „точкою поріжнення“.

Дав би Бог, щоби теперішнє духове зближення між церковним Сходом і Заходом в якнайближшій будучности зродило всім бажаний оwoц: церковне зєдинення під одним Пастирем, що на Петровій скалі.

ч. Др. Г. Костельник

Спір про епiклезу

(Докінчення)

V.

Православні й епiклеза

Згадувати протестантські концепції евхаристійного освячення нам цілком не по дорозі. Зате для доповнення нашого горизонту треба нам подати, як православні теологи відносяться до епiклези. В світлі наших пояснень кождий їх відрух уже буде для нас зрозумілий. Тому й вистарчить сумарично тільки згадати оті відрухи.

Як сказано, православні теологи підходять до епiклези з історично-літургiчного становища. Се зовсім зрозуміле, бо православні не мають своєї „схолястичної філософії“, не мають спеціальних філософічних засад, котрі накидувались би їм то через шкільне виховання, то через авторитет, перетягаючи їх заразом на своє (метафізичне) становище. І оскільки православні в своїх поглядах на епiклезу тільки те кажуть, що Літургiя, а нічого більше, остільки їх погляди — очевидна річ — поправні.

Вже перед Кавасилою — вправді тільки принагідно — висловлювалися про епiклезу Теодор, єпископ з Андиди (в XII. ст.), і Теодор, єпископ з Мелітени († ок. 1361), приписуючи їй таке саме значіння, яке приписували їй грецькі св. Отці, ба навіть такими самими словами, а саме: що ев-

*) Хоч се нині властиво зайве, бо в Римі в тепер визначні теологи, котрі читають по українськи — й „Ниву“.

харистійне освячення здійснюється „*διὰ λόγον Θεοῦ καὶ ἐνεί-
ξεως — διὰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος
ἐπιφοιτήσεως*“¹⁾).

Супроти цього висказ Lisowsk-oro: „*Pierwszy, który
przypisywał epiklezie moc przeistoczenia, był Teodor, biskup
z Andidy*“,²⁾ є не на місці, бо на якій підставі автор вважає
сих двох грецьких церковних писателів за таких, котрі еп-
ikleзі приписують силу переествлення, на тій самій підставі
треба вважати й східних св. Отців за таких, а тоді Теодор
з Андиди не буде „перший“. (Lisowski—очевидно—не при-
знає, щоби котрийнебудь зі св. Отців приписував якусь силу
епikleзі в акті евхаристійного переествлення.)

Проблему епikleзи, як так у, перший з Греків розгля-
дав Микола Кавасила († 1394), солунський митрополит,
і щойно через нього справа набрала розголосу на Сході.
Зробив се Кавасила в своїм творі *Ἐκμυστία τῆς Θείας λειτουργίας*
в XXIX-тій розділі під заголовком (у лат. перекладі):
„*De iis in quibus Latini nos reprehendunt
et ad reprehensionem responsio*“. Отсей заго-
ловок дуже знаменний: він свідчить, що Греки стали по-
дрібнійше думати про епikleзу щойно за атаковані ла-
тинськими теологами.

Кавасила наводить два закиди, що їх латинники ставили
Грекам відносно епikleзи: а) що Греки не признають пере-
ествлення силою Христових слів б) що в епikleзі просять
о зайву річ, бо освячення вже здійснилося. Кавасила відпо-
відає на сі закиди, що на форму освячення складаються два
чинники: Христові слова і епikleза. Ані самі слова установ-
лення, ані сама епikleза не вистарчають, щоби переествлення
наступило. Слова установлення мають виключно характер
оповідання (*διηγηματικός*) і тільки потенціальну силу, тому
потреба епikleзи, котра спонукала би отсю потенціальну силу
до акту. Епikleза не зменшує сили слів установлення, бо не
ті Христові слова, котрі священослужитель вимовляє *hic et
nunc*, довершують переміни предложених дарів, але ті самі
слова, що їх Христос вимовив на Тайній ве-
чері, і тоді переествили й тепер переествлюють.

Такі великі учителі, як Василій Вел. і Золотоустий, пе-
реказали нам отсю науку (автор тут мав на увазі передов-
сім Літургії Василія Вел. і Золотоустого), а ні один Апостол,
ні один учитель Церкви не навчав, начеб самі Христові слова
вистарчали для переествлення. Кавасила вказує латинникам
на молитву „*Supplices te rogamus*“ в їх каноні, яка—на його
думку—сповняє функцію епikleзи.

¹⁾ Theodori Meliteniotae *Ethica* on l. VIII, (Migne, *Patr. Graeca*
CXLIX, 947 B. 949 B. 953 A. Цит. кс. Lisowski o. c. Стр 15—16).

²⁾ О. с. Стр. 15.

Митрополит Симеон (†1429), один з наслідників Кавасили, в своїй „відповіді Гавриїлови пентаполітському“ дає практичну вказівку про важність епikleзи. На питання, що священникови робити, коли щойно при причастію завважав, що освятив порожню чашу, відповідає Симеон, що в такому випадку над чашою, наповненою вином, треба відмовити всі молитви аж до епikleзи включно, бо без епikleзи, тої печати св. Духа, нема ані переествлення, ані жертви¹⁾.

Не потребуємо вже сього доказувати, що отся відповідь зі становища нашої Літургії, де ходить про конкретне освячення після її взору, вповні правильна. Хибною вона була б лиш тоді, якби її розуміти в абсолютнім значінню: що епikleза в кожній Літургії мусить бути саме така, як у нашій Літургії (на тому самому місці, мусить відноситися до св. Духа, мусить бути розвинена.).

На флорентійському Соборі (1439. р.) зійшлися представники східної й західної Церкви лице в лице, і дійшли до порозуміння в усіх спірних квестіях, крім у квестії про епikleзу. Греки сею квестією властиво були задоволені, бо вона не містилася в програмі спірних точок, але виступила припадково при диспуті про безквасний хліб; як пише Lisowski (ці слова для нас дуже важні): „zauważyli Ojcowie łacińscy, że nie tylko co do materji, ale i co do formy Eucharystji różni się Kościół grecki od łacińskiego, gdyż po słowach ustanowienia prosi Boga o zesłanie Ducha św. celem przemiany darów ofiarnych w ciało i krew Chrystusa Pana“²⁾. Дотого Греки не мали про акт евхаристійного переествлення настільки розвиненої і скристалізованої думки з готовими філософічними засадами, зіставленнями й дистинкціями, як її мали латинники, й мусили обмежуватися на Літургії і традиції. Квестія дозрівала для них щойно підчас їх диспут і нарад на Соборі. В їх виступах так і видно незгармонізованість поглядів (поодиноких єпископів), нерішучість і недоповідження останнього слова.

В першій своїй заяві, яку зложили чотири митрополити (між ними й київський Ізидор) тільки в своїм імені (бо від решти єпископів не мали уповажнення), Греки позірно пристали на толкування епikleзи в дусі латинських теологів: „Fateri nos diximus, per haec verba transsubstantiari sacrum panem et fieri corpus Christi; sed postea, quemadmodum et ipsi dicitis „Jube haec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum“, ita et nos quoque oramus dicentes, ut Spi-

¹⁾ Simeonis Thessalonicensis Responsa ad Gabrielem Pentapolitanum (Migne, Patres Graeci CLV, 830—952. Цитує Lisowski о. с. Стр. 17).

²⁾ О, с. Стр. 17.

ritus Sanctus descendat super nos, et efficiat in nobis panem hunc pretiosum corpus Christi tui, et quod in calice isto est pretiosum sanguinem Christi tui, transmutetque ipsa Spiritu Sancto suo, ut fiat communicantibus in purgationem animae...¹⁾ Стилізація така, що ніби виходило би, що в епikleзі просимо тільки о плоди Пресв. Евхаристії в нас, а не о переествлення. Одначе стилізація виразно не виключає просьби о переествлення, ба навіть—скрито—супонує її. Очевидно, що латинська сторона не могла вдоволитися такою заявою то задля її приватного характеру, то задля неясности.

Папський теолог Іван Тургесемата, домініканин, з приказу папи (Евгенія IV.) мав дискусію про „форму Евхаристії“ на двох явних засіданнях Собору. Він—річ ясна—придержувався науки св. Томи з Аквіну, й жадав, щоби отся точка також була поміщена в декреті унії, на що й папа погоджувався. Але грецький цісар, Іван Палеолог, і грецькі єпископи ніяк не хотіли пристати на се.

З грецької сторони промовцем був Ізидор, київський митрополит.²⁾ Він оправдував цісаря й єпископів, що вони не хочуть пристати на письменну заяву: Атже через стільки віків Греки відправляли Літургію не инакше, як нині, а від часів Василя й Золотоустого до нині ніщо в їх Літургії не змінилося, чому ж отже тоді, коли Греки були в єдності з Римом, ніхто не робив їм закидів, а щойно тепер латинники жадають від них, щоби оправдалися зі своїх консекраційних слів? Греки завсіди вірили, що те, що довершує Тайни, се Господні слова, а по вимовленню тих слів священник просить св. Духа, щоби зволив його слова зєдинити зі словами Христовими.) Христові слова се наче насіння; насіння для зросту і видання овочу потребує світла, тепла й вохкості—а так і Христове слово потребує священника, престола й молитви, тої наче роси, конечної до зросту і видання овочу. Тому, що Греки, навіть прості люди, погоджуються в тім з латинниками, нема ніякої потреби поміщувати отсю точку в декреті унії; а для усунення всякого підозріння й сумніву Греки готові зложити устну заяву...

Зіткнулись тут Схід і Захід, і зовсім не здавали собі собі справи з того, як далеко відстають від себе їх способи думання, які власне в тій проблемі найвиразнійше виступають.

Тургесемата відповів Ізидорови, що Христових слів не можна порівнювати з насінням, що вони мають повну силу, й не потребують ніяких умовин і молитов для свого успіху, бо вони є „sermo vivus“, що ділає й без престола, без риз і без молитов, щоб тільки священник вимовив їх з належною інтенцією...

¹⁾ Mansi, o. c. XXXI. Стр. 1003.

²⁾ Ізидор був родом Грек.

Колиж Греки всетаки не змінили свого погляду, а цісар навіть взивав до повороту, і вже здавалося, що цілий Собор розібеться, папа згодився на устне тільки зложення декларації. Сю декларацію зложив Висаріон в імени всіх присутних Греків, у якій сказав: „...dicimus breviter: nos usos fuisse Scripturis et sententiis sanctorum Patrum, cognoscen-tes et avimadvertentes fragilitatem humani sensus... spretis hu-manis inventis... quoniam ab omnibus sanctis doctoribus Eccle-siae, praesertim ab illa beatissimo Joanne Chrysostomo, qui no-bis notissimus est, audimus verba Dominica esse illa quae mu-tant et transsubstantiant panem et vinum in corpus verum Chri-sti et sanguinem, et quod illa verba divina Salvatoris omnem virtutem transsubstantiationis habent, nos ipsum sanctissimum doctorem et illius sententiam sequimur de necessitate“.¹⁾ Видно, що тут останнє слово не доповіджене. Греки придержуються погляду Золотоустого — але як толкувати сей погляд у по-дробицях? Чи так, як латинські теологи, чи так, як грецькі? Lisowski виразно завважує, що на Соборі „u większości teo-logów greckich przeważało zdanie, że epikleza, jeżeli nie jest pars essentialis formy konsekracyjnej, to przynajmniej jest con-dicio sine qua non“.²⁾

І з того приводу робить закиди Грекам, що в них був „brak szczerej intencji do zawarcia unji“; що вони заслонюва-лися повагою Отців і східних Літурій „bez głębszego wni-knięcia w myśl tychże Ojców i w ducha swych liturgij“; а до-того: що „z polecenia cesarza unikają szczegółowej dyskusji nad epiklezą“.³⁾ — Більшої іронії автор мабуть не міг видумати для грецьких учасників на флорентійському Соборі, але рівночасно й для себе самого!

Авжеж для думаючого ясно, що то не єпископи в тій справі слухали цісаря, (який не був ніяким теологом, і не міг визна-ватися на субтельній kwestії про епиклезу), але цісар слухав їх, а вони тільки заслонювалися цісарем — у тій трагічній си-туації. Закиди, що їх з обсягу сеї kwestії Turrecremata робив Грекам, в дійсности відносилися не до Греків, як схизмати-ків, тільки до грецької Літургії, як такої. Зрозуміли се грецькі єпископи й дали сьому вислів устами митрополита Ізидора. Так, а не инакше, стилізує ці закиди й сам Lisowski: „zauważyli Ojcowie łacińscy, że nie tylko co do materji, ale i co do formy Eucharystji różni się Kościół grecki od łacińskiego, gdyż po słowach ustanowienia prosi Boga o zesłanie Ducha św. celem przemiany darów ofiarnych w ciało i krew Chrystusa Pana“. Хтож то тут „просить“? Грецькі те-ологи, оскільки викладають віру? Ні, се сама Літур-

¹⁾ Mabillon: Museum Italicum, Parisiis 1687. T. I. p. 2. Стр. 243. (Цит. Lisowski о. с. Стр. 22).

²⁾ О. с. Стр. 24.

³⁾ Ibid. Стр. 23.

гія пресить, бо така, а не инакша, її стилізація— стилізація, що незмінена переховалася від Золотоустого й Василя Вел., а Василій виразно згадує, що не пам'ятає ані він, ані його сучасники, хто зі святих її уложив і їм переказав. . . отже сягає апостольських часів. А саме Василій каже: „Хто зі святих оставив нам на письмі слова епikleзи, що приходять при переествлюваню (*ἐπὶ τῇ ἀραδείξει*) хліба Евхаристії і чаші благословення? Миж не вдоволяємося тими (словами), котрі навів Апостол, або Євангеліє, але перед і по (тих словах) відмовляємо ще інші— як такі, що мають велику силу для містерії, котрі ми одержали з несписаної науки.¹⁾ Своїми словами Lisowski дає свідоцтво, що наглядне й правильне розуміння епikleзи є лиш таке, яке не дається погодити зі схолястичною наукою про форму Евхаристії.

По виголошенню Христових слів, по „Твоя оть твоих“ грецька Літургія (а так само всі східні Літургії) в епikleзі називає предложений хліб „хліб сей“, і просить Бога, щоби він перетворив сей хліб учесне тіло Христове. Всякі засади льогіки, герменевтики, психольогії і граматики дозволяють се місце тільки так розуміти, як читаєш. Слово „хліб“ не приходить тут само про себе, але в зіставленню зі своєю опозицією, якою є „тіло Христове“, і так усяка двозначність слова „хліб“ через те виключена. Так само слово „сотвори“ через отсю опозицію абсолютно ясне. Таке є льогічне правило, що слова щойно через свою опозицію дістають вповні ясне і точно опрделене значіння. Епikleза се просьба о переествлення *hic et nunc*— і не лише просьба, але разом і сакраментальна акція: хрестне знаменування предложених дарів. Всяке инакше толковання се безсильне перекручування тексту— задля метафізичного упередження.

І стояла перед грецькими єпископами на флорентійському Соборі ось яка трагічна альтернатива: або остати вірними своїй Літургії, перенятій від Василя Вел. і Золотоустого і незмінній, або пристати на схолястичну науку про „форму Евхаристії“, й попасти в різьку суперечність зі своєю Літургією, зрадити її. . . Для представників грецької Церкви, яка незвичайно привязана до своєї традиції, вибір був ясний, хочби й за ціну зірвання Собору. Грецькі єпископи мусіли

¹⁾ De Spiritu Sancto 27, 66 (Migne, Patres Graeci XXXII, 188). Lisowski (о. с. стр. 121—124) задає собі немало клопоту, щоби ніби доказати, що тут „ubocznie niewątpliwie zaznacza Bazyli, że s.owa „u Apostoła i w Ewangeliach“ zawarte mają moc konsekracji“. — Разом з іншими молитвами в каноні— *concedo*; без тих молитов— *nego*. Зате найвиразніше зазначає Василій, що епikleза має „велику силу“ (*ισχυρά*), отже не „значіння“, але „силу“ в акті перествлення, а схолястична наука про форму Евхаристії се виключає.

се розуміти, що ніякі філософічні засади й концепції, хочби які блискучі, не можуть бути такі м родайні, як їх старинна Літургія; і коли ті засади й концепції йдуть у розріз з їх Літургією, то їх ніяк не можна прийняти...

І сьому дали Греки вислів у декларації, що її зложив Висаріон: „...dicimus breviter: nos usos fuisse Scripturis et sententiis sanctorum Patrum, cognoscentes et animadvertentes fragilitatem humani sensus... spretis humanis inventis (відкинувши людські видумки)“. Останні слова без сумніву відносяться головню до схолястичної науки про форму Евхаристії. Ні одним словом грецькі єпископи не дають зрозуміти, що пристають до сеї схолястичної науки, зате виразно зазначають, що вони є одної думки з Іваном Золотоустим. Очевидно тут представники грецької Церкви мали на увазі передовсім Літургію Золотоустого. Якнебудь і де-небудь висловлювався Золотоустий про Христові слова (ходить тут головню про його „De proditiōne Judae“), то а priori ясно, що він не міг через те попасти в суперечність з Літургією; бож саме Літургія є засадничим викладником його погляду на функцію Христових слів і епikleзи в літургічному каноні. Власне тим своїм покликом на Золотоустого грецькі єпископи забезпечили себе, щоби не попасти в суперечність зі своєю Літургією.

Думаєш про се, й просто сльози тиснуться на очі, що в нашій уніятській Церкві майже до зєра змаліло отсе розуміння великих творців фльорентійської унії. А Lisowski каже про них, що вони заслонювалися повагою Отців і східних Літургій „bez głębszego wnikiennia w myśl tychże Ojców i w ducha swych liturgij“!

Міг би хто доказувати, що справа з епikleзою не представляється так трагічно, як ми її тут вложили. Авжеж на фльорентійському Соборі Tugrecremata не жадав від Греків, щоби вони змінили текст своєї Літургії, щоби инакше сповняли євхаристійне освячення, аніж дотоді сповняли, тільки щоби инакше розуміли перебіг того освячення. Так само від нас, нинішніх уніятів, ніхто не жадав і не жадає чогось иншого, й епikleза стоїть ненарушена в нашій Літургії. Навіть поодинокі латинські автори, з виїмком таких рідких, як Rauschen, не жадають від нас усунення епikleзи з Літургії. Що більше, деякі навіть з ентузіазмом висловлюються про епikleзу, як н.пр. і сам Lisowski: „Nie usuwać, ale wyjaśnić ją trzeba“¹⁾ (як колиб творці літургічного канону укладали молитви на те, щоби їх вірні не розуміли, й щоби їх могли зрозуміти щойно по видуманню поплутаних теорій і по переученню стосів книжок!). „Oto prawdziwie mistrzowski genialny i psychologicznie uzasadniony sposób, w jaki Kościół

¹⁾ О. с. Стр. 290.

św. zapomocą epiklezy przedstawia swym dziatkom jak najprzystępniej nieuchwytnie tajemnice, dokonane wszechmocą Bożą w jednym momencie¹⁾

Та се тільки формальна правда. А річева правда така, що схолястична наука про форму Евхаристії й епiклеза, як уже сказано, взаїмно виключаються. Признати схолястичну науку про форму Евхаристії се значить попасти в суперечність з нашою Літургією — невідклично. Пригадаймо собі, скільки то східних Літургій латинські місіонарі „справили“ так, що „вирадирували“ в них епiклезу, бо вона їх разила, заваджала їм. А в нас чи нема нічого подібного?

Чимжеж є той наш загальний звичай, що вірні на Літургії встають від клячання саме перед епiклезою, чимжеж він є, як не чинним протестом проти епiклези (що ніби освячення вже скінчилось, а епiклеза є зайвим додатком)?! Є в нас священники, що епiклезу бігцем відмовляють, щоби чимскорше „позбутися її“, бо вона „заваджає“. Інші знов мають неспокійну совість, бо догматика так каже, а Літургія (епiклеза) инакше. Роздор — тай годі! Супроти того воно зовсім не дивне, що той, хто твердо пристав до схолястичної науки про форму Евхаристії, підсуває вихід з трагічного положення: викинути епiклезу (Руссак)...

Але де поділась традиція східних Отців, творців флорентійської унії? Або то може нинішнім уніятам уже не вільно займати становища тих Отців, і боронити цілості своєї Літургії? Яка догма сьому противна?

Марко Євгенік († 1451), ефеський митрополит, звісний ворог флорентійської унії (був на Соборі у Флоренції, але не хотів підписати декрету унії), по повероті до дому написав трактат про евхаристійне освячення, де вповні пристає до Кавасили. Висаріон († 1472) до смерті остав вірним унії (був кардиналом) і також написав трактат про евхаристійне переєствлення („De ss. Eucharistia et quibus verbis Christi corpus conficiatur“), де старався грецький погляд якнайбільше зблизити до схолястичної науки, щоби задержати й тенор схолястичної науки і важність епiклези.

Позірно се йому й удалося, і численні латинські теологи, старші й новіші, між ними й польські: Bilczewski і Lisowski, вважають його пояснення за наймудріше. Висаріон приймає моментальність евхаристійного освячення, але з одної сторони вказує на те, що Церква хоче вірним розвинено (драматично) представити акцію евхаристійного освячення, тому в своїх молитвах (з освячуючим характером) звертається до всіх трьох Божих осіб зокрема, хоч у дійсності освячення є спільним ділом Пресв. Тройці; з другої

¹⁾ Ibid. Стр. 316.

торони Висаріон вказує на те, що священник не може тих олотов вимовити в одному моменті, тому треба ті молитви так розуміти, як колиб були висказані в одному моменті — разом з Христовими словами: „...oportet (invocationes).. non tamquam in tempore in quo dicuntur, sed tamquam in tempore pro quo dicuntur ita intelligere, ac si tempus illud maneret minimeque difflueret.. Cum igitur pro tempore in quo illa Dominica verba dicuntur, invocationes etiam posteriores fiant et ad illud referantur tempus, profecto et eodem haec ipsa dicta esse tempore existimanda sunt“.¹⁾

Якщо критично поставитися до погляду Висаріона, то показується, що він зовсім не є в згоді зі схоластичною наукою, а дотого він не розв'язує трудности. Вправді Висаріон каже: „ipsa (verba Domini) dumtaxat, et non sacerdotales preces, tantum opus conficere dicenda sunt“.²⁾ Але як він це розуміє? Якщо слова Христові разом з іншими освячуючими молитвами, так це не є згідне зі схоластичною наукою. Якщо Христові слова, самі про себе, так тоді нема ніякої рації, щоби епikleзу підтягати під той момент, коли священник вимовляє Христові слова. Дальше стоїть квестія: Чи в тому моменті, котрий Висаріон має на думці, освячення в цілості вже dokonane, чи ні? Якщо так, то епikleза вповні зайва, й знов нема ніякої рації підтягати її під той момент. А якщо ні, то сей момент треба пересунути з Христових слів на епikleзу, чого й сам текст Літургії домагається, бо Христові слова наводить тільки в історичнім зв'язку, а щойно в епikleзі підтягає їх під значіння *hic et nunc*.

Зрештою, як ми переконалися, нема ніякої стійної рації, щоби процес освячення підтягати під один момент.

По флорентійському Соборі православні саме в наслідок контрверзії із латинниками переймали від латинників поняття про „моментальне переєствлення“ та про „форму Евхаристії“ — вправді не в здефінованій формі (як це є в латинників) і навіть не вповні ясно, всежтаки остільки, що під тим кутом стали реагувати на схоластичну науку. І стали — в опозиції до католиків — акцентувати саме епikleзу, начеб уважали її за „форму Евхаристії“, а Христові слова залишали наче в тіні.

Єремія II, царгородський патріарх (1572—1594), в своїх відповідях протестантам каже, що евхаристійне переєствлення здійснюється епikleзою і ласкою св. Духа. В першій відповіді: „et nunc invocatione et gratia omnipotentis illius sacrorum rituum antistitis Spiritus, sacrarum precationum et divinorum oraculorum interventu panis quidem in ipsum

¹⁾ Migne, De Sacramenti Eucharistiae (Patres Graeci LXXXI, стр. 320).

²⁾ Ibid.

Domini corpus, vinum vero in ipsum Domini sanguinem convertitur et transmutatur".¹⁾ У другий відповіді: „invocato et superveniente sancto Spiritu supra omnem naturae rationem transmutantur in corpus et sanguinem Christi".²⁾ Подібно акцентує епiклезу „Православне ісповідання віри" Петра Могили, київського митрополита (1633—1646), котре ісповідання Синод у Ясах (1643 р.) признав за згідне з вірою православної Церкви. На питання: „Quot requiruntur ad mysterium"? — там стоїть відповідь: „Tria: materia debita, sicuti sunt aqua, panis, vinum etc. juxta rationem mysterii; deinde sacerdos rite ordinatus aut episcopus; tertio invocatio Spiritus Sancti et forma verborum, per quae virtute Spiritus Sancti sacerdos consecrat mysterium, cum intentione debita ad consecrandum".³⁾ Бачимо, що Могила оперує словами „materia" і „forma" на лад схолястиків. На питання про Тайну Евхаристії слідує відповідь: „...Quarto animadvertendum est ut sacerdos habeat talem intentionem tempore consecrationis, quod ipsa vera substantia panis et substantia vini transsubstantientur in verum corpus et sanguinem Christi per operationem Spiritus Sancti. Cujus invocationem facit tum temporis, ut perficiat mysterium hoc, orando et dicendo: Mitte Spiritum tuum Sanctum in nos et in haec proposita dona... Statim enim ad haec verba fit transsubstantiatio..."⁴⁾ Про Христові слова нема тут ні згадки! Виглядає, як колиб Могила бажав епiклезу за форму Евхаристії в такім значінню, в яким латинські теологи вважають Христові слова за форму Евхаристії.

Всежтаки нема тут повної ачальогії, бо православні теологи ніколи не посуваються до її скрайности, щоби вчити, що епiклеза є „повною й виключною формою" Евхаристії, та що вона має переествлюючу силу й без Христових слів і навіть поза Літургією. Хоч отже й говорять на лад схолястиків, то їх слова треба инакше розуміти. Так н. пр. пише Тихон († 1783), єпископ вороніжський і елецкий:

„Вопросъ какая форма или совершение (Евхаристіи)? Отвѣтъ: Словеса сія: И сотвори убо хлѣбъ сей честное тѣло Христа Твоего... и тогда хлѣбъ и вино прелагаются въ истинное тѣло и въ истинную кровь Христову дѣйствіемъ Святаго Духа".⁵⁾

¹⁾ Responsum primum Patriarchae (Hieremiae) pro Augustana Confessione. Liber qui vocatur iudex veritatis. Lipsiae 1758. Стр. 49.

²⁾ Ibid. Стр. 189, III.

³⁾ La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila, texte latin inédit. Pontif. Institutum Orientalium Studiorum. Roma 1927. Стр. 56.

⁴⁾ Ibid. Стр. 61—62.

⁵⁾ Сочиненія Пресвящ. Тихона, єпископа воронѣжскаго и елецкаго. Изданіе II, Москва 1860. О тайнѣ святой Евхаристіи, стр. 9. (Цит. Русскаго стр. 65.)

В опозиції до латинників, щоби всі консекраційні позначки пересунути на епikleзу тай щоби літургію підтягнути під „моментальне освячення“, православні — бодай деякі і в дечому — „справляли“ старинні Літургічні звичаї, звязані з освяченням.

Так Герасим II, александр. патріярх, в 1702. р. приказав Христові слова вимовляти тихо, а епikleзу голосно.¹⁾ А Goar свідчить: „...propterea opinionis hujus autores vel sequaces a contaciis sive missalibus libris et euchologiis, quibus potuerunt, eas abrasserunt rubricas, quae sacerdoti benedictione ad consecrationem verbis Domini faciendam praevia uti praescriberent, ne ubi benedictionis factae certitudo extaret indubitatam subsecutae consecrationis haberetur argumentum.“²⁾ Ходить тут передовсім про усунення хрестних знаменвань підчас євангельських слів про Христа: „благословивъ, освятивъ, преломивъ“, які знаменовання в старинних грецьких Літургіях були в звичаю, а по флорентійському Соборі православні стали їх опускати (нині всі православні опускають їх). Замість тих рубрик уведено нову, що по епikleзі каже священослужителеви робити три глибокі поклони.

Очевидно православні перевели ті всі інновації головню в тій практичній ціли, щоби показати, що предложені дари по виголошенню Христових слів ще не є освячені, й не належить їм почитання, як Богу. Алеж тим затерли вони ясні позначки сукцесивного освячення, якому чесна християнська старина — тому, що відносилася до тексту Літургії без усяких упереджень, дала найкраще свідоцтво саме хрестними знаменованнями, як підчас епikleзи, так і підчас євангельських слів про Христову акцію на Тайній Вечері.

В XVII. ст. між деякими православними богословами на Україні, а відти також на Московщині, приймився схоластичний погляд, що форму Евхаристії становлять Христові слова, — очевидно в наслідок польських впливів. Lisowski про се каже: „Metropolja kijowska, matka cerkwi rosyjskiej aż do XVIII wieku wierzyła i uczyła zgodnie z nauką kościoła łacińskiego“.³⁾ А Руснак: „Изъ нея (книги Григорія Мирковича: „О времени пресуществления св. даровъ“, гл. III.) почерпается подлинное русское учение, приписывающее пресуществление ч. даровъ всегда словамъ Спасителя“.⁴⁾ Сі автори виходять від заложення, що східна Церква так само, як західна, до роздору вірила, що Христові слова, самі про

¹⁾ Гл. Lisowski о. с. Стр. 275.

²⁾ Goar Jacobus: Euchologion sive Rituale Graecorum, Venetiis 1730 Nr. 129 (Цит. Lisowski о. р. Стр. 274.)

³⁾ О. с. Стр. 33.

⁴⁾ О. с. Стр. 69.

себе, без епikleзи, освячують предложені дари, а щойно по роздорі православні теологи, щоби відрізнитися від західної теології стали инакше вчити. Руснак так і пише: „Учення св. Матері Церкви о видѣ св. Евхаристіи какъ преемство (ділцтво) сохранилось и на Востоцѣ. Но нѣсколько столѣтіями позже между богословами восточными несоединеными возникла мысль (но это не по мысли восточной церкви) о томъ, что формою св. Евхаристіи не только слова Спасителя, но и такъ называемый епиклезисъ былъ“.¹⁾

От ложка антиципація робить чоловіка сліпим навіть на факт, що перед його очима. Авжеж се знає кождий наш інтелігент, що в Академії Петра Могили в XVII. ст. учили схолястичної філософії, що саме в тих часах православні Українці приймали чимало латинських церковних звичаїв і поглядів. До тих поглядів належала також теорія про „форму Евхаристії“. Визнавці сеї теорії між православними богословами на Україні навіть оперували схолястичними термінами „materia“, „forma“, „intentio“ (як се ми вже бачили також у самого Петра Могили), а се недвозначно вказує на жерело.

В другій половині XVII. ст. звелася на Україні й Московщині завзята боротьба за схолястичну науку про форму Евхаристії і проти неї.²⁾ До прихильників схолястичного погляду належали: Інокентій Гізель, Симеон Полоцький, Сильвестер Медведєв, Інокентій Монастирський, Дмитрій Туптало, ростовський митрополит, і ин. До противників належали: Епифаній Славинецький, монах Евтимій, а їм на поміч прийшли 1685. р. два грецькі монахи, браття Лихуди, Йоанікій і Софроній (вислані східними патріярхами, щоби ратували загрожену православну науку на Руси). Перемогу віднесли Лихуди, що ясували евхаристійне переєствлення в душі Кавасили. Синод у Москві 1690. р. під клятвою заважав читати твори Медведєва, а на нього, як непослушного сина православної Церкви, що уперто пропагував „латино-польські ідеї“, кинено анатему. В рік пізніше Медведєва стято (був обжалований, що належить до заговорників проти царевича Петра), але й Лихуди скінчили сумно, бо їх (в 1701. р.) заслано до іпатіївсько-костромського монастиря.

З оригінальних доказів, що їх находимо в згаданих православних визнавців схолястичної науки про форму Евхаристії, врта навести ось які: Медведєв аргументує, що словами Христа дійсно переєствлюється хліб у тіло Христове, а вино у кров Христову, бо слова священника,

¹⁾ О. с. Стр. 58.

²⁾ Вичерпуючо описав отсю боротьбу Григорій Мирковичъ: О времени прееуществования св. даровъ. Вильна 1886.

котрий вимовляє їх замість самого Христа, не були би правдиві, якби по вимовленню слів „се є тіло моє — се є кров моя“... хліб остав хлібом, а вино вином.¹⁾ Наша відповідь: Христові слова в Літургії наводяться в історичному звязку і — як такі — вони не мають того значіння, що їх річевий еквівалент мусить знаходитися *hic et nunc*; щойно епikleза (в нашій Літургії) підтягає ті слова під значіння *hic et nunc*, і тоді вони стаються правдивими у відношенню до предложених дарів.

Димитрій Туптало аргументує: „Римляни освячують Христовими словами, а що їх освячення важне, отже переествлення dokonують Христові слова. В Літургіях стоїть перед Христовими словами „благодаривъ, благословивъ, освятивъ“, ergo — *verba Christi sunt forma*“.²⁾ На ці аргументи не потребуємо давати ніякої відповіді, бо вона вже міститься в нашому з'ясуванню проблеми епikleзи.

Новіші православні теологи нічого нового не вносять у пояснення епikleзи з православного становища. Пишуть про евхаристійне переествлення без вичерпуючих метафізичних дистинкцій і зіставлень, тому їх погляди ще не є виспеціалізовані до кінця.

Так одні приймають, що освячення зачинається Христовими словами, а кінчається епikleзою: „по ученію православної Церкви пресвществованіє св. даровъ только начинается со времени произношенія этихъ словъ Спасителя, а окончается оно въ то время, когда священникъ трижды благословляя св. дары...“³⁾

Інші приймають, що переествлення зачинається щойно початковими словами епikleзи: „Коли починається в Літургії переествлення і коли докінчується? — Переествлення зачинає здійснюватися в Літургії тоді, коли священнослужитель починає молитися: „ниспосли Духа твоего Святого на ны...“⁴⁾

Загал православних не признає Христовим словам „переествлюючої сили“, а Мальцев признає її, але на свій лад (подібно, як Touttée): „In den Worten, mit denen der Herr die heiligen Geheimnisse seines Leibes und Blutes eingesetzt hat, ist eine allmächtige Kraft Gottes verborgen, die durch die Herabkunft des heil. Geistes infolge der Epiklesis zur Wirksamkeit geweckt wird“.⁵⁾

Все те без метафізичної підбудови, тільки отак „на око“. Всі засадничі консерватисти люблять абсолютизувати своє

¹⁾ Гл. Мирковичъ о. с. Стр. 81.

²⁾ Гл. Мирковичъ о. с. Стр. 243.

³⁾ Алексій Лавровъ: Записки по предмету Закона Божіаго. Москва 1914. Стр. 48.

⁴⁾ Смирнов-Петрович: Изложеніе христіанске православнае вере. Загреб 1892. Стр. 122.

⁵⁾ Alexios Malcew: *Wort und Sacrament*. Berlin 1892. Стр. 427.

становище. І православні теологи, переняті духом засадничого консерватизму, то менше, то більше виразно абсолютизують своє історично-літургичне становище. Так н. пр. твердить Мальцев: „Wenn in der römischen Messe das Gebet „Supplices rogamus“ nicht vorhanden, auch nicht anderweit eine nach dem Einsetzungsworten stehende Epiklesis ersetzt wäre, so müsste die orthodoxe orientalische Kirche der römischen Messkanon beanstanden“.¹⁾)

А Ілін таки категорично твердить: „Главнѣйшимъ изъ этихъ искаженій, дѣлающихъ Римскую Литургію безумовно неприемливою для Православія, надо отнести исчезновение въ литургическомъ чинопослѣдованіи призванія Святаго Духа на предлагаемые Дары т. наз. Эпиклизиса“.²⁾)

А се, як ми бачили, не є стійне.

Схолястичний погляд на „форму“ Евхаристії тому такий сильний, бо має до подробиць розвинену метафізичну підбудову.

Всякий інший погляд, щоби набрав сили, домагається того самого.

ЗАКІНЧЕННЯ

Практичною моею ціллю було:

1) Оборонити нашу Літургію перед тенденцією, щоби викинути з неї епikleзу. По розпаді Австро-Угорщини всі уніятські Церкви, що були в тій державі, найшлися в нових політично-суспільних відносинах, і — що зовсім зрозуміле — ведеться в них боротьба за нову кристалізацію ідей. Обі, противні собі, струї: латинізм і геленізм, що відвічно нуртують в уніятських Церквах, тепер сильно змogliся. В Галичині, на Підкарпатській Русі і в Югославії (стан румунської греко кат. Церкви мені невідомий) латинізм бере верх — не тому, щоби загаль духовенства заступав його, тільки тому, що ті, котрі заступають його, мають більшу владу у Церкві. Або влада в уряду (як н. пр. єпископ супроти священників, священник супроти вірних), або бодай влада моральну: прихильники латинізму свої поняття й інновації завсіди представляють як „висший (правдивий, чистий) католицизм“, заслонюються всякими авторитетами, й трудно з ними боротися. (Взір такої нерівної боротьби

¹⁾ Alex. Malcev: Die Sakramente der orthodox. katholischen Kirche des Morgenlandes, Berlin 1898. Стр. CLXI.

²⁾ Ільїнъ: Къ проблемѣ Литургіи въ Православіи и Католицизмѣ. В книжці: Россія и Латинство. Сборникъ статей. Берлинъ 1923. Стр. 201.

ілюструє собою також отся розвідка: о. Русснак використовує всю моральну силу католицької Церкви для своєї позиції, й воює не так льогікою, як власне тою моральною силою; а моя позиція прикра й незavidна.) Заходить поважна небезпека, що в недалекій будучности латинізм тим способом здобуде рішучу й загальну перевагу в уніятських Церквах, а тоді з цілою певністю зможеться й спокуса, щоби вже раз рішучо обчистити нашу Літургію від „схизматичних решток“ (як про се пишуть деякі польські теологи)¹⁾, передовсім, щоби викинути епikleзу. Ось такому „безумію“ хотів я перешкодити сею розвідкою.

Декому може здаватися, що таке побоювання безпідставне. Одначе психольогічні тенденції мають свою внутрішню льогіку, й уперто простують до свого „кінця“. В наших літургіконах перед Христовими словами „Примите, ядите...“ вже уміщено рубрику, що се „слова освящающа и претворяюща хлѣбъ въ Тѣло Христово“, слова „сіе єсть тѣло мое“, „сія єсть кровь моя“ випечатані більшими черенками, а прийнятий звичай каже вірним вставати від клячання саме перед епikleзою. Се щойно половичне здійснення тенденції, противної епikleзі. При збільшенню латинізаційного курсу отся тенденція, домагатиметься свого здійснення в цілости: викинути епikleзу. Вправді, літургічні тексти, як ми на своєму місці в книжці згадували, задля своєї святости й довговіковій традиції не дозволяють, щоби їх цілком усувати. Але переробити їх так, щоби дістали зовсім инше значіння, як спершу мали, се льогічно рівнається їх усуненню. Справити епikleзу так, щоби в ній затерти характер епikleзи — ось се мета тенденції, що противна епikleзі.

В книжці ми навели різні приміри „справлених“ (зн. затертих) епikleз, а тут на самому кінці — як остереження — підносимо, що й наші галицькі Вірмени (як загалом усі Вірмени унії) мають таку „справлену“ епikleзу. Оригінальна вірменська епikleза дуже виразна, зовсім анальогічна до нашої (з тою різницею, що священник три раз вимовляє освячуючі місця епikleзи). А в уніятів Вірмен вона виглядає ось як: „Der Priester neigt sich und betet still: Wir beten an und flehen zu Dir, gütiger Gott, sende über diese dargebrachten Gaben Deinen gleichewigen und gleich-wesentlichen heiligen Geist. Er erhebt sich, macht das Kreuz über die Opfergaben und schpricht im Stillen: Durch welchen du dieses gesegnete † Brot wahrhaftig zum Leibe unseres Herrn und Erlösers Jesu Christi gemacht hast (1). (Dreimal wiederholt.) Und den gesegneten † Kelch wahrhaftig gemacht hast (1)“

¹⁾ Гл. Кс. Dr. Jan Korzonkiewicz: Kirche und Schisma in Polen und Russland. В „Katholiken-Korrespondenz“ з 1925 р., ч. 10, стр. 213—217.

zum Blute unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi. (Dreimal wiederholt.) Durch welchen du dieses gesegnete † Brot und diesen Kelch wahrhaftig zum Leibe und Blute unseres Herrn und Erlösers Christi gemacht hast (!), sie verwandelnd durch Deinen heiligen Geist¹⁾ Чи також наша Літургія має дійти до аналогічної окончної коректури?

Для мене се представляється ніяк не зрозумілою, а просто лячною річю, щоби „справляти“ первісні східні католицькі Літургії саме в їх найсвятіших місцях в імені якоїнебудь метафізичної засади. Що перед чим має уступати й модифікуватися: чи Літургія перед шкільною теорією? чи теорія перед Літургією? Отся квестія для нас унітів має практичне значіння, й пекучо домагається своєї розв'язки. Я подав таку розв'язку, яка раз на завсіди лишає нашу Літургію — і всі інші Літургії — в святім спокою.

2) По світовій війні в католицькій Церкві незвичайно живими стали старання для позискання східних, нездєдинених християн. Можна сказати, що ціла католицька теологія розвивається нині в тому напрямі. *Signum temporis*.

І ось хотів я по щирости й в цілости представити західним теологам, які з природи річи є вязані своїми традиціями (чи на се звертають увагу, чи ні), як виглядає зраціоналізована традиція східної Церкви — традиція, основана не на якихось сепаратистичних тенденціях, тільки на чистій Літургії, яка є католицькою.

Маю таку віру, що я заняв становище східних Отців, котрі заключили флорентійську унію. Вони ще не були так вишколені в тій проблемі, щоби посміли вдаватися в подрібну диступу із західними теологам на Соборі. Довго унія мусіла чекати, щоби змогла віднайти й заналізувати їх неповіджене „слово“. Дотеперішні автори, уніяти, що писали про епikleзу, тільки повторювали те, чого навчилися від західних теологів. Здаю собі справу з того, що становище яке я заняв, деякі назвуть „православним“, ідентифікуючи се зі „схизматичним“, щоби так одним словом „побороти“ його. Таким аргіогі відповідаю, що також наша Літургія є „православною“, а всежтаки вона не є „схизматичною“. Те, що правдиво католицьке, повинно впливати не тільки з західної церковної традиції, але й зі східної.

3) Дотепер написано про епikleзу вже стільки книжок, що з них можна би зложити поважну бібліотеку, а вислід, як Bartmann щиро признає, не вдовольняючий. Чи не трагедія? Атже трудність тут не в недостаті фактів, тільки в недостаточнім зраціоналізованню фактів. Такий стан річи піддає думку: що тут мусить заходити якесь хиб-

¹⁾ Codex Liturgicus Ecclesiae universae. Curavit Herm. Adalb. Daniel, T. IV. Lipsiae MDCCCLIII. Стр. 466. в нотці.

не заложення, освячене традицією, й тому неприступне для критичної аналізи. Інакше стільки авторів, давніших і новіших, прецінь розв'язали би загадку епikleзи. А історія розвою природничих наук подає нам численні аналогії, де власне задля хибного заложення нераз через тисячі літ проблема не могла бути зясованою „до кінця“ (от хочби згадати астрономічну систему Птольомея, що ґрунтувалась на звичайній, як здавалося, наглядній обсервації небесних явищ, і систему Коперника).

Схолястична теорія про форму Евхаристії розвинулася без огляду на структуру східних Літургій, тому епikleза й сталася таким „каменем преткновень“ для неї. Дотого вона більше в'яжеться засадами аристотелівської метафізики, як структурою римської Літургії. А тому вона не є в ідеальній гармонії ані з римською Літургією.

Чи католицька наука має остати при тій заломаній лінії? Чи не є бажаною така теорія, котра була би в повній гармонії з усіми Літургіями? Ось се була моя ціль, щоби вишукати таку теорію.

Завважую, що я далекий від того, щоби накидувати Церкві свої погляди, висказані в тій книжці, а піддаю їх теологам під розвагу, *salvo Ecclesiae iudicio*.

о. В. Р. Рабій

Завваження на часі

Душпастир сьогодні має великі труднощі — прикристи у сповнюванню свого уряду.

Кожний священик, що працює нині серед своїх парохіян, бачить велику зміну у душах людських. Ця зміна, це духовна революція наслідком різних обставин, переходить серця, ум і волю людей і дає почин до релігійного синкретизму. Історія вчить нас, що наслідками великих воєн були реформи релігійні, секти, упадок віри—тощо. І те, що сьогодні маємо по наших селах, православ'є, пресвітеріанізм, суботники та інші сектанти, це сумні наслідки світової війни. І так народ недовіряє священикам, мало віри до Бога, посвяти для Церкви. Молодь перенята злими впливами — комуністичними часописами і книжками, а дівчата сільські псує і деморалізує нова мода, яка неначе пошесть входить швидко під наші сільські стріхи. І вплив душпастиря сьогодні не такий, як колись був.

Якийнебудь агітатор православ'я або сільробівський має сьогодні послух в громаді, його радо слухають і тримають в селі — часто буває, що в читальнях або в кооперативах

радять скрайні елементи села і нерado допускають місцевого душпастиря до спільної праці — просвітно-культурної. Повага і пошана священика безперечно дуже менша, як перед війною. Незавидне і невідрадне становище нині священика серед тих обставин на селі. Він мусить боротися раз у раз зі злом моральним і політичним. Він мусить поступати розумно, тактовно, бо найменший його нетакт використовують вороги, і може принести лихі наслідки для Церкви і для нього. Священик мусить обдумати тактику і плян боротьби зі злом і з ворогами. Мусить руководитися в боротьбі любов'ю і лагідністю. Мусить всім світити приміром. Крім урядових своїх, совісно виповнених функцій в церкві і школі мусить священик зайнятися народом і бути його провідником. Треба конечно лучитися з народом. Поза церквою пізнати парохіян, їх спосіб думання, їх бажання і учити їх і йти на зустріч і вести їх. Парохіяни люблять своїх душпастирів, якщо бачуть їх у спільній праці чи то в кооперативі чи у читальні. Горнутьс'я до церкви слухають священика і шанують — і прив'язуютьс'я до свого обряду.

Найкрасші приклади то на Лемківщині: де священик займався і працював над народом, був його отцем духовним і провідником, там вступу немає ані православ'я, ані сільробі. А противно: де був урядовець — священик, там нині роздор.

Мусимо конечно працювати над народом, бо сього вимагає хвиля і час, а якщо не хочемо, то народ нас зненавидить. І як прийде час і пора, відвернетс'я від нас і оставить нас.

Заложім в селі кооперативу або сільського-господаря, виголошуймо до народа господарські реферати, зацікавись'я ціла громада і молодь і старі, всі будуть нас слухати, бо це їхні справи — цікаві, нові і потрібні. Даймо народови добру християнську лектуру і газету, учім співу церковного і народної пісні, історії свого народа і традиції, а побачимо, що народ піде з нами.

Недобрий сьогодні цей священик, що тільки у церкві працює над людьми, треба більше праці і труду і поза храмом Божим і школою.

Богато добра для священика і села приносить заложення у парохії „захоронки“. Захоронка сповняє велику місію у громаді і разом зі священиком працює і помагає душпастиреви в його праці. В захоронці гуртується дітвора і молодь села. Малі діти учаться молитви, катехизму, рідної мови. Дівчата вчаться робіт, вишивання, крою, роблять цвіти до храму Божого. А хлопці вчаться співу церковного. Брацтва церковні і родичі в захоронці находять поміч і опіку. С. Служебники займаються хорими й немічними людьми в парохії. Занимаються і храмом Божим, пристроюють престולי і ікони, бережуть чистоти і порядку в церкві та при торжествах помагають душпастиреви в процесіях. В захоронці находяться

ріжні книжки, і звідси їде добра лектура в село. Люди будьто купують і читають книжки зі захоронки, будьто позичають або слухають читання добрих христ. книжок. На жаль у нас так важко заложити захоронки в селах — навіть священники подекуди пасивно ставляться до „захоронки“. Закладаймо захоронки, помагаймо їм, бо все їде для добра церкви і народу.

Богато, багато далось би написати про це, та я найголовніші ці завважання під час і хвилю уважаю за найвідповідніші і конечні. Варта над ними застановитися. Це наші справи, читаймо й пишім про них.

о. Мир, Бочальчик

Про доходовий податок

Докучають нам всякі тягарі і податки: маєтковий, дороговий і доходовий. Про декотрі податки вже писали Впр. Отці в „Ниві“. Я бажаю познакомити Впр. Отців зі справою дохового податку. Насамперед подам пояснення сеї устави, а опісля її текст в оригіналі, щоби уможливити Впр. Отцям робити відклики в случаях потреби. Члени оціночних комісій самі не знають закона і ухвалюють звичайно такий податок, як се їм піддасть скарбовий інспектор. Рекурсу не можна робити, як не знається закона. Адвокат написав би відклик, але треба його добре ремунерувати.

На вступі для пояснення подаю, що часто уживаю слова платник, яке означає особу оподатковану, згл. сторону, яка платить податок.

Як належить розуміти по думці закона дохід? Дохід підлягаючий оподаткованню є сума періодично повторюваних і передбачених через платника приходів в грошах або в грошевих вартостях, очевидно по відчисленню видатків, понесених в цілі осягнення доходів.

Закон о дохововім податку не бере під увагу всіх розходів зроблених в цілі осягнення дохону, тільки їх часть, а саме кошти осягнення, збереження і забезпечення приходу, $\frac{1}{100}$ від зужиття будинків і мертвого інвентаря, а також страти понесені в предметах, які служили до осягнення доходу. Видатку, зробленого в цілі набуття нового жерела доходу, закон не дозволяє відтручувати від доходу, натомісць можна вчислити квоти, які видано на се, щоби вже з готового жерела осягнути дохід; тут належать кошти управи ріллі, але не кошти набуття нової ріллі.

Видатки мусять бути дійсно понесені і не вільно відтручувати фікційних розходів, або таких, яких ми не поне-

сли задля ощадности, пр. власною працею, або неплатною працею наших домашніх.

Закон о дохідовім податку робить різницю між господарством домовим і рільним. До відтручення надаються кошти утримання тих членів родини, які є постійно заняті в господарстві рільнім, а не домовим. За зужиття мертвого інвентаря можна відтрутити річ-річно 10% його вартости, але не можна сього приміювати до грошей, виданих на купно нового інвентаря.

Видатки, яких не можна відтручувати від доходів, є отсі:

- 1) видатки на побільшення або уліпшення жерела доходу;
- 2) видатки на покриття страт за минулі літа;
- 3) видатки на провадження дому;
- 4) інші видатки, не злучені з осяганням доходу.

За основу оподаткування служить дійсно осягнений дохід в останнім році, попереджаючим податковий рік. Для забезпечення себе від несправедливого оплачування податків, повинні ми провадити правильні господарські книги, або принайменше достовірні господарські записки.

Якби хтось був дуже фінансово виснажений задля нещасливих випадків (недуга, смерть, повінь, огонь, град), то закон (арт. 27, 29) передвиджує зниження податку дохідового. В тій цілі повинен платник внести до скарбової влади найпізнійше до кінця податкового року відповідно умотивовану просьбу (без стемпля). Оціночна (szacunkowa) комісія має обовязок рішити високість знижки.

Для пояснення подаю, що податковим роком називається сей рік, в яким платиться податок. Дохідовий податок платиться завжди за минулий рік, пр. в 1929 р. будемо платити за 1928 р.

Закон знає такі жерела, податку: 1) рільна нерухомість власна, посіdana, уживана і віднаймувана; 2) доми, 4) підприємства, фахові заняття і всі звання з заробковими цілями; 4) процентові винагородження (tantjem); 5) капітали ульоквані на процент; 6) службові дотації, емеритури і винагородження за наємну працю; 7) всі прочі жерела, не вичислені в 1—6.

I.

Про дохід з рільної нерухомости

Тут належить дохід із землі без огляду на се, чи вона є власністю того, хто оплачує податок, чи він її лише уживає. Закон робить різницю між землею власною, віднаймленою, лісами і землею понизше 15 ha, віддаленою о 5 km від міст з населенням понад 100 тисяч.

Податковий дохід із землі у власнім заряді

Дохід із землі у власнім заряді обчислюється так, як із власної землі. Сей, хто оплачує податок, має обчислити собі увесь дохід, а опісля відтнути кошти продукції. Різниця між одним і другим становить саме податковий дохід, від якого ще можна відтягнути видатки згадувані в 10 арт., що я низше в тексті подам.

До доходу належать:

- 1) ціна, осягнена із продажу продуктів зі всіх господарських відділів; понадто дохід з визичування машин і потяжі.
- 2) Грошева вартість всіх продуктів зужитих на домові потреби, в цілі удержання родини; тут належать також кошти зроблені на проживлення обслуги до особистих потреб (покоївка) і продукти, зужиті в цілі удержання коний до виїзду. Вартости продуктів, скормлених в рільнім господарстві (прим. паша для худоби і коний до роботи), а в домовім господарстві не треба вставляти ані в дохід, ані у видатки.
- 3) Ужиткова вартість домів, які замешкує платник і його родина; вартости мешкань відступлених для обслуги не вчислюється ані до приходу, ані до видатків.
- 4) Грошева вартість з права польовання і сервітутів.
- 5) Грошева вартість запасів господарських продуктів з кінцем господарського періоду без огляду на їхнє призначення.

Від тих вичислених доходів можна відтнути видатки злучені з провадженням рільного господарства (а не домового). Ось вони:

- 1) консервація і адміністрація господарських домів, домів для служби і прочих (мури, огорожі, греблі, керниці, дороги, мости, дрени...).

Не можна відтручувати будови, н. пр. нової дороги, нової керниці і тревалі уліпшення домів і рільних уладжень.

- 2) Удержання в добрім стані, як також доповнення живого і мертвого інвентаря в межах первісного стану.

- 3) Асекурація (премії) від елементарних нещасть господарських забудовань, інвентаря і продуктів; не входять тут домові движимости (меблі).

- 4) Кошти набуття насіння, пащі, навозів, сирівця і інших матеріалів, закуплених на біжучі господарські потреби.

- 5) Винагородження за наємну працю (в грошах і натураліях), виплачувані третім особам, занятим в рільнім господарстві; тут належать також оплати за обслугу до кас хорих і т. ин.; натомісць не можна відтручувати видатків зроблених для осіб занятих дома або призначених для особистої послуги (нянька).

6) Відписання за зужиття домів, машин і всякого мертвого інвентаря, як також частинні і цілковиті страти тих предметів.

7) Грошева вартість запасів прийнятих з минулого року на рік податковий.

Дохід з лісів

Сюди належать доходи, досягнені з вирубів, довершених в часі міродатнім до виміру податку після господарського пляну, з вирубів пропорціональних до природного приросту, з вирубів, заощаджених в минулих літах, а також з надзвичайних і нераціональних вирубів. До лісових доходів зачисляються також доходи з лісових пасовищ, зі складу дерева і ин.

Розходи: видатки понесені на провадження лісової культури, заряду, охорони, кошти вирубів, обрібки, звозування, видатки на удержання дому для лісничого і ин. Коштів засадження лісом нових парцель, які передше не були лісом, не можна відтлучувати від доходу, зате допускається це при засаджуванню старих лісових площ, на яких дерево вирубане.

Дохід з віднаймленого поля

В случаю віднайму землі за чиншом дохід розділюється між власителя (чинш) і віднаймуючого землю (власивий дохід). Як дохід з віднайму, крім чиншу, треба вчислити і всякі зобовязання в натурі (świadczenia) н. пр. відроблення.

Розхід: тягарі, які впливають з умови і знижки задля елементарних нещасть.

(Продовження буде)

о. Юліян Дзерович

Оживлення науки релігії методом „Школи Праці“

(Реферат на Загальних Зборах Товариства катехитів дня 25. грудня 1928.)

I.

Назви „Школа Праці“ уживаємо для означення реформаторського руху в педагогіці, який стає головним на початку ХХ. століття, як спроба оперти школу на нових дидактичних і виховавчих підставах. Поодинокі представники „школи праці“ різняться від себе нераз в поглядах, а те, що їх лучить, це

є в першу чергу опозицією проти дотеперішньої школи, як школи, де ученик є чимсь пасивним, змехачізованим, вложеним в рямці, чужі його природі.

В противенстві до дотеперішньої школи, школа праці — це школа, в якій цвіте ініціатива і самостійність учеників, в якій виходяться сильні моральні характери, в якій програма приурочена до психіки ученика і потреб сучасного, суспільного життя. Якщо хочемо як слід зрозуміти ідею „школи праці“, годиться хоч кількома словами згадати про дотеперішні дидактичні методи, які панували до заіснування новітніх метод.

Довгі часи панував „вербалізм“ у навчанні, себто учитель говорив, вчив, викладав, а ученик прислухувався, записував собі дещо, вибубнив з книжки задану лекцію. Його відпитано, він дістає класу, а відомости, цим способом набуті, при яких ученик не брав властиво ніякої активної участі, як легко (а може — і не легко — бо багато з цього не розумів) прийшли, так легко і пішли. До тої методи відносяться і слова звісної латинської сентенції „iurare in verba magistri“ — „присягати на слова професора“. Слова ті означають щось уємного, згідного для науки, яку приймається безкритично, бездоказово, безучасно, а лише „на слово учителя“...

Тож вербалізм мусів уступити місце „поглядовій науці“, принципови „наглядности“... Поглядове навчання є тоді, коли вчитель послугується для скріплення своїх слів образком, моделлю, експериментом. Ще більше поглядовим є навчання тоді, якщо ученик не тільки обсервує річ, оглядає предмет, який учитель показує, але сам чинно познакомлюється з ним: сам рисує рисунки, виконує моделі, мапи, збирає рослини і мінерали і все те dokonує під вказівками учителя. Ще більше поглядовим є навчання, коли учитель є стороною пасивною, а ученик чинною. В практиці виглядає воно так, що прим. ученик описує зібрані ним рослини, неточности опису доповняють його товариші, а учитель обмежується до ведення належного порядку в обсервації, справлення хибних помічень, і аж тоді, коли ученики самостійно довершили обсервацію, учитель доповнює їх конечними теоретичними відомостями, допомагає до їх усхематизування. Цей останній спосіб є підставою т. зв. „школи праці“.

„Навчання через працю“ — це клич, який в англійській і американській педагогіці є синонімом „школи праці“, назви уживаної на європейському континенті під німецьким впливом (Arbeitschule). На Україні називають школи, ведені лише цєю метою, „трудовими школами“. „Школа праці“, як рух реформаторсько-педагогічний, має двох визначних теоретиків. Один з них це професор філософії ньюйоркського університету Джон Девей; другий: це вислужений шкільний інспектор в Монахії, Георг Кершенттепнер.

В приноровленні принципів школи праці до науки релігії заслужились найбільше Франц Вейгль, Гейнріх Шіслер, Франц Герман і Франц Ранфт.¹⁾

Божественний наш Учитель, Ісус Христос, коли його за-конник запитав: „хто є нашим ближнім“, замість дати пряму відповідь, оповідає чудову притчу про милосердного Самарянина, й питає: хто був ближній впавшому між розбійників? Не подає сам дефініції ближнього, лише побуджує інтерпелянта, щоби виснував собі сам його образ на конкретному тлі. Щось подібного жадає школа праці, і здорова її ідея повинна в на-уці релігії найти широке приноровлення, бо правд віри не ви-старчить зрозуміти і запам'ятати, але треба пісая них жити, отже ми повинні ними наскрізь перенятися, що без чинної співпраці ученика є неможливо. Наука релігії не має бути теорією, але має нас лучити з Богом, має побуджувати до життя релігійного і морального, отже має бути наскрізь шко-лою життя, школою чину. Ап. Павло остерігає, що без духа чинної любови булиб ми як мідь звеняча. Простого виго-лошення тверджень і іспитовання учеників катехитика віддавна каже вистерігатися, і простить такому катехитови багато ме-тодичних похибок, котрий своєю лекцією дійсно зближив дітий до Бога і вчинив їх ліпшими.

Школа праці — як ми вже висше сказали — домагається, щоби ученик сам своєю працею доходив до присвоєння пода-ваного собі матеріалу; до чого він може дійти своєю працею, того не вільно йому готового подавати. Однак при на-уці релігії та самочинність є в деякій мірі обмежена, бо не можна допустити, щоби ученик свої ре-лігійні і моральні поняття, почування і переконання сам, не-мов малий філософ, утворював.

Як при рахуванні і науці природи ученик мусить прино-ровитись до матеріалу, який мусить прийняти як щось вже певного, без обмеження і змін, так і при науці релігії не можуть правди підпасти під суб'єктивні поняття учителя або й ученика, бо це довелоб до повного раціоналізму, ворожого поняттю християнської релігії.

Правди релігійні є по більшій часті надзвичайні, отже не можуть бути зміслами спостережені, а деякі (як вічність, всюдиприсутність Божа, св. Трійця і т. п.) навіть розумом не можуть бути поняті. І тому то унагляднювання науки релігії є річ трудніша, як інших предметів. При чи-

1) Dr Franz Weigl, Stadtschulrat in Amberg: „Religionsunter-richt in der Arbeitsschule“. München 1921.

Heinrich Schübler: „Arbeitschulmethode und katholischer Re- ligionsunterricht.“ Frankfurt am Main, 1922.

Franz Hörmann: „Lebendiger Unterricht“ Kempten 1925.

Franz Ranft: „Die Anwendung des Arbeitsprinzipes im kath. Rel. Unt. an höheren Lehranstalten. München—Gledbach 1923.

танні маємо букви, при рахуванні числа, при рисуванні моделі, при науці природи маємо окуляри, мікроскоп, в фізиці маємо досвіди і т. д. А при науці релігії багато річий не можемо ані показати, ані вичерпуючо пояснити. Однак тому, що увага дитини збільшується через показування, наука стається інтереснішою, то правилом для катехита повинно бути: показувати, унагляднювати як найбільше, а що лише тільки дасться ученикови самому роздобути, це лишити праці його розуму, пам'яті, комбінації.

II.

Як буде отся теза виглядати в практиці? Як можна методу праці примінити в науці релігії? Ось і обговоримо способи приновлення цієї методи при науці релігії.

а) Катехит повинен живо і образowo оповідати. Він повинен вжитись в оповідану ситуацію і всесторонньо її освітлити, послугуючись давно вже звисними, ще старинним філософом Квінтіліаном уложеними, питаннями:

Quis? quid? ubi?

Cur? quomodo? quando?

Quibus auxiliis?

Оповідючи біблійну подію, або оглядаючи біблійний образець, катехит повинен цими питаннями спонукувати учеників до співпраці, до чинної участі в оповіданій історії, щоб вона не була лише гарно оповідженою історією, але лишила тривкий слід в пам'яті і стала нормою життя.

Для приміру наведу тут історію про милосерного Самарянина на основі висше поданих питань, враз з поглибленням і приновленням їх до життя.

Хто їхав на ослі з Єрусалиму до Єрихону? Був це Самарянин, мабуть купець, який мав залагодити різні справи. Час йому дорогий; бо „час то гроші“ кажуть люди, а особливо в купців. Він тому спішився.

Що він бачить? Він бачить пораненого, обробованого, немічного, майже умираючого чужого собі чоловіка, який не може собі сам допомогти.

Де він його наводить? В пустині майже, де йому самому лачно, бо ось можуть розбійники вернутись і його ограбити. Він же купець, що має гроші і товар при собі, і його може стрінати те саме, що нещасного подорожного стрінуло.

Коли він стрінув раненого? Десь перед полуднем, бо і ранений і купець вийшли рано з Єрусалиму, щоби залагодити свої справи. Пораючись коло раненого, він тратить найліпший і найдогідніший час до інтересів. Що могло спонукати Самарянина, що він міг був перейти попри нього, як священник і левит перейшли? Його заняття, трудність самому

собі дати раду з раненим, небезпека місця, брак часу. Над тим всім міг Самарянин подумати і тим себе виправдати; але ні! Йому це все не в думці. Він бачив лише одне перед очима: раненого. І яка постанова повстала в його серці? Йому мусить допомогти! Чому мусить допомогти? Бо ранений, полишений собі, згине. І це була головна причина, чому він йому поміг. Колиб він був думав по купецьки, як Юда, що він міг був собі розважати? Чи ранений є багатим чоловіком чи ні? Чи я щось зискаю, якщо я йому поможу? Кільки я страчу часу, кілька грошей, коли займуся його долею? Всі ті думки є чужі для нього... Як тільки почув стогнання раненого і його побачив, зліз з осла і занявся його долею. Зворушений милосердям зближається він до нього. Про кого думав він, а властиво повинен був думати тепер? Про себе. Що раненому нині приключилося, то завтра може мені статися. „Що я бажавби собі, якби я так був ранений? „Боже! Колиб так Господь Бог когось тепер тут надіслав, щоб мені поміг!“ А що каже Ісус Христос о любови ближнього? „Все, що хочете, щоб люди вам зробили, і ви їм то само чиніть!“ Подібні слова висказав вже старий Товит до свого сина, а Самарянин, що також знав Святе Письмо, певно нагадав собі, що він так колись в школі вчився.

Як поміг Самарянин раненому? Він зліз з осла, обмив рани раненому і безпомічному, виляв на них оливу, обв'язав, дав вина напитись, з великим зусиллям підняв його на свого осла і обережно повіз його до найближшої гостиниці. Тут спершу сам його доглядав, а опісля передав його господареві, дав йому зі своїх грошей два срібняки, попрощався з хорим і обіцяв ще навідатись до нього з поворотом і заплатити за нього дальші видатки утримання і лічення. Рідний батько, або рідний син не мігби щиріше занятись долею раненого.

В який спосіб виявив Самарянин свою поміч? Всім, чим міг: своєю силою, своїм ослом, своїми ліками, своєю їдою, своїм часом, своїми грішми.

Скажіть! Мігби він був йому допомогти в якійсь простійший спосіб і в той спосіб виявити свою доброту? Він міг був поїхати до Єрихону і сказати: „Гей люди добрі! Там на дорозі лежить ранений! Ідіть і допоможіть йому!“

Одного разу пішов хлопець за ягодами до ліса і тут найшов в лісі стареньку бабусю, що втомившись шуканням ягід, лежала без памяти. Що думаєте, як хлопець поміг тій старенькій жінці? Він побіг в село і покликав людей. — Або якщоб вам таке приключилось, що ви, йдучи дорогою, стрінули людей, яких сполохані коні вивернули в рів і бідні подорожні лежать окервавлені, немічні на дорозі? Як ви їм могли би?

Ось маленький зразок, як годилося би оповідати біблійну історію, щоб нею зацікавити дитвору і як оповіджени прино-

ровити до їх життя, щоб постать Самарянина були їм вічним приміром чинної любови ближнього.

б) Та не тільки катехит повинен питати. Повинні питати і діти. Кілька лекцій, переведених в подібний епісб, як притча о милосерднім Самарянині з захованням порядку питань: хто? що? де? коли? чому? як? чим? навчить їх також питатись розумно і брати участь в лекції релігії. Дитина з природи любить питатись, цікавитись, отже треба ту похопність до питання використати. Щоб дисципліна не псувалась, треба дозволити лише чергою учеників питатись, а не цілій класі нараз. Ось понизше примір, як катехит може питаннями руководити, щоби ученики не лише присвоїли собі тему лекції, научились вже в школі лекції, але щоби також порушили всі благородні почування своїх молодих сердець. Примір, який подаю, надається до висших клас, для старших дітей.

Катехит бажає підготувати катехизу про горючий корч. Він оповідає: якось недавно тому, одного гарного дня я пішов на прохід в ліс. Було тихо, тихесенько всюди, ані вітрець не шелеснув листям, лише птички співали так гарно, на причуд гарно. Про що, думаєте, дорогі діти, я міг думати тоді? У ч е н и к: Отець катехит певно любувались цвітками, прислухувались співови пташенят, або побачили гарну серну в лісі. К а т е х и т: Ти відгадав, сину, почасти, однак ще чимсь, кращим були мої думки тоді заняті. У ч е н и к: А може о. катехит думали про Бога, що такий гарний світ створив. К а т е х и т: Ти зовсім блучно відгадав, синку, мої думки. Дивлючись на гарну зелень ліса, приглядаючись могучим деревам, ніжним цвіткам, прислухуючись співови пташенят, я подивляв силу Божу, доброту Божу, що такий гарний світ сотворила і людям на ужиток віддала. Кожде бо сотворіння говорить голосно про славу Бога. Але знаєте діточки що? Раз було так, що сам Господь заговорив з огненого корча, горючого корча до людей і я вам оповім, діти, як це було... Лише уважно слухайте!..

Нераз ученики стидаються, не мають смілости питатися. Вони радше зробилиб це на письмі. На висших степенях науки або в середніх школах можна послугуватись шкільною поштовою скринькою. Ученики списують свої питання і без свого підпису вкидають по годині до приготованої скринки. Катехит переглядає дома питання і на слідуючій годині релігії відповідає на них. Цей спосіб поступовання усуває сумніви учеників; тому нетактом зі сторони катехита булоб гніватись на учеників, або їх ганьбити за це. Однак не можна дозволити, щоб з такої позиточної практики виродилась або якась полеміка між вірою і невірством, або щоби стала одним зі способів докучування катехитові, або щоби була претекстом, щоби на годині релігії „нічого не робити“...

В нас, українських катехитів булаб така скринка з питаннями щось нового, але німецькі катехити послуговуються цим способом віддавна дуже радо. *)

в) Щоби збудити інтерес молоді до релігійних питань і примусити учеників застановлятися над різними релігійними проблемами, дуже добре є покористуватись письменими задачами на релігійні теми. В тій цілі молодь повинна мати окремі „релігійні сшитки“, які повинні бути чисто удержані, катехитом переглядані і в школі переховувані. Такими письменими вправами повинен катехит послуговуватись особливо тоді, коли у вселюдній школі має злучені два або три степені науки. З одним степенем може він перероблювати устно катехизу, а інший стіпень може писати задачу.

Ось що може бути темою цих задач: Опишіть мені нашу церкву, каплицю, цмнтар. Опишіть мені обряд винесення Чесного Хреста або Плащаниці. Опишіть мені Божий гріб в нашій церкві. Подайте мені який гарний примір (може і з власного життя), де Ангел Хоронитель вратував вас від великої небезпеки. Напишіть мені, як відбулось Хрещення Руси-України? Напишіть мені про побут св. Андрея на київських горах. Напишіть мені, як, що, де, коли і на яку пам'ятку і на яку ціль ви колядували? Чи знаєте, хто був св. Йосафат? Чи знаєте, як він помер? Що ви робите в Марійському товаристві? Напишіть мені лист прим. сина, що просить священика о Службу Божу за душу бл. пам. свого батька. Напишіть мені завіщання багатого і побожного чоловіка. Вчора ви були на похороні товарища — які думки ворушили ваш розум і ваше серце? Ідите у вагоні. Поїзд рушив. Ти тричі перехрестився. Товариство іновірців зацікавлене питає Тебе, чому Ти хрестишся зложеними пальцями у купку, кладучи їх вперше на праве рамя, а опісля на ліве і то тричі. Що ти їм на це відповіш: про знак хреста святого? Що їм скажеш про свою віру? Цеї неділі був відпуст в нашій церкві, що ти там бачив? що ти там чув? Напиши мені коротесенький зміст вчорашньої екзорти. Що ви робите в неділю? Чи знаєте, що це совість? Чи відзивалась коли вона у вас? Що зробите, щоби її заспокоїти? Як і про кого ви молитесь щоденно?

Очевидно катехит не має поправляти ані граматики ані стилістики, ані писати недостаточні ноти. Ні! тут розходиться о активну участь учеників в релігійній науці та о збудження почувань. Красші вироби катехит похвалить, а найкрасші скаже самому авторови в голос перед цілою клясою прочитати.

*) гляди: Heinrich Mayer: Katechetik, 2. Auflage, Freiburg 1928 ст. 65.

Michael Satterer. S. I. Katechetik: 3. Auflage, Innsbruck 1927 стр. 620.

г) Велике зацікавлення можуть збудити у учеників рисунки.

Рисунки можуть бути потрібного рода. 1) Рисунки з природи, з моделю прим. діти нарисують свою церков, роди христів: однорамений, трираменний, святоандріївський, ерусалимський, нарисують жезл архієрейський, мітру, епатрахіль, євангеліє, іконостас, чашу, дискос і інші знаряди і одежі церковні. Не треба тут бути великим і вправним рисівником, щоб ті предмети, при якій такій вправі, ученикам нарисувати.

2) Рисунки представлялиб сцени з біблійної історії або церковного життя, прим. Хрещення Ісуса Христа, дванадцятьлітний Ісус в церкві, розп'яття Христа, або процесію з найсв. Тайнами. Такі рисунки поручає робити в своїх обох катехизмах *) о. Іван Рудович майже по кождім уступі, взиває дітей: „Нарисувати, як прим. браття стоять перед Йосифом і кланяються йому“. Я однак спротививсяб цього рода рисункам, бо діти невправні в рисуванні. Рисують справдішні богомази з страшними головами, величезними черевами, тонесенькими ногами, без перспективи, без відповідних розмірів осіб і предметів, і як каже Німець: „Von Erhabenen zum Lecherlichen nur ein Schritt“. Якщо Жидам закон не дозволяв навіть писати імени Єгови, то не годиться нам Ісуса, Матір Божу прямо осмішувати такими діточими рисунками. Всякі діти радять собі в цей спосіб, що відбивають рисунки на вікні до світла, або калькою, але я питаю, що за користь з таких „шахрованих“ рисунків. Німці уживають того рода рисунків і о таких діточих богомазах пишуть окремі книжки **), але мене та робота не переконує, і може, що для німецької дитини є добре, не надається у нас.

3) Третього рода рисунки є мнемотехнічні, пояснюючі чи катехизм чи біблію. І той третій рід рисунків я з власної, довголітної практики дуже поручаю. Минулого року я мав для оо. моїх львівських товаришів — катехитів окремий відчит саме про того рода рисунки, які вельми цікавлять ямолодь, дуже улекшують розуміння неодної догматичної правди, систематизують набуті релігійні відомости і є знаменитим мнемотехнічним способом. На жаль рямці цієї статті завузькі, а предмет заобширний, щоб можна докладно його обговорити, а також требаб зробити окремі кліші, що спричинилоб великі кошти для видавництва „Ниви“. Для приміру подаю лише рисунок о іменах апостолів Христових, який дуже улекшує

*) Іван Рудович: „Ісус у серцях дітей.“ Наука гр.-кат. релігії на основі бібл. оповідань. Львів, 1926 і „Біблійний Катехизм“ для людних шкіл. Львів 1928.

**) Joh. Bart. Hartmann: Anschaulichkeit im Religionsunterricht. Verwertung des Zeichnens. München 1907, який пише обемисту книгу з 234 сторінками, рисунками монахійських дітей і подає 54 рисунків цих дітей.

запам'ятання апостолів, дає дещо з історії їх життя і їх відно-
син до Ісуса. Ось він:

Поясню його: Рисунок представляє трикутник (згл. піра-
міду). Перший на горі, то А = Андрій Первозваний, пер-
ший покликаний Христом на Апостола; другий під ним, це
ВА = Вартоломей, разом з Андрієм покликаний. Тепер ідуть
два апостоли на Ма = Мафтей і Матій, покликаний на
Апостола по смерті Юди. Опісля йде третій ряд, самі Апо-
столи на „П“ = Пилип (Филип) Петро і Павло. Цей останній
також підчеркнений, бо став Апостолом пізнійше, аж по воз-
несенні Христа на небо. Опісля йде четвертий ряд: Апостоли,
що починаються на букву Я, Йо, Ю, а саме: Яків старший,
Яків молодший, Йоан і Юда Тадей; — Петро, Яків і Йоан
є оточені окремим трикутником тому, що вони виступають
постійно разом і на Таворі і у Яїра і на горі Оливній — це
найлюбійші ученики Христа. Першенство Петра зазначене
товстійшою буквою і цим, що його ім'я в осередку. Нарешті
підставу піраміди творять імена Апостолів „Си То“ = Симон
і Тома. Ім'я Томи є найдалше, бо він в своїх подорожах апо-
стольських зайшов найдалше: аж до Індії.

Рисунками, подібними як цей, з дуже легким способом
виконання, бо лиш чертками, колісцями і буквами, або дуже
примітивними рисунками предметів можна дуже багато ілю-
струвати науку релігії. І цим способом послугуються дуже
часто менше або більше вдало німецькі катехити, а монахій-
ський катехитичний місячник *) приносить дуже часто такі
пояснюючі або мнемотехнічні рисунки.

д) Зближенням до рисунків способом унагляднювання
науки релігії, а тимсамим піднесення її цікавості, є моде-
лювання на висших степенях з плястеліни або

*) Katechetische Blätter, Zeitschrift für katholische Religionspeda-
gogik, München, Pustet.

звичайної глини. Дівчата можуть на своїх годинах робити роботи мініатюри одягів священних з відпадків різних матерій, а наплечники і стихарики з перкалю, полотенця. Хлопці на ручних роботах можуть викраювати і виліпляти моделки предметів церковних, можуть цілу закритию собі в мініатурі зробити. Звичайна пісочниця, себто скринка зі звогченим піском знаменито надається до унагляднювання географічно-релігійних відомостей. Також належать сюди виклеювання вишневських вертепів з паперу і воску.

(Докінчення буде)

Загальні Збори Тва Катехитів

Загальні Збори Тва Катехитів відбулися дня 26. грудня 1928. р. в духовній семінарії у Львові в присутності 37 членів о год. 9. Проводив Зборами о. дир. Ю. Дзерович, секретарював о. Ів. Новосад.

Звіт з діяльності Тва зложив о. А. Бучацький, касовий звіт о. М. Галант; відтак слідували звіти кружків станиславського (о. др. Фіголь), тернопілького (о. др. Конрад). Кружки стрийський і перемиський не прислали звітів.

Діяльність Виділу відносилася більше до справ місцевих (як урядження реколекцій для ремісників, для панів), за виїмком плянів для науки релігії в гімназіях, які готові вислано до Станиславова по апробату, де вони угрязли.

Взагалі найкрасші починання Виділу ішли на марне, бо кружки — за виїмком стрийського — не давали знаку життя, не посилали вкладок — взагалі загальні катехитів з провінції замало інтересувалися справами Тва.

По звітах відчитано реферати, а саме о. дир. Дзерович: про оживлення науки релігії в школах вселюдних і середніх, і о. І. Рудович: звіт з катехитичного конгресу в Монахії.

Оба реферати прийнято з повним признанням і упрощено прелегентів випечатати їх друком.¹⁾

До нового Виділу ввійшли: о. Л. Лужницький як голова, о. Ів. Рудович — місто голова, о. Н. Галянт — касієр, о. А. Бучацький — секретар, о. др. І. Фіголь, о. М. Лада, о. Т. Горникевич, о. Бараник ЧСВВ — виділові; о. др. І. Цегельський, о. А. Каштанюк, о. Ст. Василів — до ревізійної комісії; о. кр. В. Лициняк, о. др. Г. Костельник, о. А. Возняк і о. дир. Ю. Дзерович — заступники.

О. крил. Лопатинський заохочує о. катехитів до вступлення в члени Санаторії для священників. Уділ 6 долярів — можна складати ратами. Комітет Санаторії приступає до будови з весною 1929. р. О. Рудович підносить потребу осно-

¹⁾ Відчит о. Дзеровича печатаємо саме в сім числі „Ниви“.

вання при „Ниві“ окремого „Катехитичного кутика“, який є конечним для оживлення праці катехитів. Редакція „Ниви“ певно прийме матеріяли й випечатає їх.¹⁾

О. Бараник радить стежити в пресі і реагувати на вогрожі статті.

О год. 1³⁰ покінчено наради.

о. А. Буцацький.

Н О В І К Н И Ж К И

Ексорти на неділі і свята шкільного року II. частина. Написав о. Др. І. Фіголь. Львів 1929. Накладом автора. Стр. 193. Се ексорти, що печаталися в „Ниві“. Отся II. частина обіймає ексорти, зачинаючи від неділі „Про митаря і фарисея“, до 4. неділі по Зел. Святах (включно), вчисляючи тут і свята, що приходять в тім часі (крім великодних свят), а при кінці є принагідні ексорти: рік ювілейний, свято Царя-Христа, над могилою ученика і инь.

о. Др. Фіголь вже має свою славу між нашим духовенством як проповідник, і деякі передплатники „Ниви“ пишуть до Редакції: „друкуйте тільки проповіді о. Фіголя“. Се найбільша похвала. Що ми сказали про I. частину експорт о. Фіголя, се треба би сказати й про отсю II. частину. Словом: солідно опрацьовані ексорти. Ціна I. частини 4 зл., II. частини 5 зл. Замовляти в автора (Станиславів, ул. Голуховського).

P. Theophilus Spačil S. I.: Doctrina Theologiae Orientis separati De Ss. Eucharistia, II. Quaestiones De forma Eucharistiae – De pane eucharistico – De communione sub utraque specie et De communione parvulorum. Видання „Orientalia christiana“ vol. XIV.—1. Num. 50. Januario-Februario 1929. Roma. Стр. 171.

Автор, визначний професор (порівнюючої догматики) в Орієнтальнім Інституті, знавець східної теології і теологісьменник, найбільше місця в тім своїм творі призначив є піклезі (114 стр., 96—283 розділів).

¹⁾ Редактор „Ниви“ не був присутний на тих Зборах, бо лежав хорий, і не міг на Зборах дати відповіді на сей апель. Редакція „Ниви“ завсіди поміщувала статті з царини катехитики й радо буде поміщувати, оскільки такі статті будуть їй присилані. Одначе з досвіду рялу літ виходить, що катехитичних статей ніколи не було настільки, щоби могли заповнити окремий „Катехитичний кутик“. Де запевнення, що в будучности буде инакше? Ось з того приводу Редакція не важиться відкривати окремого „Катехитичного кутика“.

Власне отся часть найбільше й нас обходить, як се виходить з тої частини моєї розвідки „Спір про епikleзу“, що випечатана саме в отсім числі „Ниви“. о. Спачіль зібрав стільки підходячої літератури і використав її, як мабуть ще ніюдин автор, що перед ним писав про епikleзу. Його виклад ясний, проглядний і точний. Задля тих прикмет його книжка се просто „орієнтаційна мапа“, „копальня золота“ для тих, що студіюють проблему епikleзи. Я дуже жалую, що та цінна книжка вийшла рівночасно з моєю розвідкою про епikleзу. Якби я був її мав під рукою, коли писав свою розвідку, то була би мені праця влекшена на половину. Але не можу признати, щоб студія о. проф. Спачіля рішала проблему епikleзи. Вона тільки утверджує західний напрям, підшуковуючи для нього аргументів з усіх сторін горизонту. Сотки квестій вона вкоротці вирішує, беручи під увагу тільки їх горизонтальний вигляд, а не сходять до їх скритого коріння, до їх нюансів, подрібних логічних, психічних і історичних звязків. Якщо вже раз перспектива витичена і твердження прийняте, то аргументи завжди знайдуться. Здібнійший і більше вчений чоловік знайде їх більше, й краще їх упорядкує. Але питання: Чи сама квестія слушно поставлена? Астрономічну систему Птольомея можна би й нині боронити й то новими аргументами. Одначе є засадничі явища, котрі, основно зраціоналізовані, опрокидують отсю теорію з „ґрунту“.

Також при проблемі епikleзи є засадничі дані, котрі треба зясувати в цілій їх ширині й глибині, й тільки вони можуть вирішити квестію про епikleзу.

Ось ті дані: а) Христові слова устанавлення Пресв. Евхаристії не мають іманентної переествлюючої сили; б) переествлення не мусить бути моментальне; в) схолястична теорія про форму Евхаристії і логічно і історично („справлені“ епikleзи) робить насилля східним Літургіям; г) а чейже простий розум каже, що не Літургія має уступати шкільній теорії, але противно. На якій отже логічній основі спочиває схолястична теорія про форму Евхаристії? Всякі докази для неї се тільки докази „з боку“, а не „з ґрунту“. Вони мають силу тільки доти, доки не квестіонується самого поставлення квестії.

Годиться згадати, що о. Спачіль далеко „поблажливіше“ відноситься до православних задля їх погляду на епikleзу, як деякі уніяцькі автори (Мікуляш, Руснак): „Licet enim quidam validitatem sacramenti ab eis confecti in dubium vocaverint, tamen nulla apparet ratio sufficiens negandi eos valide consecrare et sacrificium offerre“ (стр. 169). Про інші студії о. Спачіля в тій книжці нічого спеціального не

маю завважати, крім тої похвали, яку я підніс в горі загально. Автор присвятив свою книжку Св. Отцю з нагоди 50-ліття священства.

о. Г. Костельник.

De Oriente documenta et libri. Видання „Orient. Christ“. Vol. XIII.—4. Num. 19 Decembri 1928. Roma. Стр. 60. Зміст: Apres l' Encyclique „*Regum Orientalium*“. II. *Commentarium theologicum*. III. *Judaica et Biblica*. IV. *Recensiones diversae*. Московський „Безбожник“ з 28.X.1928. під заголовком „Апетит езуйтів“ написав з нагоди енцикліки „*Regum novarum*“, що Папський Орієнтальний Інститут Ватиканом здвигнений проти большевиків: там виховуються священники для протирадянської праці.

Микола Васьків: Де Бога нема (драматична картина на 1 дію). Вид. „Добра Книжка“, Львів 1928. Стр. 29. мал. форм.

Календарь Благовѣстника на звичайний рокъ 1929. Стр. 112. Надається для простолюду: Літературна часть ціла присвячена розважанню „Життя й смерті“—з відповідними образками.

Всячина

Енцикліка св. Отця про надзвичайний ювілей. Ідучи за приміром попередних пап, особливо Льва XIII, св. Отець Пій XI. з нагоди свого 50-ліття священства проголосив для цілого католицького світа надзвичайний „святий рік“, який триватиме до кінця 1929 р. Енцикліка подає умовини, під якими можна буде доступити повного ювілейного відпусту в Римі й поза Римом. Енцикліка певно буде випечатана в урядових епархіяльних Відомостях, тому тут тільки нагадуємо її.

Нова дух. семінарія в Чикаго. Кардинал Мунделейн побудував на місці, де 1926 р. відбувся євхаристійний конгрес, кольосальну дух. семінарію під іменем „Преч. Діви Марії на Озері“. Поміщені там: мала семінарія, дволітний схоластичний курс і богословія. В малій семінарії є 900 питомців, між ними 480 Айришів, 215 Поляків, 75 Німців, 26 Литовців, 20 Італійців, 8 Чехів, 6 Словаків, 5 Французів і 2 Мадярів.

В Римі 22. XI. 1928 р. в базиліці св. Петра відбулося урочисте відслонення надгробного пам'ятника папи Бенедикта XV.

Апост. нунцієм для Болівії став іменований msgr Chiarlo, що був довший час секретарем нунціатури в Варшаві. 11. XI. 1928 кард. Гаспаррі висвятив його на єпископа.

Зі статистики Відня В 1927 р. виступило там з кат. Церкви 28.837 душ переважно на безконфесійність.

Тогож року мертвих було о 5766 більше, як уроджених.

В Вашингтоні катол. університет в присутності кардиналів і єпископів надав докторат права „honoris causa” б. президентови Кальвинови Coolidge.

Застрашаючі числа. В минулому році було в чеських школах 6.992 учителів католиків, 682 чеськобратерських, 1772 чеськосхизматиків, 8 жидів, 5548 безрелігійних, 44 інших. Найбільш може непокоїти велике число безрелігійних учителів. Що вийде з молоді, яку виховують учителі, явні безбожники?

Російські монастирі в совітськім фасоні. „Правда” подає з новгородської губернії, що там осталися монахи і монахині в своїх монастирях і живуть далше після монаших правил.

Як совітська влада забирала монастирі, а монахів і монахині розганяла, порадив був новгородський єпископ всім монахам і монахиням, щоби поставилися перед совітами на „платформу послуху”, т. є. щоби заявили лояльність супроти совітської влади. З заявою своєї лояльності подали монахи прошення до новгородської влади, щоби їх монастирі уважали як „господарські стоварищення”. Совітська влада на се згодилася.

Одначе з часом приходили скарги на ті монастирі, що там куються „протиреволюційні пляни”. Делеговані комісії для провірення справи знайшли, що монахи займаються протикомуністичною пропагандою, що вони самі і через путників поширювали „ругательні сочинення” проти совітської влади, що відправляли богослуження, через що відвертали нарід від комунізму і т. п.

Наконець предсідник комуністичного комітету сам перевів інспекцію і висказався в Москві, що на своїх довголітніх інспекційних доходженнях в совітській республіці ніде не бачив таких взірцевих „господарських колективів”, як їх потворили монахи і монахині в новгородській губернії. Москва не може собі нічого красшого бажати, тому вказаним є і надалше полишити ці „господарські колективи” в руках монахів і монахинь.

Се предложення в Москві прийнято одногласно.

Російський митрополит Аґатанґел помер з кінцем жовтня 1928 р. В історії православної церкви їм його з честю буде записане. Безхарактерні основники „живої церкви” не допустили, щоб він обняв місце по патріярсі Тихоні, хоч се було задушевним бажанням переслідуваного большевиками патріярха. Большевики вигнали непримиримого, безкомпромісового митроп. Аґатанґела 1923 року на Сибір. По трьох роках

вернув він до Ярославля, і до своєї смерті був противником церковної політики митрополита Сергія.

З Владивостока подають, що там большевики віддали всі православні церкви „живій церкві“. Ісповідники православля, яких є велика більшість, приневолені тримати свої богослуження в приватних домах або провізоричних церквах. Майже зійшли до „катакомб“.

Наші у Франції Один з наших парохів на днях дістав лист від його парохіянки, дівчини, що тепер перебуває на роботі у Франції, і прислав нам сей лист. Дівчина просить о висланні їй метрики, а притім подає дуже цікаві відомости. Ось се місце з її листа (без усяких річевих поправок, тільки граматичні похибки ми справили): „Мій шлюб відбудеться в польського священика, лат. катол., бо українських тут нема, а міг би бути, бо польських дух. осіб, священиків, є в Франції 31, а гр. кат. ані одного, а в самім Парижі знаходиться кілька тисяч укр. еміграції, а вже по укр. мало хто говорить, лиш по польськи. А Поляки тут у Парижі винаняли костел, і багато Українців сходиться, бо кождий говорить, що то все одно, але то показується, що не правда. Нема неділі, щоби польський пастир не зневажав нашого народа. Як проповідь говорить, то каже: „Posyłajcie pieniądze do Polski, bo teraz biedna, a ona służyła wrogom Rusinom, Ukraincom, Niemcom, jak się wzbogaci, to cały świat pójdzie do Polski na zarobek“, але як бачимо вже 10 літ, тай сього нема.

На другу неділю кричить: „na pomnik składajcie, bo Ukraińcy rozbili we Lwowie!“

На третю неділю знов каже: складайте „na pomnik“, тай наші товаришки складають по кільканайцять франків.

От примір укр. нації, бо всі народи воскресли, а укр. підупав на віки. За се можемо віддячити нашим предкам, що нас занекали в темноті, без шкіл та просвіти“.

Чи не можна би подбати о нашого священика для наших робітників у Франції?

Буду вдячний. „Gazeta Kość.“ з 20. I. с. р. в. ч. 3. перепечатала з останнього числа „Ниви“ (стр. 449—451) мою статтю „Із злободневних квестій“, під заг. „Grecka sofisteryja“. На вступі помістила від себе: „W ostatnim (grudniowym) numerze „Nywy“ o. dr. H(awrył) K(ostelnyk) rozwiązuje szereg aktualnych zagadnień moralnych w sposób iście godny greckiego sofisty“. На закінчення: „Tyle o. dr. H. K. Podaliśmy jego wywody w dosłownem tłumaczeniu, jako ciekawe curiosum, wstrzymując się od wszelkich komentarzy. Kto nieco tylko obznajomiony z zasadami logiki, łatwo wykryje luki logiczne w tem pozornie „ściśle“ i „głębokie“ rozumowaniu“.

Дуже буду вдячний тому, хто викаже мені ті „льоґічні люки“. Але хто тільки тріхи познакомлений з засадами льо-

гіки, нехай до сього не береться, бо для такого справа представлятиметься лекшою, аніж вона в дійсности є. Воно так всюди буває. От пр. що пишуть нинішні астрономи про проблему довготривалости сонінного тепла. „Solange die Gesetze der Wärmenlehre noch nicht völlig erkannt waren, schief diese Frage keine Schwierigkeiten zu bieten.“*) А хто дуже добре володіє льогікою, той певно і легко зрозуміє повне узасаднення моєї аргументації. Зрештою з кожним готовий я стати до двобою за ту аргументацію.

о. Др. Г. К.

Критичні порахунки. Х. А. Р(echnik) в „Gaz. Kośc.“ з 9. XII. 1928 г. 50. під заголовком „Estetyk „ukraiński“ o „Pani Tadeusza““ подав коротку рецензію моєї критики (властиво аналізу під спеціальним кутом) „Пана Тадеуша“, що була випечатана в „Ниві“ ч. 7—8—9 з 1928 р. Х. А. Р. каже: „zamieścił jej („Nywy“) redaktor ocenę dość ciekawą i oryginalną epepei mickiewiczowskiej. Odczuł on piękno niektórych jej ustępów a najbardziej zachwycił go koncert Jankiela. Ale z drugiej strony dopatrzył się on w tym dziele, jednym z najpiękniejszych, jakie istnieją w literaturze powszechnej, — wielu wad i błędów niemałych“. Дальше наводить автор кілька тих „wad i błędów niemałych“, що їх я підніс (промовчав одначе про ролю духовних осіб...) і ре-асумує: „Nie dziwimy się, że to nie podoba się recenzentowi, który sympatyzuje z Rosją, a nam jest bardzo niezyczliwy“... Відповідь, яка зраджує людину, що в своїх осудах кермується симпатіями й антипатіями, бо „хто, який, думає, що кожний такий“. Вже саме поставлення в скобки „ukraiński“ (esteta) каже те саме. Але я не належу до того типу людей. Оцінюючи „Пана Тадеуша“, я кермувався тільки предметовими даними, і всюди навів рації, чому саме так думаю. Отже Х. А. Р. повинен був полемізувати з тими моїми раціями, а не зі мною, як особою.

о. Др. Г. К.

*) Simon Newcombs Astronomie für jedermann. Jena 1922. Стр. 115.

ПЕРЕДПЛАТА на „НИВУ“ на 1929. р.

виносить 18 зл. річно, для Америки 3 дол.

Печатається з дозволенням митрополичого Ординаріату у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриїл Костельник

З друкарні Ставропігійського Інституту у Львові.

П Е Р Е П Л Е Т Н Я ПАВЛА БАБЯКА

у Львові, вул. Бляхарська ч. 2.

Приймає всякі церковні роботи як Євангелія, Служебники, старі книги, наклади, брошуровання і т. п.
по найприступнійших цінах.

Роботи виконує солідно й скоро.

Церковні свічки всякого рода

поручає

українська фабрика

Інж. К. КОТЕЦЬКОГО і С-ка

Львів 15. вул. бічна Кульпарківська 9.

Жадайте цінників.

НАЙЛІПШІ ДЗВОНІ І ВСІ ЦЕРКОВНІ ПРЕДМЕТИ

в найбільшій виборі і найдешевше продає
одинока українська кооператива

— „ДОСТАВА“ —

у своїх складах: ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ, Ринок
ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Перля ч. 16.

Направляє старі ризи, поволочує чаші і пр., бере на себе мальовання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне стилеве виконання по приписам обряду.

Письменно за цінами звертатися до Дирекції: Львів, Домініканська 11, І. п.
Звертаємо увагу Всх. Духовенству, що всі інші фірми з церковними речами є або у ворожих нам руках, або є приватними підприємствами, а „ДОСТАВА“ є одинокою кооперативою, де членами є три наші Архієреї, многі священники і церкви.

З сих причин заслугує на повне довіря і попєртя.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 18 зл.
річно, для Америки 3 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.
Чекове конто: 151.092.

З М І С Т

о. Др. Г. Костельник: Засаdnічі ріжниці	41—47
о. Ю. Дзерович: Оживлення науки релігії	48—50
о. Мих. Ковальчик: Про доxодовий податок	50—53
о. Др. Г. Костельник: Незвичайна книжка	53—55
о. Гадзевич (Дрогобич) Справа органі- зації слуг	56—58
о. Мих. Мосора: Чи новий декрет по- може	58—59
о. Др. Г. Костельник: Де ілюзії?	60—62
Спостереження з шкільної окрyжної вистави у Львові	62—63
о. Ю. Дзерович: Довоєнна праця нашого духовенства	64—69
Поазбучний зміст річників Ниви	69—73
Нові книжки	74—75
Всячина	75—80
Проповіди	17—32

П. Т.

Греко-католицька церква в Кракові, найдальше на захід Польщі писунена наша Святина, під котрої крилами з давних часів збиралися наші заточенці, котра їх обслуговувала і скріпляла не лиш релігійно, але й національно, а рівночасно була представницею нашої віри і народности в такому важному, культурному пункті, яким безперечно є Краків, представляє нині образ сумного занепаду.

Обсуваються мури, облітають зі стін знамениті малюнки, вікна і одвірки зрушені відомим зривом порохівні у Вітковичах, домагаються також основної напрари, словом від входових дверей до хреста на даху, все постарілося і просить обнови.

Якщо ми не хочемо показати себе байдужними до нашої церкви, як не хочемо стягнути на себе закиду, що не шануємо своєї старовини, то якнайскорше повинні ми приступити до обнови нашої церкви в Кракові з верху і в середині.

А що тутешня українська громада, се здебільшого урядовці, робітники і служачі, які на силу перебиваються крізь життя в теперішніх важких часах, так звертаємося до наших Земляків з покликом, щоби помогли нам обнови нашу Святиню.

В першу чергу кличемо Тих, що в Кракові кінчили школи. Пригадайте собі свої молоді, найкращі літа, пригадайте собі ті неділі і свята, які Ви до української Церкви ходили, і не пожалуйте марного гроша, щоб вона і для наслідків Ваших була гідним прибіжищем релігійного і національного духа!

Звертаємося до Всіх, кому відома вага церкви в життю народу, щоб помогли краківську церкву зробити святиною, в якій українська душа не почувала би себе приниженою і упослідженою, а навпаки, в якій вона рослаб і знімалася високо.

Поможіть нам, Дорогі Браття і Сестри, в доброму, святому ділі.

ПАРОХІЯЛЬНИЙ КОМІТЕТ ЦЕРКВИ СВ. НОРБЕТА.
В КРАКОВІ, УЛ. ВІСЬЛЬНА Ч. 11.

голова:
Богдан Ленкий.

Предсідник:
о. Іван Уруський парох.

Секретар:
Іван Поплавський.

Скарбник:
Василь Рихвицький.

Сподіємось, що кождий чек верне назад до Кракова, і буде принята кожда хотьяби і найменша жертва від того, хто мавби намір чек залишити у себе.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата вносить 18 зл.
річно, для Америки 3 дол.
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.
Чековеkonto: 151.092.

о. Др. Г. Костельник

Засадничі ріжниці

В різдвянім числі „Діла“ (ч. 6. з с. р.) помістив я статтю „Наша церковна мова“. В ній висказав я ось які думки:

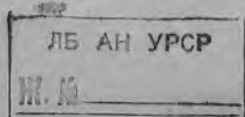
1) Літературний і також національний розвій в XI—XIII ст. стара Русь завдячувала своїй „народній“ церковній мові, яка заразом стала й літературною. Форма культури тут стрінулася з формою природи, а в такій єдності велика сила.

2) Під впливом ренесансу й реформації західно-європейські народи свою національну мову (один з діалектів) зробили літературною, і сильно стали поступати в літературі.

3) Русь не могла достроїтися до нового курсу життя, бо її літературно-церковна мова вже не буда національною її мовою, а Русь не могла визволитися від пересуду, що ми маємо свою літературну мову „ще з часів Володимира Вел.“ І вся освічена Русь під Польщею стала писати й говорити по польськи, що було катаклізмом, який тяжко пімстився на Руси.

4) Лиш з великими трудами й через довгу боротьбу Русь-Україна перейшла від церковної мови до своєї національної, як літературної.

5) Боротьба за українську церковну мову, яка вже зачалася між українським народом, се боротьба з тих самих рацій і цілий, як і боротьба за українську школу, бо Церква се також школа, яка імпрегнує свій характер вірним.

6) З богословського становища ніщо не противиться народній мові в Літургії. Що більше, зрозуміла церковна мова се першорядний вальор; незрозуміла, мертва мова се щойно-другорядний вальор (тяглість традиції).

7) Дійсну трудність і небезпеку становить тільки перехідова фаза. Сеж революція.

8) Нинішні наші політично-соціальні відносини непригожі для такої боротьби, тому чекаймо, нехай справа дозріє там, де й без того революція йде: на Вел. Україні.

9) Я особисто вірю, що прийде час, коли ми в Галичині будемо змушені ввести нашу національну мову до Літургії, щоб себе ратувати.

10) Щодо латинської Церкви, то там справа націоналізації церковної мови представляється тяжше, бо там навіть обряд застосовувався до мертвої літургічної мови: відправи стали тихі, а замість слова на перше місце вибилися матеріальні символи.

На сю мою статтю відповів в „Новій Зорі“ (чч. 5—7) о. Др. Т. Галушинський Ч. С. В. В., професор при Дух. Академії у Львові, під заголовком: „Думка і наука Церкви в питаннях літургічної мови“.

І ось перша засаднича ріжниця: Я говорю в своїм імені, без усяких авторитетних претенсій, стараюся підійти до „правди життя“, щоб її пізнати й застосуватися до неї. А о. Др. Т. Галуш. говорить в імені Церкви, викладає її „думку і науку“ — він уже все має „готове“, хоч — побачимо — чи воно дійсно так.

о. Др. Гал. наводить насамперед цитат з декретів Тридентського Собора: „*Etsi missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur*“. Правда, цитат стійний, але — на жаль в тім часі (1545—1563) в катол. Церкві не було ніяких уніятів Словян, як отже при тому рішенню могли Отці Собора думати про наші справи й відносини? А коли не думали про нас, то воно й не відноситься до нас, бо не в обдумане для нас...

І от друга засаднича ріжниця: о. Гал. ставиться на латинське становище навіть там, де Рим ніколи не ставиться на те становище супроти нас. А я ставлюся на становище нашої Церкви і наших відносин. Словом: „Нова Зоря“ й „Нива“. о. Гал. наводить ще один цитат — Пія VI: „*Propositio asserens, fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viae pararentur vocem suam iungendi cum voce totius Ecclesiae; intellecta de usu vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae; falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione praescripti perturbativa, plurium malorum facile productrix*“. Прикрі слова з уст Церкви, але...

Кожний, хто хоч трохи знає історію, легко зрозуміє, що се дисциплінарний голос Церкви проти протестантів і протестантизуючих, що находилися в звязку з латинським обрядом. А дисциплінарний голос Церкви відноситься тільки до спеціальних часів, корпорацій, антагонізмів, відносин... а не до всіх і всяких. Колиб не так, то — перечитайте ухвали Соборів — все було би вивернене до гори коренем.

От так в „Апостольських правилах“ находимо канони: хто з клиру займав би якийсь світський уряд, нехай буде депонований (пр. 6); хто святкував би пасху рівночасно з Жидами (пр. 7); хто з клиру поручив би за кого (пр. 20); хто проценти запозичені гроші брав би (пр. 43); хто при хрещенню трираз не погружує (пр. 50); хто в коршмі їв би, крім у дорозі (пр. 54); хто постить в неділю або в суботу (пр. 64) — за все те депозиція.

Сap. 1. нового Кодексу кан. права каже: „*Liceat in hoc Codice iuris canonici Ecclesiae quoque Orientalis disciplina saepe referatur, ipse tamen unam respicit Latinam Ecclesiam, neque Orientalem obligat, nisi de iis agatur, quae ex ipsa rei natura etiam Orientalem afficiunt*“.

Чи рішення Церкви, що відносяться до церковної мови в лат. Церкві, „ex ipsa rei natura“ відносяться також до нашої церковної мови? Ніколи в світі! Се видно з логічних рацій і з історичних фактів.

Зрозумілої літургічної мови домагаються в східній Церкві не якісь там протестанти, але сама будова всіх церковних відправ. о. Гал. пише: „Також неправдивим є, що в римокатолицьких церквах через задержання латинської мови „відправи стали тихими“... й взагалі замість „слова“ на чільне місце в обряді вибилися „матеріальні символи“ — бо кождий знає, що в римокат. церквах відправляються всенародні співані Служби Божі й інші літургічні Богослуження так, як у нас, і то звичайно при великим здвизі народа“. Якщо се кождий знає, то либонь і я не дитина, щоб сього не знати, — але як міг о. Гал. так не зрозуміти, а може перекрутити, значіння моїх слів?!

В лат. церкві нарід не розуміє літургічної мови, отже й не розуміє біжучого тексту відправи. Вірні моляться, кождий сам у собі, дивляться на акцію священослужителя, слухають. Органи грають (ось найвизначніший матеріальний символ), щоби вірних побожно настроїти. По освяченню священник підносить гостію, потім чашу (матер. символи!), по чім вірні знають, що вже відбулося освячення. Не зі слів, бо їх не чують і не розуміють, тільки з акції священника. Майже всю Літургію священник читає тихо, й тільки короткі возгласи виголошує голосно. А відповіді народу, властиво органіста, ще коротші: amen, alléluja, et cum spiritu tuo і т. и. Нарід

бере мінімальну участь в літургічних відправах, він пасивний. Воно тут інакше й не може бути, бо нарід не розуміє літургічної мови.

А в нас? Сама Літургія каже народови брати участь в відправі пів на пів зі священником. Отже літургічна мова мусить бути зрозумілою для вірних (очевидно маємо тут на увазі загал, а не якісь дрібні, незначні виїмки). А зрозумілою для загалу народу може бути тільки його мова — старша чи новіша, але таки його. Отже засадою нашої Літургії є: що літургічна мова має бути „жива“ в тім значінню, щоб нарід її розумів і міг бути активним чинником у літургічних відправах. А засадою лат. Літургії є: що літургічна мова має бути „мертва“ — незрозуміла для народу. Отже рішення Церкви щодо латин. літургічної мови не можуть *ipso facto* відноситися до нашої літургічної мови. А тому те, що о Гал. написав, не є „думкою й наукою Церкви“ — в відношенні до нас. Правдиву „думку й науку Церкви“ можемо пізнати з фактів. Папи одобрили мову св. Кирила і Методія, як літургічну, хоч се була жива мова в повнім значінню слова, а до того ще зовсім не вироблена, без усякої літературної історії... І добре сталося! Всякі „страхи“ звелися нінащо... Румуни спершу відправляли Богослуження по церковно-слов'янськи, щойно в XVII ст. в Семигороді ввели свою живу, національну мову в церковні книги. (Господь їх знає, чи вони взагалі мають якусь „стару-мертву“ свою книжну мову!) Р. 1697. одна часть семигородських Румунів приступила до унії з катол. Церквою, й донині без усяких перешкод (поп *obstantibus decretis tridentinis...*) уніяти Румуни відправляють собі по румунськи. В наших часах Маляри уніяти в гайдудорожській єпархії ввели живу малярську мову в Богослуження. Правда, Рим противився й ми Слов'яни-уніяти противилися тому, але тільки з того приводу, що се був один зі середників, щоби чимскорше змаляризувати не-Малярів-уніятів. Нині гайдудорожські уніяти осталися у Малярщині, правлять собі по малярськи, хоч Рим не одобряє їх церковної мови, але всежтаки толерує її.

І наша літургічна мова тільки з того титулу в нашій Церкві має право на життя, що вона „ще жива“, себто „ще зрозуміла“ для вірних. Колиб вона була цілком незрозуміла, то не могла би удержатися — (уявіть собі, що нашою літургічною мовою є грецька, і обчисліть консеквенції).

Отже квестія: чи нам перейти від церковнослов'янської до живої української літургічної мови, залежить тільки від відповіді на квестію: чи така інновація буде ліпша, чи гірша для нашої Церкви? А від нічого більше. І Рим буде розважати отсю проблему тільки під тим кутом.

Я сказав в „Ділі“, що прийде час, коли наша уніятська Церква буде амушена ввести нашу живу мову в Літургію,

щоби себе ратувати. Моя прогноза (в коротці) така: свідомі українські чинники в православній Церкві мусять перти до того, щоби ввести українську мову в Літургію, бо без того ніколи не „розмосквялять“ своєї Церкви як слід. Отсей рух в будучности в православній українській Церкві (чи Церквах) з цілою певністю возьме верх, поступаючи паралельно з розвитком українського усвідомлення. Ми така нещасна нація під національним оглядом, що краще бути навіть Словаком, як Українцем. І тому наш націоналізм, аж доки до кінця не скристалізується, завсіди буде „палаючим вогнем“. Колиж у православній українській Церкві національна мова стане загальним явищем, тоді сей вогонь... А щож тут про-рокувати? Ось уже тепер, хоч процес щойно зачався, декани зі станиць епархії в своїй збірній заяві (гл. „Нова Зоря“ ч. 8. з с. р.) нарікають: „А мимо того в деяких колах між Українцями знаходять православне приклонників, яким передовсім імпонує в православній Церкві українізація Богослуження“. Зрозуміле? А таке буде, якщо процес зможеться, день у день, тисячі разів гірше, сильніше. Хто дожив, побачить.

Свою статтю в „Ділі“ написав я *sine ira et studio*. Богато епохальних подій і процесів в новітній історії заскочило нас неприготованих (на наше нещастя!). Моя ціль була передовсім та, щоби і процес „українізації літургічної мови“ не заскочив нас неприготованих.

* * *

О. Др. Галушинський в своїй статті понаписував ще й інші, різні — богословського, національного й політичного характеру — аргументи й алюзії проти моєї статті. І поставив мене в таке прикре положення, в якому н. пр. знаходиться змагун, коли його хтось із пубрики провокує: ні то битись, ні дарувати! — Ні то вірно віддає мої думки, ні то ставить конечні розрізнення, ні правильно ставить kwestії, а все скривлене, карикатурне, щоби вийшло так, як бажається. Дарую йому алюзії про „другорядну вартість“, про усунення „всіх недомагань“ шляхом народної літургічної мови, про „віднову“, якої я сподіюся „з революції на Вел. Україні“ і т. и. Все те надто ущипливе й логічно марне, щоб могло бути предметом дискусії. Одначе не можу йому дарувати закиду, що я зробив „надужиття“, цитуючи І. Кор. 14, 18—19: „Дякую мойому Богови, що я ліпше вас всіх говорю язиками. Але в церкві волюю пять слів сказати моїм розумом, щоби й других навчити, як десять тисяч слів незрозумілою мовою“. О. Галуш. пише: „Навіть не треба бути теологом, щоб на основі наведених, хоч і зі звязи вирваних, слів апостола зрозуміти, що тут нема мови ані про літургічні молитви, ані про молитви

загалом, а лиш про поучення народу в церкві. А коли взяти під увагу цілий уступ з послання до Коринтіян, то св. Павло говорить про харизми Духа святого, які часто являлися в апостольських часах...

І твердить о. Гал., що ті слова ап. Павла відносяться тільки „до проповіді й поучення в церквах“. „А уживання слів св. Письма“ — пише о. Гал. — „в зовсім іншій змислі, як вони стоять в тексті, се надужиття“. Отсі слова, як не бавом переконаємося, відносяться до їх автора. Він безпідставно звужує висказ ап. Павла тільки до „проповіді і поучення“, оперуючи тихим анахронізмом: що ніби то в часах ап. Павла був такий розділ між проповіддю й Богослуженням, як нині є. Без усякого сумніву ап. Павло мав тут на думці „Богослуження взагалі“: і евхаристію і молитви в церкві і побожну науку. Він не говорить тільки про поучення, але й про молитву та про спів: „Щож отже? Буду молитися духом (язиками, натхненням), буду молитися і умом (зрозуміло для себе й для інших), співатиму духом, співатиму і умом. Та коли ти благословиш духом, як скаже амінь на твоє благословення той, хто є невченим? Бо не знає, що говориш“ (ibid. 15—16). І всюди поручає Апостол, що ліпше говорити в церкві зрозумілою мовою (щоби вірні збудувались), як незрозумілою. „Коли сходитеся, кождий з вас має псалом, має науку, має обявлення, має мову, має пояснення; все нехай буде на збудовання. Чи чужою мовою хто говорить, по двох, або найбільше по трьох, і по черзі, а один нехай поясняє. Колиж би не було кому пояснити, нехай мовчить в церкві, і нехай говорить собі та Богу“ (ibid. 26—28).

Ніяка різниця з того не виходить, чи се буде чужа мова з харизми, чи чужа зі звичаю. Не я, але Апостол каже, що в церковних Богослуженнях зрозуміла мова є першорядною вартістю. Одначе чужої мови не виключає абсолютно, тільки каже її пояснювати. Або може Апостол мав би сказати, що чужа, незрозуміла мова на церковних зібраннях, в церковних Богослуженнях є першорядним вальором? Обчисліть конвенції такого твердження — теологічні, психологічні, дидактичні, то переконаєтеся, що не тільки натхнений Апостол, але ніхто розумний не може сього твердити.

* * *

Наведу ще бодай декілька коротших цитатів з чужих католицьких авторів, щоби виявилось, чи їх думки оправдують мої твердження, чи ні. „Ein Messopfer in der alten Kirche war ein Drama, ein heiliges Spiel, an dem die ganze Gemeinde mit dem Klerus mitwirkte... Das allmähliche Abrücken von der aktiven Teilnahme ist das Ergebnis einer tausendjährigen Ent-

wicklung... Den ersten schweren Stoss hat sie erhalten, als das Volk die Sprache der Liturgie nicht mehr verstand... so das tätige Teilnehmen an der Liturgie immer mehr schwand bis zum heutigen passiven „Besuchen, Anhören, Zuschauen“ des Volkes... Wir haben keine ausschliessliche Priesterliturgie und die Priesterwürde leidet nicht durch starke Betonung der aktiven Teilnahme des Volkes. Diese Teilnahme hat ihre dogmatische Grundlage in der Lehre vom allgemeinen Priestertum in der Kirche. Wir haben die Aufgabe diese Lehre in Zukunft recht bekannt zu machen. Das allgemeine Priestertum wird uns erteilt durch die zwei Sakramente der Taufe und der Firmung. Die Zurücksetzung der Lehre vom allgemeinen Priestertum und ihrer praktischen Folgen hat viel Schaden angerichtet, ihr Aufleben ist ein Angelpunkt unserer liturgischen Erneuerungsarbeit... Ein Hindernis der aktiven Teilnahme ist vielfach die Sprache, bei uns die lateinische Kirchensprache. Die Geschichte legt hierfür die Schwierigkeiten klar. Hat sich die lateinische Liturgiesprache in den 1200 Jahren im deutschen Volke eingebürgert? Wie sie die Krise der Reformation begünstigt hat, kann sie vielleicht auch die religiöskirchliche Krise unserer Zeit begünstigen. Muss man nicht sagen, dass die fremde Kirchensprache in ihrem vollem Umfang auch für die volkswichtigen Teile der Liturgie ein Hindernis der aktiven Teilnahme bleibt?“ (Kirchenzeitung ч. 44. з 1928 р. в статті „Wo stehen wir heute in der liturgischen Bewegung“).

Ба, навіть Поляки нині пишуть: „A inne benedykcje czyli poświęcenia czyby nie mogły być po polsku? Takie np. poświęcenia: domu, ziół w dniu Wniebowzięcia, Krzyża, szkoły zwłaszcza i innych warstatów nowożytnej pracy, czy nie zawierają głębokich i trafnych nauk dla tych, którzy proszą o poświęcenie — pobogostawienie podobnych przedmiotów? Wszystko (bo po łacinie) przed wiernymi na 7 pieczęci zamknięte“ („Gazeta Kość.“ в ч. 45. з 1928).

Такий то вітер нині повіває на Заході. А в нас — як звичайно — ті, що вважають себе за ліпших „западників“ (розумій: католиків найчистішої сорти), намагаються займати позиції, що їх правдиві западники займали тому 100—200—300, —400, а може й більше літ. І се в нас числиться поступом, тай так ми завсіді по заді... Характеристична риса невірничої психології: пани встають від стола, тепер ми (служба) зїдатимемо — рештки!

о. Юліян Дзерович

Оживлення науки релігії

методю „Школи Праці“

(Реферат на Загальних Зборах Товариства катехитів дня 25. грудня 1928.)
(Докінчення)

ж) Спів є також вдячним способом до викликування відповідних релігійних почувань, як також знаменитим середником навчання. Мої шкільні діти, коли я їм проспівав одну з поданих низше пісень, постійно мали сльози-перли невинного серця у своїх оченятах, і просили, щоб їх навчити цих пісень. Це звісні пісні:

Христос розпятий на Голгофті,
За гріхи світа він терпить,
В безмежних муках і скорботі,
По тілі кров свята біжить,
За гріхи світа він терпить...

або:

„Страдальна мати під хрестом стояла
Під хрестом стояла, в сльозах промовляла:
„Ой Сину! сину! за яку провину
Переносиш нині тяженьку годину
На хресті?“

Такими самими прегарними мельодіями і гарним текстом відзначаються також і інші пісні, на прим.: „Коли втомлений життя борбою, безсильний стану вже упадати“, — або також пісня-молитва до св. муч. Йосафата укладу о. Й. Кишакевича до слів Кирила Студинського.

А знов наші колядки можуть послужити катехитови як дидактичний середник, як молодіж навчити про всі події зв'язані з Різдвом Христовим і з особою Ісуса Христа та тайною воплощення. Вони оспівують, що „Бог предвічний народився“, що „на небі зірка ясно засяла“, що „пастир убогий несе, що може“, що „тріє цари йдуть со дари до Вифлеєм міста, де Діва Пречиста Сина родила“. Колядки вчать нас про побут трьох царів у Ірода, що зацікавлений питає: „Тріє царі, де ви йдете?“ Колядка вчить нас, що „Йосифу ангел мовить, з дитятком і маткою най ся хоронить!“

А патріотичні закінчення деяких наших коляд на примір коляда: „Нова радість стала“ отсею стрічкою:

Просимо тя Царю,
Просимо тя нині:
Верни волю, верни долю
Нашій Україні!..“

йдуть на зустріч тим новочасним змаганням німецьких, а то і польських катехитів, по думці „Школи праці“ зв'язувати

минуле з теперішнім, релігію з життям. Німецькі катехити побиваються дуже за введенням т. зв. „*Heimatsprinzip*-у“ в релігію. Вони радять біблійні міста, ріки, гори, одяги, обичаї, ставлення домів, гроші і т. и. порівнювати з нашими обставинами, щоби в той спосіб сповнити звисне психологічне правило: виходити від ближшого і йти до дальшого, від звисного до незвисного. Подекуди пішли німецькі катехити в тім модернізуванню біблійних подій аж задалеко, посунулися аж до смішности.*) Мимо що маємо з дітьми до діла, не сміємо ми катехити впадати в дитинство, бо росте небезпека, що діти стануть релігію вважати за казку.

з) Натомісць дуже можна поручити діточі представлення біблійних подій в зовсім поєдинчих рамах, без сценічної апаратури на годині релігії. На такі представлення надаються прим. події з Різдом Христовим. Мої шкільні діти тішаться заздалегідь „представленнями“ і оповідають з радістю чуда-дива своїм родичам о цих „представленнях“.

Діється це в зовсім примітивний спосіб. Ділимо діти на малі групки. Троє дітей се Ісус Марія і Йосиф. Друга групка — це Ангели, третя — це пастирі, четверта — це три царі, пята — це Ірод і його жовніри. А тепер в уста дітей вкладаємо слова звисних коляд, доповнюється дещо з уяви, і представлення біблійної події йде гладко, приємно і лишає у дітей незатертий спомин.

До драматизування надається також історія єгипетського Йосифа, історія молодців в огненній печі і інші події. Очевидно, що ті представлення відбуваються на шкільній годині і не виключають різних представлень, які діти відіграють подекуди на театральних дошках перед родичами і публікою після сценічного образка, написаного яким автором, яких і в нас не брак.

и) Щоби дітей навчити любови до Марії і Серця Христового, повинен катехит постаратися о це, щоб діти самі занялись устроєнням в маю престоліка в честь Пречистої Диви Марії, або в червні Серця Христового. Діти нехай скинуться по пару грошів (і в той спосіб нехай приучуються до жертвенности на церкву та її прикрасу), нехай накуплять колірового паперу, статуетку Матері Божої, ліхтарі, свічки, лампадку,

*) Чоловим провідником такого модернізованя є Карло Шарпельман зі своєю „*Verdeutschungsmethode*“ в статті: „*Weg zur Kraft*“. Hamburg 1908., ще дальше пішов вчитель Макс Пауль в Липську (für Herz und Gemüt der kleinen). І так у Шарпельмана вилазять хлопці на ліхтарні, щоб побачити Авесалома, мати Мойсея мешкає при вулиці Бісмарка в Бремен, Ісаак має свій хутір в Ольденбурзі, слуга Елвазар грає на гармонійці, Ісаак читає Бремен-Цайтурґ, з якої вичитує Ревелі про війну Бурів з Англійцями... Старий євангелист Матей курить собі люльку, а післанці Ісуса до Йоана їдуть на колесах і кінним трамваєм до нього. На похороні фараона двох пасторів моляться: „Отче наш“.

і нехай зносять свіжі квіти зі своїх городів або і за недорогої гроші куплені і ставлять їх у стіп Пречистої. Очевидно це все за відомістю родичів і в міру їх спроможности. А „раз добром налите серце, в вік не прохолоне!“ — як казав Шевченко.

і) Служення до Служби Божої. Діти повинні всі вміти служити до Служби Божої так хлопці, як і дівчата. Дівчата нехай клячуть перед престолом, нехай відповідають на слова екстеній, дзвонять, лише не зближаються до престола, прим. поливати священникови воду на руки. Відповідні пояснення образів при Службі Божій і поодиноких слів Літургії дасть дітям добре зрозуміння Безкровної жертви, цього сонця нашої побожності. А сліди того полишаться в них до гробової дошки.

к) Також повинен катехит заправляти своїх дітей до чинної любови ближнього, а то в цей спосіб, що заохотить спосібніших дітей помагати слабшим у науці, багатших помагати біднішим, здорових їдвїдувати хорих молитися за померших.

*
*

Ось деякі зі способів, якими можемо методою „Школи праці“ оживити науку релігії. В той спосіб трактована релігія стане „школою життя“, стане „школою чину“, стане „школою суспільности“. Німецькі катехити, зібрані на катехитичнім конгресі в Монахії в серпні 1928, багато часу присвятили проблемі „школи праці“ і надіються гарних вислідів з неї для науки релігії, а німецькі єпископи, зібрані на зїзді в Фульді в 1924 р., заняли з деякими, самозрозумілими, застереженнями, вельми прихильне становище до цих спроб. Коли редакція „Ниви“ уділить свого місця, то може ще нераз повернемо до цієї справи. І так мої нинішні стрічки є подекуди вже лише повторенням, а радше доповненням моїх думок, висказаних на сторінках „Ниви“ з 1906 р. п. з. „Наука релігії в наших середних школах“ і в статті: „Релігійно-моральне виховання нашої молодіжи“ в числах від 5—10. Тішилоб мене вельми, якщоб мої ОО. Собраття-катехити поділилися своїми спостереженнями над цією методою на сторінках „Ниви“.

о. Мих. Ковальчик

Про доходовий податок

Ріжні оціночні комісії в повітах обчислювали в ріжний спосіб дохід з 1 га; в одних виносив він дуже багато, в другим значно менше. В наслідок такого нерівного оцінювання і трактування оподаткованих сторін міністерство скарбу одер-

жувало багато зажалень і рекурсів. В цілі справедливого обчислення дохідового податку міністр скарбу видав обіжник 10/5. 1924. ч. L. D. P. O. 569 II. Ось він: „Dla ustalenia wysokości dochodu z posiadłości gruntowej miarodajnym jest obszar gruntu użytkowego, a nie ilość wszystkich gruntów płatnika. Przez grunta użytkowe należy rozumieć grunta użytkowe rzeczywiście, jako role, łąki, pastwiska, nie zalicza się natomiast do kategorii użytkowych gruntów, gruntów leżących obłogiem, bagien, skał i innych podobnych nieużytków. O ile chodzi o grunta użytkowe, jako pastwiska, należałoby przyjąć, że dochód z nich przynosi połowę dochodu“. „Do kategorii pastwisk, korzystających z ulgowego traktowania, należy zaliczyć również nienależnie zużytkowane łąki“. (В першій мірі відноситись отце до Полісся). „Komisje szacunkowe władne są normy dla poszczególnych miejscowości modyfikować zależnie od dobroci gleby, warunków komunikacyjnych, gęstości zaludnienia i innych czynników“.

З цього місця і з інших державних розпорядків виходить, що сама суть дохідового податку не допускає механічного виміру податків, але радше домагається індивідуального трактування поодиноких сторін. Якби ми провадили правильно цілу господарську рахунковість, а принайменше віродостойні записки, тоді моглоб мати місце взірдеве усталення підстав виміру доходу. Задля браку правильних книг підставу до виміру податку становить зізнання сторони і свобідна оцінка комісій.

Про зізнання

Друки на зізнання для фізичних осіб обнимають 3 відділи. В першім з них треба подати податковий дохід, обчислений окремо з кожного жерела. Добре є до зізнання долучувати аркуш, в яким належить описати точно жерела, які приносять дохід і пояснити, в який спосіб обчислили ми сей дохід. В случаю потручень належить долучити докази (посвідки).

Полекші: тут входять арт. 27 і 29; про них низше в тексті

Про правні середники

Закон дозволяє кожному, хто оплачує дохідовий податок, в канцелярії скарбового уряду в днях і годинах, на се визначених, переглянути акти і документи, які відносяться до обчислення його доходу. Це управління не розтягається одначе на відомости, які скарбовий уряд має від інформаторів і знатоків. Якщо дані, osiągnięte в горі поданий спосіб, не вистарчають платникови для зредаговання відклику від виміру податку, тоді може він жадати (в протягу 30 днів від дня одержання платного наказу) на письмі (за остемпльован-

ням) від скарбового уряду, щоби сей уділив йому відпису ухвали оціночної комісії, яка ухвала відноситься до обчислення його доходу і податку, витягу з вимірового аркуша, а також відпису протоколів обнимаючих зізнання свідків і знатоків. Таке прошення віддає речинець означений на вношення відклику так, що час, який уплинув від дня внесення просьби до дня одержання бажаного відпису, не вчислюється до 30 дневного речинця. Відклик можна робити лише на письмі; у відклику треба точно сформулювати закид, його умотивувати і поставити внесок.

У відклиčním поступованню так платник, як і відклична (odwoławcza) комісія користають з однакових прав. Крім сього оплачуючий дохідовий податок може жадати від відкличної комісії особистого переслухання, яка в такім случаю подає йому речинець на 8 днів перед засіданням.

Якщо оціночна комісія признає слушність відкликowi тоді сама полагоджує його і не висилає його до відкличної комісії. Якби одначе сторона не вдоволилася рішенням оціночної комісії, тоді прислугує їй право до 8 днів (числячи від дня, в яким її подано до відома оречення) домагатись, щоби її відклик розглядала і порішила відклична комісія.

Предсідатель оціночної комісії може внести протест проти рішення, яке кривдило би державний скарб або платника. Знесення протесту не здержує виконання ухвали, а тимсамим і екзекуції. Одначе платник, якому скарбова власть є обовязана доручити відклик протесту, може в 14 дневнім речинці відповісти на поставлені в протесті закиди, незалежно від права вношення відклику від платного наказу. В таких случаях має він нагоду два рази боронити своє зізнання перед відкличною комісією: перший раз у відклику, а другий раз в протесті.

Протест предсідателя рішає відклична комісія.

В останній інстанції можна оречення відкличної комісії заскаржити до найвисшого Адміністраційного Трибуналу. Скаргу сю до трибуналу можна вносити в двомісячнім речинці від дати доручення рішення відкличної комісії. Скарга має обнимати: 1) імя і назвище, місце замешкання, 2) вимір заскарженого оречення відкличної інстанції зі зазначенням дня доручення сього оречення, 3) точне наведення закидів проти заскарженого оречення. Якщо скаргу писавби адвокат, то треба долучити до неї повновласть, один відпис скарги і по одним відписі залучників тай оплати в приписаній висоті. Скарги, яка не має сих даних, може трибунал навіть не розглядати, але може визначити стороні речинець для доповнення браків. Якщоб сторона не усунула недомагань, тоді справа сама собою упадає.

II.

Про податок від службових упосажень і винагороджень за наємну працю.

Функції духовних злучені з їх душпастирським званням, не підходять під цю категорію. Доходи духовних зачисляє закон до класи доходів, які пливають з фахового звання або із зарібкового zatrudнення, що до яких має він щорічно вносити зізнання.

Доходи духовних із земель і домів парохіяльних також не підходять під цю категорію, а підходять під оподаткування о загальнім доході, як є про це в I розділі сказано.

Для доповнення додаю, що закон під фізичною особою розуміє чоловіка, який може диспонувати своїм майном і доходом, а правна особа це є спілка, яка ділає на зверх через свого повновласника (статutowого). (Д. б.)

о. Др. Костельник

Незвичайна книжка

На днях появилася брошура з титулятурою: Василь Щурат: В обороні Потієвої унії. Письмо о Петра Камінського Ч. С. В. В., авдітора гр. кат. митрополії 1685 р. — Накладом „Власної Допомоги“ у Львові. Львів 1929. Стр. VIII+103+16 (причинки).*)

Др. В. Щурат дістав рукопис, що його тепер опублікував, ще в 1909. р., від пок. о. Царевича, пароха Кобиловолка. Рукопис писаний старою літературною польською мовою з численими латинськими зворотами (в брошурі є одна картка „facsimile“), а має заголовок: „Manuscripta W. Oysa Kamińskiego pisane do pewnego Uniaty Litewskiego przeciwko Uniatom, ale nie dokonczone“. Брошура зладжена в українським перекладі, майже в цілості була випечатана ще в 1914. році накладом пок. Мих. Петрицького, одначе воєнні перипетії (смерть накладця) перепинили її появу. Аж тепер „Власна Допомога“ рішилася перебрати на себе наклад і ось книжка по 15 літах ледво не ледво вийшла з друкарні.

Та мабуть добре сталося! Якби була вийшла підчас війни, не звернула би на себе такої уваги, на яку вона заслугує. А якби була вийшла ще перед війною, то в загалови

*) Ціна брошури 4 зл; можна її дістати у „Власній Допомозі“ (Львів — ул. Корняків 1.), а також у львівських українських книгарнях. (Випечатано тільки 900 примірників.)

нашої інтелігентної суспільності мабуть не змогла би знайти такого розуміння, як нині, коли в нашій найновішій історії прибиралося багато досвіду, що нам відкриває чи власне на ті річі, котрі описав о. Петро Камінський перед 240 роками. Історія ще раз повернула на той самий шлях, і ми знайшлися в „землі поета“ (автора), тай лекше розуміємо його.

Чи автором названого рукопису дійсно був о. Петро Камінський, се не зовсім певне, хоч дуже правдоподібно. Певне, що сей автор був Васи́ліянином, уніятом. А до кого його письмо (воно має форму листу) адресоване, се не легко відгадати. Та не се важне, але те, що а) отся книжка се найкрасший публіцистичний брильянт в нашій літературі за старої Польщі, б) що вона становить неоцінене жерело для об'єктивного й подрібнішого пізнання мандрів унії в старій Польщі та в) що вона може послужити нам як заповітний дорожосказ для нашого обрядового освідомлення. Слзвом: незвичайна книжка, правдиве „відкриття“. Її автор незрівняний обсерватор, талановитий публіцист, високо освічений (бував у Римі, в Венеції...) — читаєш його твір не як старі ті „сочиненія“, в котрих тільки спеціалісти можуть любитися, але як нинішню книжку, з нинішнім психічним кольоритом, повну мудрости тай цікавости.

Наголовок „В обороні Потієвої унії“, придуманий ще пок. еп. Й. Боцяном, не є відповідний, хоч не є без всякої логічної підстави. Автор Васи́лянин, з серця й душі прив'язаний до грецького обряду й до нашого народу, в 90-ім році по заключенню берестейської унії критикує її конкретні висліди, а його критика виходить негативною, подекуди саркастичною. Се домінуючий момент в книжці. Її автором був зрілий дух, і тільки зрілий дух, що вміє ставити потрібні розрізнення між всякими життєвими лініями, зможе його належно зрозуміти — для пожитку, без соблазну. Тому не є порадою, щоби ту книжку давати читати кому небудь.

З догматичного становища автор ні слівцем не торкається унії. Про св. Отця говорить з повною пошаною, сама ідея унії лежить йому на серці („Щоб не здавалось, що ми погорджуємо всім, що веде до унії...“ стр. 8.), але конкретні висліди унії, на які він глядів, були розброюючі, застрашуючі. З його письма так виходить, що Церква опинилася ще в більшій руїні, як перед прийняттям унії. Все стрімголов ішло до упадку нашого обряду й до винародовлення Руси. Перед у тому вели Васи́ляни, котрі навіть добивалися в Римі, щоби їм позволено правити Богослуження по латині. Автор подає й причини, чому се так діялося.

Ось кілька цитатів з тої незвичайної книжки:

„Бо що руські краї є завойовані Поляками, се засвідчують усі історії й видять очи. І вони бажалиб (у своїй непогамованій ненависти), щоб Руси якнайскорше не було“ (стр. 14). „...Коли єпископи сенаторського крісла не досягають, то грецький обряд, церемонії й церковні права загинуть скорше, ніж колиб вони не були в унії“ (14-15). „...або Тиличани є уніати (так польський єпископ аргументував), або вони не є уніати; коли вони уніати, то нехай ходять до костела, бо єдність свята; коли вони не є уніати, то їм, як схизматикам, вільно відібрати церкву“ (19). „...скоро одним задля унії, другим задля дизунії відбирають церкви, одно лихо“ (20). „З того прикладу можна пізнати, що добродіям римським (читай: польським) ксьондзам треба не єдності, але заглади грецького обряду“ (21). „...свідчуся Богом неба і землі: стогне Христос в особах своїх служителів“ (32, се про бідне й поневолене уніятське духовенство). „...де ми не маємо певности збереження обряду, котрий зберегти є ліпше, ніж заживати розкошів цілого світа, а не зберегти рівнається загибелі“ (36). „...третя віра настала, яка не є ані руська, ані ляцька, але щось мішане“ (37). „От і маєте, Ваша Милість, правдиві пустині, пороблені з монастирів оо. єпископами, уніятами. Але все воно — ніщо, бо єдність свята... Тим словом вони все загладять“ (47). „І дивуємося, що тій бідній Руси йде, як з каменя. Не дивниця, бо вовки її скрізь обсіли: шість осіб захопило вісімнадцять мітр, єпископських і архимандритських“ (48). „Пожалься, Боже, руського народа, бо самі уніати плачуть і нарікають, ходять, як заблукані вівці, не відаючи: що вони і коли є що обернуться“ „...всяке богослуження відправляється инакше, як описано; (49), одні те пропускають, другі те додають, а кождий з освічення св. Духа“ (87). А цілих фір дров і непотрібних вимислів на престол не класти, бо ніхто не побачить єпископа, коли сидить на горішнім сидалищі“ (89). „...по латинськи мудрий, по руськи дурень“ (92). „Руським язиком так бридяться, що в цілій унії не почуєш руської проповіді; по польськи теж ледви хто вміє; всі говорять по уніятськи“ (92). „А в Тороканях сам митрополит по польськи читав літанії... самі не знають, що роблять, так помішалися“ (93). „А що старшина між ними майже вся з римського обряду, то вона й має перевагу: вводить новини, бубни, сурми, труби, марини і т. п. в тій ціли, щоби привабити простий народ і наклонити уми до римського Богослуження“ (93). І так даліше.

Книжку треба перечитати й передумати, в витягах годі вичерпати її багатий зміст.

о. Гадзевич (Дрогобич)

Справа організації слуг

Порушена мною в „Ниві“ ч. 12. з 1928 р. справа організації слуг зацікавила наше духовенство, як це бачу з багатьох листів, писаних до мене будьто о прислання їм статутів або уділення ближших інформацій при основуванні товариства слуг. Це заохочує мене й даліше забирати голос в тій справі, щоби слово зреалізувалося, а не прогомонило безслідно.

Зазначую, що справа організації слуг є дуже важна. Пересуди, що Каська, Мариська, Феська і т. д. не мають для нас більшої ваги, належать вже до минувшини. Якраз вони тепер для нас є дуже важним чинником—і для Церкви і народу. Минулось у нас давне, заможне колись, міщанство. Одні зубожіли, другі винародовились, остали з них лише рідкі останки і то лиш по менших містах-місточках.

Їх місце заняли ворожі нам елементи, а нам остала тільки біднота-пролетаріят. І саме той пролетаріят треба нам до себе пригорнути і ним заопікуватися. Великою частиною того нам рідного пролетаріяту є якраз слуги. Вони потребують спеціальної опіки. Робітництво має свої організації—на жаль ми до того не вміли взятись, щоб його згуртувати і тому воно нам вороже, бо так його в тих організаціях виховують. В більшій частині воно запоморочене ідеями різних ізмів, а нас вважає за буржуїв—ворогів свого добробуту. Чи ж те саме малоб статися і зі слугами? До цього ми не повинні допустити, лиш з цілою енергією взятись до організування тих верств нашого народу. Якже до того забратися? Якраз на це хочу відповісти. Зазначую, що кожда праця вимагає посвяти, труду і витривалости. Спеціально при організуванні слуг треба терпеливості. Тут треба знизитися до їх способу думання і ввійти в їх положення. Найлекше організувати слуги при допомозі церкви. Вони радо учащують на богослуження—значить є нагода до них промовити. По відповідних проповідях, в яких треба представити їм різні моральні небезпеки, на які вони є наражені, їх гірку долю, яка жде їх на случай недуги, старости. Належить заповісти сходи́ни слуг до захристій або до відповідного льокалю. Розуміється, що всі вони там не прийдуть, бо це елемент—хоч простий духом, але недовірчивий. Вони побоюються: чи там з них не будуть гроший стягати. Це зовсім зрозуміле, бо на це вражливий кождий чоловік, а не лише слуга. Не забуваймо про те, що багато з них, мимо проповідий—заохоти, таки не розуміють як слід цілі такої організації. На сходи́ни зійдуться слуги справді свідомі своєї цілі, а другі лише з цікавості. Не треба зра-

жуватися тим, що на перші сходини може їх дуже мало явитися. В більшій мірі залежить це від священика, чи має він хист до них промовити. На таких сходинах треба їм знова те саме представити.

Памятаймо, що „*repetitio est mater studiorum*“. Значить, їм треба все те саме клепати і то на різні способи, аж доки з нашого говорення не вийде щось путнього. В часі розмови зі слугами, треба їх питати, чи вони собі бажають такої організації, чи возьмуться до неї і т. п.

Все знайдеться кілька слуг до того охочих, котрі потягнуть за собою інші. На других, третіх сходинах треба вже їм говорити про їх комнату, де вони могли б постійно сходитися. Тут вже буде мова і про вкладки, жертви, позички. На тих сходинах вже треба вибрати з них тимчасовий комітет, котрого головою повинен бути священик, а одна зі служниць називається старшою. Тоді треба вже приступити до підпису статутів через оснувателів.

Оснувателями повинні бути поважні особи не-слуги (священик і інші), а також і слуги. Прошення о оснування товариства робиться так само, як при оснуванні інших товариств, хиба з тим додатком, що такий статут з підписами основателів перше належить вислати до затвердження дотичному Ординаріятові. До Ординаріяту висилається прохання з залученим статутом, до воевідства висилається через дотичне староство з 5 залучниками статутів. Прохання має бути остемпльоване на 3 зл., а кождий залучник по 50 гр. Всі статuti мають підписати ті самі оснувателі, а так само і прохання. Відповідь приходить на імя першого підписаного, що він на рубрум зазначає, що в імени підписаних просить і т. д.

Коли вже прийде статут, потверджений властями, тоді відбуваються перші збори, на котрих вибирається заряд товариства по думці статута. Найважніше, щоб на загальних зборах не ухвалювати високих місячних вкладок. В мене вписове (на рати) виносить 2 зл., а місячна вкладка 1 зл. Вкладки складають слуги в комнаті зібрань на руки скарбника. Крім цього одна з них ходить по слугах і вони їй передають вкладки, на що вона дає їм бльочки з печаттю товариства. Опісля передає вона ці гроші скарбникові.

Звичайно з початку священик мусить повнити всі функції заряду, хиба що найде у себе більше людей до тої праці. По оснуванню товариства треба, щоби члени могли що не ділі і свята в означеній годині сходитися до товариства. Це найкрасше робити по вечірні. На кождих сходинах мусить бути хтось, хто проводив би такими сходинами, бо самі слуги з початку не дадуть собі ради. Їх треба чимсь зайняти, а саме популярними оповіданнями з різних царин знання, піснями, забавами і т. д. Дуже пожаданий є курс неграмотних, вистави, спільні фотографії, літом прогульки, наука варення

шиття. Те все спонукає і заохотить їх до скорого купна своєї хати. В такій хаті знаходить слуга все: нічліг, харч, опіку в часі недуги, старости й безробіття.

Умре яка служниця-членка, товариство справляє їй похорон; як виходить замож, товариство бере участь в церкві при вінчанню. Це все є агітаційно-атракційний чинник для розвою товариства. В такому домі можна завести дешеву кухню, пральню, швальню. Впрочім саме життя і розвій товариства вкаже, що належить робити.

На кожний випадок товариство підносить уровень свідомости у слуг, самопошану, почування обов'язку та моральність. Така слуга не так легко пропаде морально і національно для Церкви і свого народа. Коли стане своєю господаркою, тоді можна надіятися, що і її дім та рідня буде инакше вихована, як у той, що виховалася серед нетрів моральної і національної небезпеки. Тому не легковажмо собі цієї праці для наших найнищих, бо „що зробили ви їм, то так, як би мені“—каже Христос.

У інших народів розвинулись дуже гарно товариства для слуг, а чому ж би у нас слуги мали бути полишені самі собі? Не зробимо ми, то зроблять за нас інші—але без нас і проти нас. *Sapienti sat.*

Чи новий декрет допоможе?

О. др. Дорожинський виписав в 11 ч. „Ниви“ з 1928 р. „правні обрядові постанови“. Та для нас, гр. кат. духовенства, мала з того користь, бо ми знаємо з практики, що лат. клир ігнорує ці постанови, а ми безраді. Лат. клир Конкордію з 6.X. 1863 р. ігнорує, а придержується австрійського закону з 25.V. 1868, силою котрого адміністративна власть І. інстанції має право рішати о приналежності до якогось віроісповідання. Колиб можливе було застосувати кари, приписані за порушення Конкордії, то лат. клир взяв би неабиякий рекорд. Однак лат. клир певний, що за се і волос з голови йому не спаде, а ще противно: може йому се почислять і за заслугу.

Перехід греко-католиків на лат. обряд практикується тепер за Польщі масово і без ніякої церемонії. За Австрії переходили лише рідкі одиниці десь-не-десь, а тепер раз у раз переходять з примусу і ради хліба. Щоби дістати якусь посаду, учительську або державну (хочби лише паляча, або шібера при залізниці), жадають від Українця: „zmień metrykę“. Бідака змінює обряд, хоч у душі чує жаль до „хлібодавців“... Поляки се знають, що даний осібняк змінює обряд недобровільно, тільки для хліба і їх за те може й ненави-

дять, але їм ходять о збільшення числа вірних лат. обряду, а тим самим і Поляків у „Wschodniej Małopolsce“. Крім насушного хліба часті є випадки, що відданиця змінює свій обряд, бо віддається за Поляка, а сей не хоче ніяк згодитися на се, щоби вінчатися в церкві. Наше жіноцтво ще мало виховане патріотично, щоби перетягнути жєниха до своєї Церкви, а лекше улягає своєму нареченому. Се діється особливо по містах. У мене (місточко в горах) в р. 1928 змінило обряд на лат. 10 осіб, а від повстання Польщі 60 осіб.

Ми безсильні проти сеї затиї на нашу Церкву, однак гадаю, що повинні ми заложити бодай бюро статистичне, яке занялосяби зібранням статистики дезерції з гр. кат. обряду на лат. і ту статистику відсилало до Апостольської Столиці що року. І що з того, що св. Конгрегація для Східних Церков видала ще 20. VII. 1928 декрет в сій справі, коли у мене останній перехід на лат. обряд ще 13. XII. 1928. Гадаю, що лат. клир і сего декрету не услухає*), а староства дальше будуть приймати до відомости і зізволювати на зміну обряду.

Може не від річи буде тут навести один випадок, як то робиться такий перехід по староствах на лат. обряд. Пишу дослівно: Odpis. Protokoł spisany dnia 14. sierpnia 1924. w Starostwie w Kamionce Str. z Hilarym Szklarskim ze Skolego. Staje Hilary Szklarski urodzony 14. kwietnia 1899 r. w Skolem z ojca Antoniego Szklarskiego i matki Julii Szklarskiej z domu Dobosiewicz i składa następujące oświadczenie: Zgłaszam wystąpienie z kościoła gr. kat. a wstąpienie do kościoła rzym. kat. Proszę o przyjęcie tego oświadczenia do urzędowej wiadomości. Nadmieniam, że czynię ten krok dobrowolnie po dojrzałej rozwadze. Tak zeznałem Hilary Szklarski w. r. Natem protokoł zakończono i podpisano. Kamionka Str. dnia 14. 8. 1924. I. Grabowiecki w. r.

Я від себе додам, що (він уже покійний) Ілярій Скларський зістав за те іменований przodownikіem поліції паньствової“.

А ще один цікавий інцидент.

В р. 1924 був тут у Сколім староста др. Гольчевський і він жадав від мене „wykreślenia go (Скларського) w tamtejszych księgach metrykalnych“. Коли я звернув його увагу, що в книгах метрикальних не вільно нічого перечеркувати, а зміна обряду перед адміністраційною властю не має примінення в Церкві і противиться Конкордії, староста наложив на мене кару 30 зл. (або 3 дні арешту), яку я заплатив, бо і відклик до воевідства не поміг.

о. Мих. Мосора

*) Мабуть і до його проголошення не прийде, бо вже не похочуть. Такі слухи! Редакція.

Де ілюзії?

„...безсильними і пустословними ілюзіями остануть всякі хочби й як штудерно сконструовані аргументації з тенденцією вмовити в людей, що Холмщане могли спасти свою кат. віру, не лишаючись свого обряду, іншим якимсь способом, а не тим, що пішли до кат. Церкви з лат. обрядом“.¹⁾

Се правдива ілюзія, коли автор тих слів думає, що хто-небудь з розважних людей думає, що „Холмщане могли спасти свою кат. віру, не лишаючись свого обряду“. А коли автор отсю ілюзію ставить як вихідну точку для своєї аргументації, так свідомо чи несвідомо поповнив софізму фалшивого усунення властивої спірної точки (heterozetesis).

Спірна точка не міститься в тій квестії: чи Холмщани могли чи не могли остатись гр.-католиками, тільки в тій: чи Холмщан уніятів, що в 1905. р. перейшли на римський обряд і покинули свою національність, можна ставити як взір до наслідування? „Холмщак зробив це, що в таких обставинах повинен зробити кождий віруючий християнин“ („Нова Зоря“ ч. 87. з 1928). Ось тільки се спірна точка, а ніщо більше.

„Тим більше коли аналогія підібрана так не до річі, що всякий відразу бачить її невмістність. Холмські переслідування за віру, вязниці, Сибір, конфіската маєтків, кроваві нагайки, розстріли - це малиб бути відносини подібні до тих, в яких доводиться жити нині тим, що шукають посади та дістають відповідь: Змінити обряд?“ Ось друга ілюзія, тай то груба. В дійсности нема порівняння між тим, що витерпіли упорствуючі Холмщани, а що витерпів наш народ у Галичині від 1918. р. і під оглядом вязниці і під оглядом страти майна і під оглядом „кровоавих нагайок“, а передовсім під оглядом загальности терпіння й числа жертв. Правда, Холмщани були переслідувані формально за свою віру; а наш народ у Галичині терпів формально за „бунт“, за „політику“, але в дійсности головну точку тяжкості представляв наш обряд, бо кождий з тих увязнених чи інтернованих міг визволитися зі свого нещастя за ціну зміни гр. обряду на лат. Почисліть ті тисячі, котрі дійсно з сього й скористали... Чиж можна в таких обставинах ставити нашим людям за взір до наслідування Холмщаків власне в тій їх фазі, коли вони покинули свій обряд і свою народність?! Дотого кождий наш Галичанин десь у „Бугшопак“ чи у вязниці був більше наражений на смерть або бодай на щораз більші терпіння, як Холмщак в 1905. р. Чи ті наші люди, щоби не

¹⁾ В тій статті всі речення в знаках наведення взяті з „Нової Зорі“ ч. 8 з с. р. зі статті „На злободневні ілюзії“.

зрадити свого обряду, мусіли гинути, а Холмщани ні? Або може й ті наші, що змінили обряд, у будучности дочекаються, що їх ставитимуть як взір до наслідування?!

„Основним постулатом кожного закону в христ. моралі є, щоб закон був для чоловіка фізично і морально можливий. Ні Бог, ні Церква ніколи і нікого не обов'язує до цього, що неможливе. Тим менше не ставить „за взір моральної максими“ цього, що неможливе. Абсолютною неможливістю (!) було для Холмщан зберігти кат. віру у своїм обряді. Отже ілюзією і абсурдом є таке „ідеальне геройство“, яке хотілося декому причепити „в обов'язок“ Холмщанам“.

З тих необачних преміс зарівно слідує не тільки той висновок, що його автор поставив, але й сей: що упорствуючі Холмщани в часі від 1875 до 1905 р. мали моральне право перейти на православ'є... Авжеж у тім часі для них так само було „абсолютною неможливістю“ перейти на лат. обряд або остати в катол. вірі з грецьким обрядом, як по 1905. р. остати в катол. вірі з гр. обрядом. Холмщани до 1905. оставали нелегальними уніятами, а такими (ще куди легше) могли остати й по 1905. р.

Та в дійсности не про них нам йде, тільки про взір! „Сего повороту (до кат. церкви, хоч і в лат. обряді) нігде ми не називали „ідеальне геройство“, якого примір і доказ дали Холмщани іншими своїми ділами в часах кривавого переслідування. Всеж таки є він... ділом, якому нічого не бракує, щоб його вважати і звати „*bonum ex tota causa*“.

Дивна плутанина! Якщо сей „поворот“ є дійсно „*bonum ex tota causa*“, то чому він не є „ідеальним геройством“? А якщо він не є „ідеальним геройством“, то на якій підставі ставити його за взір до наслідування?! Самі ілюзії!

В своїх дистинкціях і аплікаціях моральних законів автор оминає одну точку: смерть. „*Dulce et decorum est pro patria mori*“. Чи обряд—і то в наших відносинах, де з нашим прадідним обрядом сполучена доля й недоля Церкви й народа—чи той обряд не є гідний аналогічної максими? Взорами до наслідування для нашого народу можуть бути ті, котрі терпіли за сей обряд, або й смерть понесли, але ніколи ті, що „спасалися бігством“ і покинули сей обряд. Доки Холмщани терпіли за кат. віру, не покидаючи свого прадідного обряду, доти їх геройство було чисте й ідеальне—„*bonum ex tota causa*“, отже гідне наслідування.

Що Холмщани 1905. р. покинули свій обряд, се історично й психологічно зрозуміле, й годі бути невизначеним для них (сеж були прості люди, опущені, неусвідомлені). Алеж з другого боку годі ставити отсю їх обрядову й національну дезерцію за взір до наслідування. Правда, католики, що не з нашого народу, навіть сей поступок Холмщан мо-

жуть уважати за геройський (Холмщани остали вірні католическій Церкві), а абстрагуючи від обряду. Алеж нам не вільно абстрагувати від обряду, бо в історії нашого народу наш обряд став таким чинником, що його „зберегти є ліпше, ніж заживати розкошів цілого світа, а не зберегти рівнається загибелі“. Перед 240 роками написав отсі палкі слова наш чоловік, Василянин-уніят (о. Петро Камінський), і тільки такі слова можуть (очевидно в сій квестії) становити непомильну максиму, котру треба зашепити нашому народови.

Власне задля масової обрядової й національної дезерції своїх синів наш нарід опинився тим, чим він є: травою, скошеною по кістки... Стратив шляхту, міщанство, й не може „прийти до себе“. І ще й нині є такі речники, що ідеалізують таку дезерцію перед його очима—байдуже з якої рації (якісь „рації“ завсіди знайдуться).

Чи маю відповідати ще й на дальші мудровання автора, що оперує ілюзіями? „А про ідеально моральний exitus через бігство, радимо прочитати про бігство Г. Ісуса в Єгипет або про бігство апостолів...“ Немудра рада, бо а) нераз я про се читав, а б) де тут *fundamentum comparationis*? Атже ані Христос, ані апостоли не поповнили ніякої дезерції. „І це також ілюзія ділити Холмщаків на одиниці...і на збірний акт... в дійсности не було ніякого збірного акту“. Вже в старинних грецьких школах призбирали чимало сього рода софізмів, щоби ученики вчилися правильно думати, та наш автор, як видно, не хоче навчитися.

Волоски випадають з голови одинцем, а лисина повстає як збірне явище того процесу. Се ніщо, коли випаде 5—10—30 волосків, але лисина таки „прикра“. Так воно не є все одно, коли 1—5—10—30 наших людей поповнить обрядову дезерцію, але 200.000 тай дотого в короткім часі, се вже, бачите, порядна „лижина“, а не ілюзії

От і все.

о. Др. Г. Костельник

Спостереження з шкільної окружної вистави у Львові

Уряджування вистав праць молоді в школі має велике виховуюче значіння. Молодь бачить власну збірну працю, духову і фізичну, і заохочується до дальшої праці. Мабуть таку ціль мусіла мати шк. окружна вистава у Львові, уряджена в грудні 1928 і в січні 1929.—Чи осягнула вона свою ціль, це друге питання.

Правда, місцева львівська, шкільна молодь могла з неї чимало користати, але позамісцева дуже мало, або і нічого, крім виграти гроша, часу і здоров'я.—Чому? Перш усього зимові місяці взагалі не надаються на уряджування таких вистав, а вже найменше грудень і січень. В тих місяцях подорож для молоді дуже не вигідна і небезпечна, бо молодь наражена дуже легко на перестуду. З тої причини багато молоді не взяло в виставі участі. Не кожного стати на теплу одіж. Нічліг для замісцевої молоді був призначений по школах. Тут знова були великі недомагання. Брудні сінники з перетеребленою соломою і запорошені коци — от це все, на чім мала спати молодь і її опікуни. Чи це мав бути взір гігієни, яку тепер так форсують в школах в різних програмах шкільні власти? Надто ночуюча молодь мусіла опустити шкільний будинок перед 8 год. рано з огляду на науку, яка там відбувалася. А будинок вистави був отворений щойно о 10-й год.—Де було подітись на цей час з молоддю? Правда, якийсь час можна було перебути там, де молодь харчувалась, а саме в академічнім домі; але не могла вона там сидіти до 10-ої год. Ходити в зимі серед тріскучого морозу або заверухи по вулицях міста не є вказане з ніякого огляду. — Далше саме оглядання вистави без пояснення: яке значіння і вартість представляють експонати, не багато принесло молоді користи. Молодь перебігала салю за салею і в її очах був з того всього калейдоскоп, а не систематичне угруповання звиджених предметів. — А вже найбільше вражало не одного це, що в двох комнатах були поміщені образи нагих жінок в різних позах. Га! може воно є штукою, але не для молоді, котра просто гіршилась тим, а не подивляла краси чи будови ліній. Вступаючи в сі комнати, молодь вибухала сміхом і висказувала свою думку двозначниками. З того виходить, що уряджування подібних вистав повинно було бути більше обдумане. Такі вистави найкрасше надаються на май і червень, а ніяким робом в зимі.

Далше треба приготувати відповідний нічліг для молоді і професорів, та не давати на виставу річий, які викликувалиб у молоді згіршення. На виставу треба призначувати тільки найкрасші річі і взірці.

Учасник

о. Іо. Дзерович

Довоєнна праця нашого духовенства

5. Лев Трещаківський.

(Докінчення).

Виділ „Гол. Руської Ради“ звернувся в поданні, підписанім о. Мих. Куземським, заступником предсідника до австр. правительства у Відні, щоби воно ґрунти згорівшої при бомбардуванні Львова в дні 2. падолиста 1848 року академії і бібліотеки подарувало на побудовання другої гр. кат. міської церкви у Львові (теперішня церква Преображення Господнього), як також на поставлення українського національного інституту.

На сі просьби згодилися міністерства просвіти і внутрішніх справ, та в дні 8 падолиста 1849 р. передала делегована намісництвом у Львові комісія подаровані ґрунти і руїни у фізичне посідання „Головної Руської Ради“ при участі представників Русинів міста Львова.

Відтак з початком р. 1850 оголосила „Головна Руська Рада“ відовзу до всего українського народу, щоби збирав складки в краю на здвигнення „Народного Дому“, котрий має бути його спільною власністю.

І наш Трещаківський тут впадав на різні думки, щоби прибирати фонди. Він розписував листи до різних народів, щоби причинялися до здвигнення святині і „Народного Дому“. І так між іншими писав він до Голяндців: „Ви, Голяндці, торгуєте селедцями, а найбільшим консументом ваших селедців це наш український народ, бо він дуже побожний, багато постить, і тому багато ваших селедців їдає. Годиться, щоби ви тепер віддячилися нам, Українцям, і прислали свої лепти“.

Коли „Головна Руська Рада“ за абсолютистичних часів розв'язалась, тоді Українці міста Львова утворили адміністраційну комісію, що мала управляти ділами „Народного Дому“, і отся комісія під проводом о. крил. Йосифа Кульчицького в р. 1851 обняла управу і розпочала будову головного дому.

Отсей правний акт затвердив цісар Франц Йосиф в дні 18 жовтня 1851 р., закладаючи особисто камінь під будову „Народного Дому“ у Львові та сказавши памятні слова: „Тут я між моїми Русинами“.

Опісля адміністраційна комісія збирала далі складки, датки і всякі жертви по цілім краю і в р. 1864 викінчила

будинок „Народного Дому“, який тепер, замість бути власністю цілого галицького українського народу і пособляти його розвиткові, став одним з середників, котрим орудують державною властю призначені комісарі вже через 10 літ...

6. Алексій Заклинський.

Велику славу роздобув для себе в 50 тих роках минулого століття о. Алексій Заклинський. Ще як богослов-питомець дух. семинарії дався він пізнати як меткий, добрий бесідник, горячий український патріот. Коли завязалася „Головна Руська Рада“ дня 2. мая 1848 в салі консисторських засідань у Львові, прийшли туди — як ми вже висше згадували — і Поляки, щоби не допустити до засновання окремого українського політичного товариства. Головним речником їх був пан Сускі. Йому сейчас перший відповів „сильним словом“ богослов Алексій Заклинський, що „Русини самі о своє добро старатися мусять“, та з уст всіх присутних вийшов один голос: „Русини вже ніколи до Польщі не хочуть належати“. Тоді пан Сускі, побачивши той сильний і незломний дух руський, — віддалився, а учасники збору з радости при розході цілувалися, а старші тішилися як діти, бо надія і ціла юність стали перед ними“... (Левицький: Іст. пол. думки ст. 21.)

Коли Чехи скликали на день 2. червня 1848 р. словянський конгрес до Праги, Головна Руська Рада вислала на той конгрес до Праги трьох делегатів, а саме: о. Григорія Гинилевича, Івана Борисикевича і Алексія Заклинського. Приводом до скликання конгресу було становище Німців, австрійських і німецьких супроти Чехів. Німці постановили були скликати до Франкфурту над Менем загально німецький парламент, щоби зєднати у всенімецькім союзі всі німецькі національні території і до сих територій дочислили вони також Чехію Моравію, Шлеск. Той плян Німців затрівожив Чехів, бо вони побачили для себе небезпеку, що вони розпилисьби в німецькім морю. Тому відкликались Чехи до всіх австрійських Словян, щоби однодушною поставою спинити посягання Німців на словянські території.

Як соймового посла бачимо о. Заклинського щойно в третім соймі. Тут вичитав я з книжки Костя Левицького про один подвиг Алексія Заклинського, а саме неконче будуючу полеміку між перемиським єпископом Ступницьким і ослом Заклинським при дебаті над справою підмоги для гр. кат. священників, що прийшли з Холмщини. Т. зв. „Холмщаків“ наше духовенство недолюблювало, і Заклинський виступав проти, а єп. Ступницький за підмогою. Сойм однак одноголосно рішив признати підмогу.

З парламентної діяльності Заклинського годиться зазначити його дві більші промови, одну 3. липня 1877 в справі відкриття більшеклясової української школи у Львові, а другу дня 6. липня 1877 в справі знесення і викупна права пропінанції. Як пише п. Кость Левицький, Заклинський здорово переїхався тоді по галицьким соймі...

В р. 1879 докінчувалась сесія першого парламенту, що вийшов з безпосередних виборів в р. 1879. Тоді то на пращання (5. мая 1879) заявив Заклинський, що „відчуває глибоку вдяку для більшости парламенту (німецьких централістів) за її оборону життєвих інтересів українського народу, але відносно правительства мусить ствердити, що знищення руської нації в Галичині постановив на жаль братній словянській народ у Львові, але оружжа до цього кується у Відні під ц. к. австрійським, конституційним правительством“. (Лев.: Іст. пол. дум. ст. 174).

Заклинський вже більше не вийшов послом.

7. о. Стефан Качала.

Велику політичну ролю відіграв о. Стефан Качала, парох Шельпак в Збаращині. Це був чоловік великого знання, заводий політик, що володів зарівно добре пером, як і словом, а дотого ще й щедрий меценат-патріот. Підчас коли попередньо вичислені патріоти священики не мали ясно означеної національної свідомости, Качала є свідомим українцем, активним патріотом.

Перший раз виступає імя Качали виразнійше в р. 1866. В тім році, в дні 18. квітня прийшло під наради галицького сойму пропозиція центрального правительства про намірений територіальний поділ Галичини на польську і українську часть. Польські послы обстоювали єдність, а українські послы поділ. Забрав голос о. Качала і доказував, що без поділу Галичини нема автономії, нема рівноправности, нема свободи...

Прегарну промову виголосив Качала в соймі тогож самого року дня 7. грудня в дебати над адресою до цісаря. Посол о. Антін Добрянський вніс, щоби в краєвім соймі національні справи рішались окремішніми куріями і щоби були заступлені виділами обох народів. Його попер Стефан Качала, який заявив, що він не є централістом, але думає що попіранням Мадярів, Німців і Поляків не удержиться Австрія. Тому, хто хоче сильної Австрії, повинен хотіти дійсної рівноправности всіх народностей. Глибокоумні і високополітичні слова, які однак австрійські правительства не брали собі до серця, і самі копали гріб Австрії...

Ще критичнійший день був день 31. грудня 1866, коли в краєвім соймі прийшло пропозиція краєвого закону про викладні мови в середніх школах. Позиція наших послів була

дуже важка, бо за тим законом-промовляли якраз два ренегати-янчари Євгеній Черкавський і Жигмонт Савчинський. Цей останній навіть чванився, що він з роду Русин, але він переконався, що руська мова є невироблена і до навчання непригідна і тому заявляється проти руської мови.

З українських послів промовляли о. Яків Шведицький і Стефан Качала, намагаючи в останнім моменті переконати польських послів, що просвіта тільки матірною мовою може прийматись і розвивати, та виказуючи шкідливість проведеного краєвого закону. Качала закінчив свою промову отсими словами: „Єсьм сином Руси; нарід руський живе, жити хоче і жити буде... Боронимо лише права нашого, а домагатися того права і боронити, то є свитим обов'язком кожного доброго Русина“...

В р. 1873 виходить Степан Качала також послом до Державної Ради і то на дивне диво вибраний в чисто польським окрузі виборчим Тарнів — Бохня. Як це сталось? Стефан Качала прихилився був зразу до уговоної політики відемаршала сойму Юліана Лаврівського і обстоював помірковану-федералістичну програму з Поляками без порушення української народності. Та Старорусини (Святоюрці) не годилися з його поглядами і тому політ. товариство „Рада Руска“, яка була в руках москвофілів, не поставила його кандидатури до Державної Ради, а тоді вибрали його Поляки.

І в Державній Раді пішов він справді іншою дорогою, як інші послы. Виявилось се при нагоді нарад над законом про улаштування правних відносин католицької церкви. Москвофільські послы голосували на приказ правительства за його пропозиціям, що Австрія мусить незалежно та самостійно від Риму улаштувати правні відносини католицького духовенства. Качала був проти того закону, бо не хотів, щоб клир був відданий на самоволу властей в Галичині, бо пропозиційний закон стоїть на становищі поліційної держави. Качала обстоював свободу католицької церкви та незалежність нашого духовенства, а не в'язався тим, чого хоче центральне правительство. Він розумів конституційну свободу як обмеження самоволі, і так він розумів відношення церкви до держави. Він визначався тим, що кожду справу розважував предметово та говорив дуже логічно, спокійно і переконуючо.

Величезну заслугу має пок. о. Стефан Качала при оснуванні політичного дневника „Діло“, яке появилось дня 1. січня 1880. Він не тільки пише в перших числах „Діла“ політичні статті п. з „Правнополітичне становище Русинів“, але також матеріально піддержує видавництво в перших роках значними квотами. Він був тихим, але справдішим меценатом політичного відродження галицьких Українців.

Вершок популярності осягнув о. Качала своєю соймовою промовою, виголошеною 21. жовтня 1881 проти признання

субвенції краю на будову інтернату для Змартвихвстанців. О. Стефан Качала — пише К. Левицький — виступив зі всею рішучістю проти того інтернату, що мав бути новим замахом на руську народність, та при тій нагоді основно розправився зі всіми посуджуваннями польських послів супроти Українців. На закид доносів на нашу нельояльність, сказав він: „чи ми дали причину до бомбардування Львова в р. 1848? Чи ми вислали Бема і Дембінського на поміч Кошутови і Мадярам, котрі здетронізували свого короля, а вкінці зложили свої прапори у стіп царя Николая? А на безнастанні доноси і викликування недовіря у Відні і Римі — покликався на слово лудького архіпресвитера Бродовича: „Nadarimo silisz się, Rusinie, na okazanie twojej wierności tronowi, jak przychylności papieżowi rzymskiemu: wierzonym nie będziesz nigdy... Polak cię zasądzi, żeś przechylny Moskwie, — Moskwa to samo uczyni, żeś unita!“. Та на доказ безпідставности тверджень мовби Українці уживали московського письма, покликався на польського історика Лелевеля, котрий сказав: „Kancelarja jagellońska wyrobiła piękny ruski skoropis i pisała nim więcej niż polskim“. В дальшій промові сказав він польським послам: „Не забувайте, що Русь не кінчиться на Збручі! Питаюся тому, чи хочете здорової згоди чи гнилої, гробової. Першу дає рівноправність, — другу інтернат. Вибирайте!“...

Промова о. Качала зробила своїм смілим тоном формальне одушевлення в краю. Українська громада вшанувала достойного посла політичним банкетом, уладженим в готелю Жоржа, а наше українське студентство подякувало йому за бодру оборону прав народу. На привіт, висказаний п. Евгеном Олесницьким, подякував о. Качала і вказав на трудне становище наших послів супроти непримиримої постави польської більшости так, що перед нами стоїть важне завдання роботи між народом, щоби усвідомити і порушити народні маси.

О. Качала, крім газетних статтей був автором двох політичних брошур п. з. „Безпосередні вибори до Ради Державної і Русини“ та „Політика Русинів“. Обі ті брошури угодного напрямку видав він під псевдонімом: „Николай Загірний“ в р. 1873. Крім того був він автором капітальної книжки, написаної по польськи п. з. „Polityka Polaków względem Rusi“. Він був також членом оснுவателем „Наукового Товариства імени Шевченка“.

8. о. Іван Озаркевич.

При перших безпосередних виборах до Державної Ради в р. 1873 вийшло наших 16 послів, з того 11 священників, а саме: о. Інат Галька, о. др. Антін Юзичинський, о. Стефан Качала (з округу Тарнів-Бохня), о. Йосиф Красицький, о. др. Гав. Крижановський, о. Іван Наумович, о. Теофіль Павліков,

о. Антін Петрушевич, о. Яків Шведицький, о. Олексій Заклинський і о. Іван Озаркевич.

При других виборах в р. 1873 вийшов лише один священник, а саме о. Іван Озаркевич, попри Василя Ковальського і Дениса Кулачковського. Це здесятковання духовенства не було вислідом може якої клирофобії нашого народу, але якраз було воно доказом, що наше духовенство, як чинник в цих часах найменше зависимий, патріотичний, який обстоював за правами свого народу, а не був на руку краєвому правительству і воно постаралось о зменшення числа українських послів взагалі, а українських послів священників зокрема. І так при других виборах удержався тільки о. Озаркевич, попри Ковальського і Кулачковського третій член „Руської Трійці“. Вправді був тоді вибраний дідич Володислав Федорович з Вікна, — з сільських громад „Жовква, Сокаль, Рава“, але він вступив до польського Кола, а відтак зложив мандат. Значіння українських послів з причини малого їх числа впало до зера, і тому то і о. Озаркевич не міг відіграти ніякої важнішої ролі.

о. Іван Озаркевич вийшов і в третє послом до Державної Ради в р. 1884. Тоді то були вибрані слідуєчі послы: З кандидатів центрального руського комітету вийшов одинокий гофрат Василь Ковальський; з митрополічних кандидатів вибрано трьох: Ксенофонта Атляса Охримовича, о. Корнила Мадичевського, о. Михайла Сінгалеви́ча; а самостійного кандидата о. Івана Озаркевича. Політичне товариство „Народня Рада“ звернулось письмом з дня 9. грудня 1889 на адресу послів Озаркевича і Ковальського з представленням опозиції супроти правительства. Та коли посол о. Іван Озаркевич виголосив інтерпеляцію до правительства проти систематичних надужитъ в Галичині, то не міг зібрати підписів наших послів, бо п. п. Охримовича і о. Мадичевського не було у Відні, а о. Сінгалеви́ч не хотів підписати цієї інтерпеляції. Всежтаки о. Іван Озаркевич в дні 24. квітня 1890 виголосив добру промову, в котрій докладно виказав цілий ряд ярких надужитъ і формальну систему переслідування нашого народу державними властями в краю.

Великої популярности придбав собі пок. о. Озаркевич як провідник масової депутації дня 12. грудня 1895 і її речник перед цісарем. Граф Казимир Бадені перевів ославлені вибори, при яких перепаля наші передові люди, як Романчук, Олєсницький, Король, Гурик, а вийшло всего 14 послів з народної партії, в значній части накинених правительством, щоби піддержати найбільше угодовий курс української політики. Дня 12. грудня 1895 вийхала велика депутація окремим поїздом, в який на 221 членів було 150 селян, 25 міщан, 24 священників і 22 цивільної інтелігенції. Тої великої депутації до цісаря не допущено, тільки делегацію, до котрої увійшли о. Іван Озар-

кевич, о. Іван Саноцький, о. Льонгін Рожанковський, Теофіль Окуневський, Стефан Новаківський і Прокіп Гренджола. Провідник о. Озаркевич зажадав провірення і устійнення безправств і насильств державних властей через безсторонного комісара, розв'язання галицького Сойму та приказу державним властям на будуче: легально і безстороно поступати при виборах Як звісно, цісар під диктатом президента міністрів Баденього попрацавав депутацію історичними словами: „Adieu! meine Herren!..“ А 22. вересня 1896 прийшла на руки о. Озаркевича відповідь від намісника кн. Сангушка, що зажалення є неузасаднені і безосновні, а з приводу дрібних промахів видано зарядження.

В р. 1898, як в 50-літні роковини панування цісаря Франц-Йосифа, вислали Україні цісареві адресу з бажанням національної автономії і поділу Галичини. Адресу ту на першій місці підписав о. Озаркевич. Як відомо австрійське правительство не спішилося перебудувати Австрію на національних основах, і тому розлетілась, а до її розвалу причинились якраз упривилейовані нації. (Продовж. буде)

Поазбучний зміст *)

річників „Ниви“, зладжений о. М. Галянтом.

І. річник „Ниви“. Рік 1904. під редакцією Ярослава Левицького. Перше число Ниви вийшло під днем 15. квітня 1904 і вийшло в тім році 17 чисел (виходила Нива кожного 1. і 15. дня місяця).

А. Америка — Русини (о. К. Андрухович) ст. 255, 278.
Адміністрація ст. 395.

Адреса наша ст. 455.

Б. Бібліографія ст. 17, 39, 65, 89, 119, 148, 178, 236, 260, 283, 312, 338, 362, 396, 426.

Борба о школу ст. 21.

Біблійне Товариство (ювілей) ст. 75.

Брікнер Др. — Св. Кирило і Методій (о. К. Селецький) 3.8 і 379.

В. Ватикан і Франція (о. Ф. Щ.) ст. 110.

Владико, витай нам! ст. 125.

Важне розпорядження ст. 355.

*) Сього року (1929) „Нива“ святкує 25-ліття свого існування — з однорічною перервою (1919 р.). Годиться отже пригадати змісти її річників, що буде найкрасшим оглядом її праці. Редакція.

Відозва свщ. Ів. Пастернака 365.

Г. Господарність народна а клер (І. Негребецький) 2.

Господарське Товариство у Львові (Виділ) 176.

Грижа совісти (о. М. Тупись) 199, 219, 243.

Господар священик 258.

Глупота чи цинізм? (Священик) 431.

Д. Дискусія — причинок до січових Тов. 84.

Духовенству руському під розвагу 151.

Духовна місія й Печеніжині (о. Йосиф Джендора) 233.

Дрепер і его історія боротьби віри з наукою.

(о. Ф. Щепкович) 371, 407, 443.

Е. Епархіяльні відомости 181, 213, 238, 262, 286, 364
397, 429.

Европа і японофільство. (о. Ф. Щ.) 215, 239, 263.

Етика христ.-кат. свщ. Діон. Дорожинського (рецензія
Т. Л.) 414.

Ж. Жерело зла? (о. К. Селецький) 183.

З. Замітки бібліографічні 17, 39, 65, 89, 119, 148, 178,
236, 260, 283, 312, 338, 362, 396, 426.

Заява редакції 260

Задача священства на полі соціально-політичнім (о. М. Г.)
352, 411.

Зворот? (свщ. Т. Лежогубський) 60.

І. Історія христ.-катол. церкви о. Александра Стефановича
(о. Т. Л.) рецензія 330.

К. Католицького Епископа голос 315.

Конгрес німецьких католиків (Лев Сембратович) 393.

Католицької церкви статистика 417.

М. Medice, cura te ipsum 143.

Н. Народ С. С. С. 25, 47.

Новочасне поганство (о. К. С.) 63.

Неморальности причини і наслідки (о. Ф. Щ.) 69, 93, 157.

Невмісні напасти 309.

Німецький катол. конгрес (Лев Сембратович) 393.

О. Організація декан. духов. місії (о. Петро Яцишин) 304.

П. Причини неморальности (о. Ф. Щ.) 69, 93, 157.

- Піст християнський (о. В. Потучко) 187 (відчит).
Переписка редакції 214, 312, 398, 430, 462.
Польський священник до руського Єпископа 231.
Пожиток місії (о. Володимир Левицький) 263, 290.
Признання цінне (Миролюб) 293, 317.
Потреба руського семин. учительського (о. Епіфаній Роз-
дольський) 321.
Потреба організації (339, 367).
Політика а священник (о. М. Тупись) 344, 374.
Почитання Мат. Бож. на Руси (о. Др. П. Крип'якевич) 435.
- Р.** Редакція — слово 1, 462.
Рецензії 39, 330, 414.
Ратуймося 45.
Радикальна преса 280.
Розважання о страстях Христ. 326. (о. Николай Кума-
новський, реферат реколект.).
Російські професори про наші церковні відносини 399. (б).
- С.** Священник в відношенню до Спасителя 6. (свщ. Амбро-
зій Полянський).
Станиславівський Єпископ 2.
Спіритизм 112. (о. Тома Дуткевич) реферат.
Станиславівське свято 172 (Учасник).
Суспільність наша — склерикалізована? 287.
Сецесійний фонд 425.
- У.** Учений руський про Церкву 202. (о. М. Тупись).
- Ф.** Франція — Культурна борба 8.
Франція — Спір з Ватиканом 110. (о. Ф. Щ.).
Франція — Церковні відносини 2.3.
- Х.** Хроніка 17, 44, 65, 89, 119, 148, 178, 210, 236, 260
283, 812, 338, 362, 396, 426, 461.
- Ю.** Ювілей британського і заграничного бібл. Товари-
ства 75.
- Я.** Японія а християнство 37.
-
-

Нові книжки

О. Др. Гавриїл Костельник: Спір про епikleзу між Сходом і Заходом. Львів 1928. Стр. 150. Відбитка з „Ниви“ Ціна 3·50 зол.

О. Лев Вань: Катехизм для першого святого причастя. Основні правди християнської віри для малих діточок.

Накладом автора. Самбір 1928. Стр. 30 мал. форм. Ціна? Зладження й видання такого „найменшого“ катехизму безперечно треба вважати за щасливий помисел. На зміст складається 14. коротеньких лекцій, на вступі є молитви, а в додатку поучення про сповідь, причастя тай дві пісні.

Катехизмові відповіді переважно вдатні: простенькі, ясні і правильні.

Однаке деякі слід би справити. Н. пр. „До жалю за гріхи повинні привести нас терпіння Ісуса Христа“. Се неповна відповідь; конче ще треба би сказати і то на першому місці „мерзенність гріха“. — „Як можемо пізнати, що наша Сповідь була добра“. Відповідь: „Що наша Сповідь була добра, пізнати можемо по тім, коли наше життя є відтак ліпше“.

Се зашироко сказане. „Миропомазання це Тайна, яка робить нас сильними та досконалими християнами“. Чи не може дитина подумати: хто грішить, той певно ще не є миропомазаний... Треба було сказати, що миропомазання дає нам ласку св. Духа, щоб ми стали сильними й досконалими християнами. Зрештою св. Духа так треба згадати при Тайні миропом., як при Евхаристії тіло і кров Іс. Христа. — „*se de essentia sacramenti*“. Церковні молитви подав автор тільки в церковній мові; думаю, що конечно треба подавати їх також у перекладі на живу україн. мову і відразу вчити дітям того перекладу, щоб діти розуміли ті молитви. Інші молитви (молитва віри, надії, любови, перед їдою, по їді) подав автор тільки в українським перекладі. Пісня „О предвічний Боже“ під усяким оглядом аж надто марна, шкода було і поміщувати. Очевидно, кождий катехит живим словом легкої доповнить відповіді сього найкоротшого катехизму, щоб вийшли яснійшими. А як плян і взір сей катехизм придасться всім душпастирям, що мають приготувати дітям до першого причастя. о. Г. К.

Василь Шурат: В обороні Потієвої Унії. Письмо о. Петра Камінського Ч. С. В. В. авдітора гр.-кат. митрополії 1685 р. Накладом „Власної Допомоги“ у Львові. Львів 1929. Стр. VIII+119. Ціна 4 зл. Для членів „Власної Допомоги“ 3 зл.

Всячина.

Розв'язання римської квестії. Про що часописи цілого світа в останніх роках разураз розписувалися, що „робиться“, „ведуться переговори“, се остаточно здійснилося. Квіринал (власиво Мусоліні) і Ватикан по 58. роках (від 1870 до 1929) найшли можливість порозумітися й розв'язати т. зв. „римську квестію“ — що правда, аж по 200 спробах переговорів.

Дня 7.II. с. р. кардинал секр. стану Гаспарі запросив до себе всіх шефів акредит. посольств при св. Столиці, й повідомив їх, що уряд Італії признав суверенну територію Ап. Столиці. А 11.II. кард. Гаспарі й Мусоліні підписали акти сеї угоди, якої зміст, покищо відомий тільки загально. Вона складається зі вступу й 45 артикулів. Стверджується в ній, що римокатолицька релігія є одинокою державною релігією. З території Риму, й околиці має бути виділена частина, що буде піддана тільки Папі, як суверенови, „Citta Vaticana“. Італія зобов'язується вибудувати в „Citta Vaticana“ сіль трамваїв і зорганізувати службу поштову, телеграфічну й телефонічну так, щоб Ватикан мав безпосереднє получення з іншими державами. На жадання Ватикану Італія зобов'язана виконувати кари за евентуальні злочини, поповнені на території Апост. Столиці.

Ватикан заявляє, що в хвилеві непорозуміння між державами не буде мішатися, хіба що сторони самі звернуться до нього. Територія Папи має бути уважана за неутральну й ненарушиму, а Св. Столиця має мати можливість вільного й незалежного адміністрування катол. Церквою в Італії й цілім світі. Зате Ватикан узаєє королівство Італію під владою Сабавдської династії зі столицею в Римі. Італія узаєє Citta Vaticana під владою св. Отця і признає привілеї особам, що належать до папського двора, а не резидують в Citta Vaticana. Всі закони суперечні з тим договором перестають обов'язувати.

Так отже Папа перестав бути „в'язнем“ Ватикану. Не треба й згадувати, що цілий катол. світ радується з тої великої події, хоч деякі й побоюються скритих плянів Мусоліні. Одначе можна бути спокійним, до катол. Церква не дасть себе надуживати для вузьких націоналістичних ідей фашистів.

Лист св. Отця до єпископів Польщі. Дня 26.XI. 1928 р. вислав св. Отець лист до єпископів Польщі ось такого змісту: „Перечитали Ми радо і з радістю Ваш дорогий Нам лист, котрий Ви недавно вислали зі зїзду в Гнезні, бож доглянули Ми в ньому новий доказ Вашої щирої любови й послушенства, як також тої пастирської розторопности, котрою так незвичайно відзначаєтеся. Слушно перед розпочаттям Ваших праць і замірів посвятились Ви на реколяції розважанню о свя-

тих річах, щоби в розгарі сердець спільно вирішити справи, звязані в такій важній хвилі з добром Ваших епархій. Ввиду того не шадимо Вам заслужених похвал; хоч ані „хто щепить, є чимсь, ані хто поливає, але Бог, котрий помножений дає“, всетаки Бог жадає старань і пильности від посвячених Йому пастирів, котрим тим більше сприяє, чим більше журяться про Його славу. Але в спільному Вашому листі є ще щось иншого, що дуже цінимо: се та одностунність і згідність волі, питома Вам, єпископам латинським і руським, щоби дисидентів Росіян (Rosjan в польськ. перекл.), котрі мешкають в Польщі, привернути на лоно Матери Церкви; а є се найбільшим бажанням усіх добрих людей, щоби ті навернення були якнайчисленніші. Тимчасом, тою надією радісні, молячися за бажаний вислід Ваших праць і трудів для добра Польщі, силою власти Божеського уряду і в доказ Нашої Батьківської зичливости уділяємо Вам з серця, возлюблені Наші Сини і Чесні Браття, як і цілому клирови тай народови, що повірений кождому з Вас, апостольського благословення в Господі“.

Дивне для нас, що стиль римської Курії тут говорить про „Росіян“. Кажуть, що назва „Росіяни“ тут ужита в історичнім державно-територіальнім значінню: православні, що були під Росією, се „Росіяни“, щоби не розрізняти Українців, Білорусів, Москалів. Воно мабуть дійсно так є, але сього годі широким масам зясувати, і незрозуміння підстав сеї назви робить „злу кров“.

Благословення молитвенниці в нашій дух. семинарії у Львові. Дня 3.ІІ. с. р. о год. 12. в пол. відбулося торжественне благословення каплиці в нашій дух. семинарії у Львові. Каплицю розмалював проф. Петро Холодний в стариннім византійським стилю, одначе в своїм оригінальнім напрямку. Благословення доконав митрополит Андрей при участі крилошан і професорів богословської академії. Гарне й обдумане слово на тім торжестві мав Ректор дух. семинарії, о. Др. Й. Сліпий; а Митрополит у відповідь виголосив глибокого змісту й сердечну промову про значіння церковного малярства й традиції в церковнім життю. Обі промови були випечатані в „Ділі“. В торжестві взяло участь багато світських передових наших людей і пань. По чині благословення численні гості були запрошені на спільний обід з питомцями-богословами. Каплицю розмальовано старанням і заходами ректора, о. Дра Сліпого. Високо артистичне й оригінальне відновлення каплиці гідне пильнішої уваги, й ми постараємося в „Ниві“ сей довг сплатити в котромусь із наступних чисел.

Календар. Нове югославянське правительство (король) носить з заміром увести григор. календар. Одначе деякі сербські єпископи спротивились сій зміні, й ще не знати, як справа піде. — В Румунії православні святкуватимуть Велик-

день с. р. по новому стилю, т. зн. 31. березня. Так вирішив синод румунської православної Церкви — значить: відступив від рішення I. всел. Собору, що Пасху не вільно святкувати перед жидівською Пасхою, яка с. р. припадає 25.IV.

Після постанов першого нікейського собора (325) мається Пасху святкувати в неділю по повнолунні першого весняного місяця після весняного зрівнання дня з нічю (по жидівському календарі після 14. Нізана.) Якщо веснянне повнолуння припаде на неділю і в сю неділю жидівська Пасха, то християнську Пасху переноситься на слідуючу неділю.

Сього року вийшло так, що у Жидів 13. н. ст. марта починається 13. місяць Веадар. Астрономічне веснянне зрівнання дня з нічю 21. марта, весняна повня 25. марта, а Великдень—Пасху по григоріянському календарі назначено на неділю 31. марта, хоч Жиди того дня числять щойно 19. Веадара, а 15. Нізана (день жидівської Пасхи) буде щойно 25. квітня. Значить: по новому стилю назначено Пасху в розріз з поставами нікейського собору, бо перед жидівською Пасхою.

По юліянському календарі припадає Пасха 22. квітня (5. травня н.ст.), отже після 15. Нізана (25.IV. н. ст.), значить нормально. Відповідно до Пасхи, Зелені свята припадають 10. червня (23. червня н. ст.), а Петрівка розпочинається з першою неділею Всіх Святих т. е. 17. червня (30. н. ст.) І ось виходить куріоз: восточні, які прийняли святкування свят після григоріянського календаря (пасхальний круг і у них числиться по юліянському), мають празник апостолів Петра і Павла вже 29. червня н. ст., отже на два дні перед Петрівкою... Значить: для них свого року Петрів піст відпадає.

В.Д.С.

Також проєкт. Коли римське питання стало актуальним, Кадмі Коген, провідник сіоністів в Єрусалимі, підніс проєкт, щоби Папа переніс свій престол до Єрусалиму. „Єрусалим посідає без порівняння більші претенсії до своєї відзнаки. Чому св. Отець має бути в'язнем в Римі, самовільно затвореним, а не світським володарем в Єрусалимі? Чому не має стати якась частина свого міста новою церковною державою?“ Певне, що для Жидів у Палестині, якби се могло здійснитися, був би з того добрий „Geschäft“.

В Італії переслідують фашисти так само словінський клир, як переслідують і німецький в полудневім Тироли. Послідніми часами один з головних фашистівських органів, „Giornale d'Italia“, займається дуже сею нагінкою на словінських священників, не виймаючи навіть самого князя-єпископа Седая в Гориції.

В британській державі начислюють римо-католиків: в Європі 6,137.066 душ, в Азії 3,300.787, в Африці 994.195, в Америці 4,073.551, в Австралії і Полінезії 1,423.337. Разом 15,925.950. Число католиків скоро зростає (особливо в Канаді

через народження і переселення, в Африці і Азії через народження і навернення), й можна сподіватися, що число католиків зросте невдовзі на 20 мільйонів. Тоді католицька Церква досягне між християнськими віроісповіданнями релятивну більшість. Отже не є воно зовсім безпідставне, коли кардинал Вуйне поставив теоретичне питання: „А що сталося би, якби й король Англії став католиком?“

Гріб жінки Соломона. Заграничні й деякі наші часописи рознесли були вістку, що в Єрусалимі відкопано гріб одної з жінок царя Соломона, з великими скарбами, з папірусом в єврейській мові і т. ин.

І ми мали вже зложений (в друкарні) опис сього незвичайного відкриття, зладжений ще для попереднього числа „Ниви“, та мусіли його „розсипати“, бо вістка показала неправдивою. Заграничні часописи зараз принесли її здементовання, а в нас якось не вважають за потрібне дементувати її (замало дбалости для правди!).

„Найліпше в Лотві“. Під таким заголовком подає „червоний“ краківський „Кур'єр“: Поляків в Лотві є 80.000; се в більшості дрібні рільники; мають вони 30 народних — державних — шкіл, три гімназії і одну ремісничу школу; послів Поляки мають двох, один з них є віцеміністром внутр. справ... Дійсно „найліпше“! Якби так ту міру приложити до нас!... На кожних 80.000 Українців 3 гімназії! Алеж у нас не є „найліпше“!

Недбалість. У Загребі в однім банку вивішений афіш такого змісту:

Сильніша я від усіх військ сього світа. — Більше людей я знищила, як усі війни в історії світа. — Легше вбиваю, ніж кулі з карабінів. — В державах краду мільйони. — Не опускаю нікого, ані вбогих, ані слабих, ані сильних. — І молоді й старі — всі стають моїми жертвами. — Вдови й сироти добре мене знають. — Моя тінь паде всюди: в природі, в індустрії від термінатора до льокомотиви. — Мій погляд досягне й скриті місця. — Я все роблю. Тебе впізнали, одначе не хочеш послухати. — Я немилосердна. — Я всюди: в обійстю, на дорозі, по фабриках, на залізницях і на морях. — Я несу недугу й смерть, всетаки небогато таких, що пробують визволитись від мене. — Я нічого не даю, за те все забираю.

Я найбільший твій ворог:

Я недбалість!

Розпорядок міністерства віроісп. і прилюдної освіти з дня 24 червня 1928 р. N-г I — 9300/28 в справі винагороди душпастирських священиків за науку релігії у вселюдних школах.

Римо-католицький душпастир, котрий уділяв науки релігії у вселюдній школі за винагородою, належно йому на

основі розпорядку з дня 1 марта 1928 р. (Дн. У. Р. П. № 27 поз. 163, і Дн. Уряд. Льв. Окр. Шк. з 1926 р. стор. 147), опустив науку у скасоване лат. свято (н. пр. Благовіщення, Різдво Пресвятої Богородиці, свято патрона краю), бо мусів по приказови духовної влади відправляти у той день торжественне Богослуження для парохіян. Виринув сумнів, чи відчислити йому відповідну часть ремунерації за сі опущені години відповідно до постанови § 3, alin. 1 висше згаданого розпорядку, чи ні. Сумнів рішило міністерство поясненням, що опущення науки релігії з поданої тут причини належить признати виправданим і тому нема ніякої основи відтягати з ремунерації пароха якунебудь квоту за опущену годину науки. Звертаємо увагу Всч. ОО. Душпастирів на сей розпорядок, бо й їм можуть відмовити шкільні влади винагороди за години, яких не могли відбути, бо мусіли відправити Богослуження приписане нашим обрядом і приказане духовною властю нпр. у Навечеря Богоявлення, на празник патрона й покровителя парохії.

Вирок Найвисшого Трибуналу в справі: чи парох обов'язаний платити вимірений маєтковий податок з власних доходів.

В цілі примусового стягнення запавших рат маєткового податку, виміреного гр. кат. парохії в Сущині, повіт Тернопіль, заняв скарбовий уряд в Тернополі в дорозі адміністраційної екекуції в о. Кл. Слюзара, пароха і декана в Сущині, стирту пшениці. Повітовий Суд в Микулинцях вирішив, що така екекуція тут недопустима, бо пшениця становить власність пароха, а парох не має обов'язку зі своїх доходів платити податок, вимірений парохії. Апеляційний Окружний Суд у Тернополі змінив вирок повітового Суду в Микулинцях, і признав слушність Скарбовому Урядови в Тернополі. А Найвисший Трибунал у Варшаві ви роком з дня 12. VI. 1928 р. III. R.w. 1231/28 змінив вирок Апеляційного Суду в Тернополі, і привернув вирок повітового Суду в Микулинцях.

„В підмогу“. Один священник прислав до нашої Редакції статтю під заг. „Завваги на статтю о. Т. Галушинського в „Н. Зорі“ про літург. мову“, як пише „в підмогу о. Костельникови“. Хід його думок менше-більше такий, як у статті о. Кост. „Засадничі ріжниці“ (в сім числі), яка вже була зложена (в друкарні), коли та „підмога“ прийшла, тому ми вже й не уважали за потрібне випечатати її в цілости. Ось кілька витягів з неї:

„Твердження, що відправа в нар. мові не причинилась би до піднесення рел. духа, або впевнювання про рел. таїнственність відправ у мертвій мові, не відповідають гідности сучасної людини“.

„Несправедливо посуджує о. Галуш. о. Костельника о надужиття тексту з листу св. Ап. Павла, бо ті слова від-

носяться не лише до навчання, але й до церковного Богослуження". „Сьогодні й „руські“ пишуть таке:

„Мы всё, конечно, согласны в том, что, возносить сердечную молитву к Богу, человек можно не иначе, как только на природном своем языке—это психологическая аксиома—но всё ли и теперь еще могут примириться со всеми, необходимо вытекающими из нея теоритическими и практическими выводами, наприм., хотьбы с обратным заключением, что Богослужение на чужом языке есть не что иное, как религиозно-психологический абсурд". — П. Знаменский: „Православный Собесѣдник“.

А російський історик церкви Е. Голубинський в своїм: „Прибавленіи ко твореніям св. Отцев" так пише: „Богослужение должно быть понимаемо людьми, для которых оно совершается, ибо для этого именно и совершается: но как будет оно понимаемо, когда будет совершаться на непонятном языке? Болѣе ясными, чѣм в данном случаѣ, требованія здраваго разума, конечно, не могут быть... Каждый народ должен молиться Богу на своем собственном, понятном для него, языке; ничего не может быть безспорнѣе этого, и так это и было в христіанской церкви в первые ея вѣка“.

Від другого священика дістали ми лист, з якого також наводимо характеристичні витяги:

„З висновками так „Нової Зорі“, як і о. Галушинського в справі нашої літургічної мови не можу погодитися“. „Коли в додаткових Богослуженнях можна уживати народної мови, то чому цього не можна в головних?“ „Такі вискази, що по впровадженню народної мови видно упадок френквенції і побожности (де?), або що народна мова нанесла би багато шкоди, бо вона підлягає змінам, і другі подібні вискази полишаються тільки фразами“. „Крайний час, щоби й ми вже раз мали те, що мають всі христіянські народи: молитви в своїй рідній мові“.

Тим самим кінчиться стаття й першого згаданого священика.

Випечатали ми се, щоби „виявилися думки многих сердець“.

На запитання (того священика, що лист прислав) відповідаємо, що у Вірмен богослужебною мовою є вірменська мова—та що в східних Церквах, власне задля самої структури Богослужень, панує засада, що богослужебна мова має бути для народу зрозуміла.

Печатається з дозволенням митрополичого Ординаріату у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриїл Костельник

З друкарні Ставропікійського Інституту у Львові.

Церковні свічки всякого рода

поручає українська фірма

Інж. К. КОТЕЦЬКОГО і С-ка

Львів 15. вул. бічна Кульпарківська 9.

Жадайте цінників!

Жадайте цінників!

П Е Р Е П Л Е Т Н Я ПАВЛА БАБЯКА

у Львові, вул. Бляхарська ч. 2.

Приймає всякі церковні роботи як Євангелія, Служебники, старі книги, наклади, брошуровання і т. п. по найприступнійших цінах.

Роботи виконує солідно й скоро.

Різбарсько-Позолотничий Заклад

Теофіла Ярощака і Михайла Зварича
в ПІДГАЙЦЯХ

Приймає всілякі роботи церковні. Золотить нове, відновляє і консервує старе. Престоли, Іконостаси, Ківоти і так д.

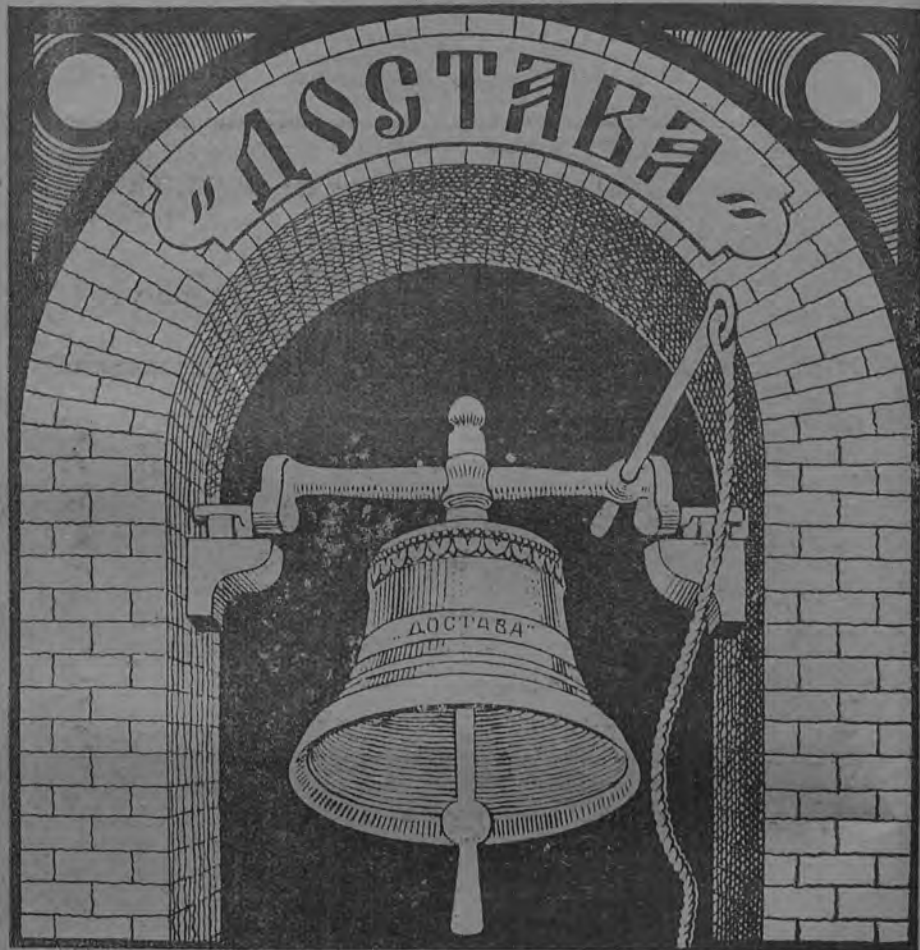
НАЙЛПШІ матеріали й НАЙДЕШЕВШІ ціни.

Подяка.

Почуваюсь отсим до обов'язку публично подякувати Товариству Обезпечень „Фенікс“, котре помимо вплачення всего кількох рат і то вплачених неточно, виплатило мені повну суму асекураційну по моїм бл. п. мужі о. Богдані Дорожинським, як рівнож дякую щиро пану інспекторови Альфредови Козакови за те, що наклонив мого бл. п. мужа до такого розумного діла, яким є ubezpieczenie на життя.

Надія Дорожинська
вдова,

Пісочна 23 І. 1929 р.

НАЙЛІПШІ ДЗВОНИ І ВСІ ЦЕРКОВНІ ПРЕДМЕТИ

в найбільшій виборі і найдешевше продає
одинока українська кооператива

— **Д О С Т А В А** —

у своїх складах: ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ, Ринок
— — ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Перля ч. 16. — —

Направляє старі ризи, позолочує чаші і пр., бере на себе мальовання церков, виготовлення іконостасів і ручить за солідне стилеве виконання по приписам обряду.

Письменно за цінами звертатися до Дирекції: Львів, Домініканська 11, 1. п.
Звертаємо увагу Всч. Духовенству, що всі інші фірми з церковними речами в або у ворожих нам руках, або в приватними підприємствами, а „ДОСТАВА“ в одинокую кооперативую, де членами в три наші Архієреї, многи священики і церкви.

З сих причин заслугоує на повне довіря і попертя.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арч.
з проповідничим додатком
в 1 арч. до кожного числа

|| Передплата вносить 18 зл.
річно, для Америки 3 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.
Чековеkonto: 151.092.

З М І С Т

Василь Щурат: Памятка по речникови

покривджених 81—94

Наш напрям 94—96

о. Іван Рудович: Катехитичний кон-

грес у Монахові 96—100

о. І. Н.: Про великий піст. 101—103

о. Мих Ковальчик: Про доходовий

податок 103—111

Союз укр. хліборобів 112—113

Зміст II. річника „Ниви“ 113—115

Нові книжки 115—117

Всячина 118—120

Проповіди 33—48

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
в проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 18 зл.
річно, для Америки 3 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.
Чекове конто: 151.092.

Василь Шурат

Памятка по речникови покривджених

(Короленко про вязнення митроп. Шептицького)

Історія заслання митрополита гр. Андрія Шептицького після заняття Львова царськими військами в глибину Росії й трохлітнього в'язнення його аж до часу великої революції доволі добре znana вже ширшому загалови завдяки таким публікаціям, як „Спомини з терневої дороги“ (вид. „Тов. св. Ап. Павла“, Львів 1917), або „Царський в'язень“ (Львів 1918), чи вкінці й інтересна стаття Д. Дорошенка п. н. „Спомини про перебування Митрополита Андрія Шептицького в Росії за часів війни“ в „Богословії“ (1926, кн. I—II). Дорошенкови, що на якийсь час заняв становище галицько-буковинського генерал-губернатора, завдячуємо й відкриття секретного архива його попередника гр. Бобринського з урядовою „перепискою о гр. Шептицькомъ съ 28 августа 1914 г. по 28 марта 1915 г.“, яка—в часті вже використана—тепер є в посіданні митрополита й дає нам спромогу пізнати мотиви переслідування його достойної особи: побоювання перед ширенням унії в Росії. З московської преси воєнного часу також видобуто вже не одну цікаву подробицю до історії скитальства „царського в'язня“ по ворожій чужині. З голосів тої преси найінтересніші ті, що озивалися в обороні нашого митрополита. З них, розуміється, найбільшу увагу звертали на себе такі, що появлялися в поважніших органах або з підписом поваж-

ніших осіб, наприклад, у „Русскихъ Вѣдомостяхъ“ чи в „Русскихъ Запискахъ“ — голоси корифея московської літератури В. Короленка. Статті його в „Рус. Вѣдомостяхъ“ ми не читали. Зі статті в „Рус. Запискахъ“ переказано нам коротко в книжці „Царський вязень“ тільки частинку — першу. Нам пощастило в цвітні 1928. р. набути цілу статтю Короленка від д. В. Дрогомирецького при ласкавій допомозі інжиніра Антона Цьороха.

Д. В. Дрогомирецький, що проживає тепер у Варшаві, зберіг у себе статтю Короленка в щітковій відбитці, поданій редакцією „Русскихъ Записокъ“ у петербургську воєнну цензуру дня 27. вересня 1916, як це зазначено на відтиску печатки друкарні („Типографія Общества Слово“, Пб. ул. Жуковскаго 21“). Воєнна цензура, означивши статтю своєю сигнатурою (9474, 27/IX—31.45 д.—„Русскія Записки“), сконфіскувала її в цілости. Червоний олівець цензора переїхався по ній немилосердно від початку до кінця довжених п'яти шпальт. Яким робом дісталася вона таки в Петербурзі до відома деяких кругів, можна лиш догадуватися. Імя автора й порушена ним справа грали тут без сумніву якусь роль. Більше, ніж певне, буде й те, що крім цензурного примірника щіткової відбитки, який дістався в Петербурзі д. Дрогомирецькому, були й інші щіткові відбитки статті в руках цікавих осіб. А цікавих могло бути тим більше, що Короленкови не раз уже й ранше доводилося інтервеніювати в чужих справах принципіального значіння перед властями з успіхом,—в останнє в голосній справі ритуального морду (Бейліса) в Києві ще до війни, з приводу чого мав стати перед судом поновно саме 24. жовтня 1916. р., як про це писалося вже в червні того року в часописах. Одна справа, значиться, ще не була доведена до краю, а вже нова наклеювалась,—справа переслідованого урядом галицького митрополита.

Виступити в обороні його спонукувало Короленка тільки сильне відчуття кривди, спричиненої ближньому, те почуття, яке не раз казало йому замінити перо белетриста на перо публіциста, замінити роль письменника на роль адвоката. Виступаючи в обороні Бейліса, він боровив усіх його одновірців, подібно, як ще ранше всіх вояків оборонив перед наклепом злочину, оборонивши кількох із них, підозрених у вбиванні людей, звязаному з релігійними практиками. Новий виступ Короленка в обороні вязненого митрополита мав бути рівнож виступом в обороні тої Церкви, яку вязнений репрезентував—гр.-кат. Церкви. Дуже гарно пояснив такий характер публичних інтервенцій Короленка Н. Полянський в своїй статті: „Короленко в боротьбі за право“ (Памяти Вл. Г. Короленко“, вид. „Задруги“, Москва 1922).

Набута нами стаття Короленка має наголовок: „Вѣра отцов“ і складається з двох частин з окремими піднаголов-

ками: „І. Заточеніе графа Шептицького“ і „ІІ. Вѣра отцовъ“. Друга частина значно довшя; зараз видно, де покладено фундамент оборони: не під особисту справу, але під справу ширшого загалу. А ще важніше й замітніше те, що для оборони особистої справи митрополита є в Короленка лиш оружжя льогічних аргументів і дезидератів культури, підчас коли в обороні справи загалу він виступає з силою й жаром спочування. В нього тут неначе відзивається Українець, яким був з роду. І в не одному розказаному з минулого так і чується традицію батьків, що врешті стверджується споминами його, надрукованими в кількатомовій „Історії мого сучасника“.

Та краще всяких коментаріїв повинна промовити до кожного сама Короленкова стаття, яку для її ваги подаємо ось тут уперве в оригіналі. *)

Вѣра отцовъ.

І.

Заточеніе графа Шептицького.

Суздальскій монастирь, куда по опредѣленію синода переведенъ графъ Шептицкій, искони считался духовной тюрьмой, куда были заключаемы главари сектантства и религиозные преступники.

(„К. Мысль“, 11 сент. 1916.)

Какъ извѣстно, вскорѣ послѣ занятія нашими войсками Галиціи графъ Шептицкій, уніятскій митрополитъ, былъ удаленъ въ Россію. Это было еще въ то время, когда въ Галиціи боролись два теченія. Одно — чисто военное, имѣвшее свой печатный органъ при штабѣ главнокомандующаго, стояло за предоставленіе населенію Галиціи широкой религиозной и національной свободы, обѣщанной въ извѣстномъ воззваніи великаго князя Николая Николаевича.

Другое... о другомъ достаточно сказать, что оно было представлено еп. Евлогіемъ и его свитой.

Происходила нѣкоторая борьба и колебанія... Одни настаивали на полномъ примѣненіи данныхъ обѣщаній ко всѣмъ народностямъ занятой Галиціи, другіе находили болѣе согласнымъ со своими спеціальными видами изъятіе изъ этихъ обѣщаній національной и религиозной свободы галичанъ-уніатовъ.

*) Оригінальна щіткова відбитка статті передана нами в „Національний Музей“.

Казалось, что первое течение, при сочувствіи русскаго общества, восторжествуетъ, и даже одно время появились слухи, будто еп. Евлогія попросили устраниваться отъ воздѣйствія на гражданскіе и духовные распорядки въ Галиціи. Графъ Бобринскій, при вступленіи въ управленіе гражданской части, тоже говорилъ о терпимости и другихъ подобныхъ принципахъ. Но извѣстно, какъ это кончилось: подъ эгидой того же гр. Бобринскаго еп. Евлогіи вновь водворился окончательно и неизбежно на все время занятія Галиціи. Въ управленіи занятымъ краемъ возобладало теченіе нетерпимости, національнаго и религіознаго преслѣдованія украинцевъ-уніатовъ.

Не могу сказать точно, въ какой именно періодъ гр. Шептицкій былъ водворенъ изъ Галиціи во внутреннія губерніи Россіи. Вопросъ этотъ обсуждать въ печати было тогда „не своевременно“, такъ какъ причины этой мѣры могли быть связаны съ какими нибудь военно-политическими соображеніями...

Поэтому о графѣ Шептицкомъ въ русскихъ газетахъ появлялись лишь рѣдкія, отрывочныя свѣдѣнія, порождавшія много недоумѣнныхъ вопросовъ и оставлявшія ихъ безъ отвѣта. Гр. Шептицкій жилъ сначала въ одномъ городѣ, на сравнительной свободѣ. Переведенъ затѣмъ въ другой городъ, и свобода его ограничена... Сообщали, что онъ посѣщаетъ православные храмы... Потомъ появилось уже совсѣмъ необъяснимое извѣстіе, что графа Шептицкого почему-то пригласили удалиться изъ церкви, примѣнивъ къ нему буквально старинное церковное правило, возникшее во время гоненій на христіанство, еще во тѣмъ катакомбѣ, и съ тѣхъ поръ давно преданное забвенію: „Оглашенніи, изыдите“. Газеты сообщали, что на этомъ основаніи гр. Шептицкаго удалили изъ церкви, куда онъ зашелъ вмѣстѣ со всѣми, входившими невозбранно, безъ свидѣтельствъ о припискѣ къ приходу.

Все это, разумѣется, никонимъ образомъ не могло истекать изъ военно-политическихъ предписаній и представляло какую то таинственную эволюцію духовной стороны „внутренняго управленія Галиціей“ уже въ предѣлахъ Россіи. Это было какое-то специфическое отношеніе къ уніатскому митрополиту: гр. Шептицкій, какъ духовное лицо, хотя и не подчиненное нашей церковной іерархіи, — подвергался очевидно усиленному воздѣйствію духовной администраціи... И воздѣйствіе это, постепенно возрастая, достигло, наконецъ, если не „суздальской монастырской тюрьмы“, то во всякомъ случаѣ до „заточенія“ не монаха и даже не православнаго въ русскій православный монастырь съ особымъ надзоромъ суздальскаго игумена.

Уважаемый изслѣдователь извѣстной стороны нашей церковной жизни и религіозныхъ движеній, А. С. Пругавинъ, посвятилъ интересныя страницы своему прошлому суздаль-

скаго и нѣкоторыхъ другихъ монастырей. Все это казалось уже отошло. Монастырскія тюрьмы раскрылись навсегда для заключенныхъ „ересіарховъ“, оставивъ кое-гдѣ для обозрѣнія любопытныхъ посѣтителей старыя казематы и ржавыя кольца съ обрывками цѣпей.

Наши монастыри можно было поздравить съ избавленіемъ отъ роли тюремщиковъ, а государство — съ освобожденіемъ еще отъ одного обломка позорной старины, достойной развѣ испанской инквизиціи... Наконецъ съ проведеніемъ закона о вѣротерпимости — монастырскія тюрьмы, изъ мрачныхъ щелей которыхъ выглядывали нѣкогда истомленные, бородааты, порой сумасшедшія, лица російскихъ ересіарховъ, — теряли, казалось, самую основу своего бытія...

И вотъ, мы слышимъ, что монастыри опять являются мѣстомъ „особаго надзора“ и особаго вида „заточенія“. На этотъ разъ, правда, заточенъ не русскій подданный и не православный, а уніатъ - галичанинъ. Но это не измѣняетъ факта. А фактъ состоитъ въ неожиданномъ воскресеніи явленія, казалось, навсегда похороненнаго къ общей радости даже многихъ духовныхъ лицъ: монастырь опять сталъ мѣстомъ ссылки и особаго надзора для лица „посторонняго вѣдомства“.

Не очевидно ли, что тутъ должно быть какое-то крупное недоразумѣніе. Высылая уніатскаго митрополита изъ предѣловъ Галиціи, — военныя власти, конечно, смотрѣли на него только какъ на человѣка неудобнаго въ политическомъ отношеніи, но онѣ не могли ни предвидѣть, ни предписывать удаленія его изъ храмовъ въ глубинѣ Россіи, или заточенія въ монастырь. Какимъ же образомъ графъ Шептицкій изъ объекта чисто - гражданской политики превратился въ объектъ политики церковной? И почему къ нему примѣненъ ржавый аппаратъ, примѣнявшійся нѣкогда къ нашимъ ересіархамъ, сѣявшимъ въ предѣлахъ Россіи вредныя для церкви ученія?

Графъ Шептицкій — уніатъ и глава зарубежныхъ уніатовъ. Онъ не признаетъ нашего синода, а признаетъ главенство папы. Это несомнѣнно. Но вѣдь есть много и другихъ исповѣданій, не признающихъ нашей іерархіи. Еще со времени великаго раздѣленія церквей, когда константинопольскій патріархъ Фотій и Римскій папа Николай обмѣнялись взаимными проклятіями, — католичество признано ересью. О „лютерской ереси“ и говорить нечего, — она удалилась еще болѣе отъ стараго ствола единой „вселенской церкви“. И однако до сихъ поръ никому не приходило въ голову объявлять католическихъ священниковъ или лютеранскихъ пасторовъ, попадающихъ въ наши предѣлы, еретиками православія и помѣщать ихъ въ наши ссыльные монастыри для обращенія на истинный путь, съ котораго Западъ уклонился еще въ IX-мъ вѣкѣ. И когда на поляхъ битвъ или въ лазаретахъ

римско-католическіе священники, признающіе не синодъ, а папу, склоняются надъ своими единовѣрцами, — врагами или союзниками нашими, безразлично, — то и тутъ они для насъ не еретики, а иновѣрные пастыри, владѣющіе совѣстью своихъ соотечественниковъ.

Графъ Шептицкій, разумѣется, не нашъ союзникъ, а подданный враждебной державы. Конечно. Но и при этомъ логично примѣнить къ нему только гражданскія мѣры, какъ къ плѣнному, не заточая его въ монастырь за то, что у него общее со многими нашими друзьями и союзниками.

Вѣдь въ самомъ дѣлѣ и монастыри уже не играютъ у насъ роли политическихъ тюремъ, и графъ Шептицкій не русскій ересіархъ, а только зарубежный иновѣрецъ...

И невольно приходитъ въ голову: время тяжелое, трудное, сложное. Неужели Россіи при этихъ мрачныхъ обстоятельствахъ, подъ грохотъ великой войны, можно навязать еще и эту „религіозную“ заботу, взложить на нее еще и эту отвѣтственность? А вѣдь, повидимому, въ этомъ состоитъ тенденція того далеко не своевременнаго и неудобнаго союза, который созданъ подъ шумъ войны изъ духовныхъ воздѣйствій еп. Евлогія и своеобразной политики „Гражданскаго Управленія Галиціей“. Эта глава моихъ очерковъ была уже написана, когда я встрѣтилъ въ „Русскихъ Вѣдомостяхъ“ размышленія о томъ же прискорбномъ происшествіи. „Въ послѣднее время — говоритъ газета — у насъ много говорить о необходимости освободить церковь отъ государственной опеки, „ограничить государственныя начала въ церковной жизни“. Неожиданное выступленіе синода и настоятеля суздальскаго монастыря въ дѣлѣ военно-политическаго характера и значенія лишній разъ подтверждаетъ..., что столь же необходимъ и ограниченіе церковнаго начала въ жизни государственной“. ¹⁾

Несомнѣнно, это вторженіе церковнаго начала въ область международной политики напоминаетъ времена патріарха Никона, только безъ его значительности и силы. Это просто дилетанская политика епископа Евлогія и нѣкоторыхъ „отцовъ“, могущая принести огромныя и очень печальныя послѣдствія. Это — тотъ камень русской поговорки, который бросить въ воду недолго, но вытаскивать очень трудно.

P.S. Въ самое послѣднее время въ газетахъ появились нѣкоторыя модификаціи первоначальнаго извѣстія, очевидная цѣль которыхъ смягчить рѣзкое впечатлѣніе, производимое извѣстіемъ объ инцидентѣ съ униатскимъ митрополитомъ. Оказывается, что гр. Шептицкій не заключенъ въ монастырскую тюрьму и не сосланъ по распоряженію синода. Синодъ

¹⁾ „Р. Вѣд.“ 11 сент. 1916.

„лишь согласился“ на пребываніе его въ суздальскомъ монастырѣ и игуменъ взялъ на себя надзоръ... Модификація тоже въ значительной степени недоумѣнная. Синодъ только согласился... Значитъ кто-то просилъ? Кто же? Трудно думать, чтобы самъ графъ Шептицкій. Значитъ—свѣтская власть? То же пресловутое гражданское управленіе Галиціей?..

Но это, вѣдь, нисколько не мѣняетъ дѣла. Все-таки съ согласія духовныхъ властей монастырь обращенъ въ мѣсто политическаго заточенія. Самая картина и рѣзкое впечатлѣніе, ею производимое, остаются тѣ же. И уже изъ-за одного „соблазна“ духовенству не слѣдовало, повидимому, принимать на себя совершенно несвойственной ему роли.

II.

„Вѣра отцовъ“.

На моей родинѣ, въ Волынской губерніи, тоже когда-то были уніаты. Въ моей памяти осталась лишь полуразрушенная уніатская церковка въ городѣ Ровно, которую мнѣ пришлось какъ то описывать въ одномъ изъ своихъ рассказовъ и еще двѣ-три живыя фигуры.

Первая изъ нихъ, до сихъ поръ отчетливо стоящая въ моей памяти, — былъ старый престарый уніать-священникъ. Почему-то онъ не походилъ на католическихъ ксендзовъ въ сутанахъ, какъ другіе уніатскіе священники, какихъ мнѣ приходилось видѣть впослѣдствіи. Онъ ходилъ въ поповской рясѣ, подпоясанный широкимъ темно-фіолетовымъ поясомъ и опирался на большой посохъ съ набалдашникомъ, который ставилъ при входѣ въ комнату въ уголъ. У него была длинная сѣдая борода, и вообще по виду онъ былъ похожъ на православныхъ священниковъ. Мой отецъ, бывший тогда судебнымъ слѣдователемъ, сказалъ, что это къ нему приходилъ уніать, о которомъ производится какое-то уголовное дѣло. Мы привыкли, что „уголовныя дѣла“ производятся отъ ворахъ и мошенникахъ. Но тутъ дѣло было, по словамъ отца, особое. Уніать приходилъ нѣсколько разъ и въ послѣднее посѣщеніе, прощаясь, плакалъ и низко поклонился отцу, дотронувшись рукой до пола. При этомъ движеніи отецъ нѣсколько изволновался, приподнял согнувшагося старика и въ свою очередь поклонился съ видимымъ уваженіемъ.

— Что Богъ дастъ, что Богъ дастъ...—говорилъ старикъ, а отъ вѣры отступать нельзя.

Отецъ въ этотъ день былъ задумчивъ, и по всегдашней своей склонности къ общимъ разсужденіямъ, говорилъ:

— Одинъ Богъ знаетъ, какая вѣра правая. — А намъ, темнымъ людямъ, приходится держаться той вѣры, которую мы получили при крещеніи. И отступать отъ нея изъ-за страха

или корысти — грѣхъ. Этотъ старикъ — человѣкъ хороший и служить тому же Богу.

Отецъ былъ человѣкъ простодушный и малообразованный — но трудно въ нѣсколькихъ словахъ схватить такъ мѣтко психологическую сущность того, что для огромнѣйшаго большинства людей составляетъ религію, что люди любятъ, за что часто страдаютъ и умираютъ, чему остаются вѣрны, если не наступаютъ въ нихъ какіе-нибудь душевные перевороты, произвольные и глубокіе, и отъ чего не отрекаются безъ болѣзненного надлома совѣсти. „Вѣра отцовъ“... то, на что впервые отозвались сердечныя струны умиленіемъ, благоговѣніемъ, страхомъ, ощущеніемъ возвышенной тайны. Академически церковныя формулы вѣры, тонкости ея догматовъ — многимъ ли это доступно и во многихъ ли способно затрагивать живую глубину души? На соборахъ спорили, устанавливали, опровергали, проклинали и отлучали, — и все это, конечно, на цѣлые вѣка регулировало вѣру. Но то, живое, чувствительное, душевное, что протянулось изъ вѣковъ къ вѣкамъ, пронизавъ одной нитью миллионы простыхъ сердецъ, — это не соборные догматы. Это первые сознательные взгляды на небо при указаніи молодой матери или старой бабки, это измѣненіе ихъ буднично-озабоченныхъ лицъ, точно подъ тайнымъ вліяніемъ, идущимъ свыше, это звуки безсознательно-усваиваемой первой молитвы, это первое праздничное общеніе съ массой единовѣрцевъ, на время отрѣшающихся отъ житейскихъ будничныхъ заботъ, чтобы побыть хоть недолго въ области непонятныхъ высшихъ настроеній, чуждыхъ землѣ и земному... И тѣ особенности, которыя мы восприняли отъ единовѣрцевъ вмѣстѣ съ сущностью этого настроенія, навсегда срастаются съ человѣческой душой, становятся безсознательно-ощутительными значеніями „вѣры отцовъ“. Они идутъ отъ поколѣнія къ поколѣнію, устанавливаютъ связи между отошедшими изъ міра и входящими въ міръ и составляютъ то глубокое, задушевное, интимное, святое, при простомъ упоминаніи котораго даже въ душѣ, потерявшей наивную вѣру, задрожитъ что-то трогательное, незабываемое, дорогое хоть по воспоминанію...

„Вѣра отцовъ“... Только за эту сущность, за „вѣру отцовъ“ держатся миллионныя поколѣнія людей, за нее стоящіе, за нее терпятъ гоненіе, за нее умираютъ... За вѣру отцовъ и матерей, потому что у всѣхъ были отцы и матери, а не за соборные догматы, потому что немногіе знаютъ о догматахъ и соборахъ. Совокупность глубокихъ, какъ океанъ, и, какъ океанъ, темныхъ ощущеній, которыми одушевляются простые сердца, которыя ихъ роднятъ съ прошлымъ и будущимъ, которыя изъ отдѣльныхъ, разрозненныхъ душъ и сердецъ творятъ могучія человѣческія объединенія.. оно и есть „вѣра отцовъ“ для народной массы.

Если посмотрѣть съ этой точки зрѣнія на наше уніатство, то судьба этой „религiи“ представится парадоксальной и странной. Это вѣра исторически недавняя, но все-таки въ ней уже успѣли родиться и умереть поколѣнія. Возникшая изъ давленія и компромисса одной вѣры отцовъ, она успѣла спаяться въ новую плотную массу религіозныхъ ощущеній, въ преданіе и культъ, потребовавшіе въ свою очередь преданности, самоотверженія, готовности на страданія и на смерть. И когда на эту вѣру, создавшуюся подъ вліяніемъ гоненій въ Польшѣ, возникло въ 60-хъ годахъ гоненіе отъ Россіи, то конечно, для историковъ церкви это было лишь принудительнымъ возвращеніемъ „уклонившихся“ въ ту церковь, отъ которой они были отторгнуты хитростью, силой, вообще свѣтской политикой. Но простодушные жители, на примѣръ, злополучной Холмской епархіи воспринимали все это не какъ историческій процессъ; это было вопросомъ совѣсти и вѣры даннаго поколѣнія, равнодушнаго къ исторіи. Для нихъ эта вѣра въ свою очередь стала уже „вѣрой отцовъ“. Въ ней уже рождались, съ ней жили, съ нею сходили въ землю. Въ ушахъ этихъ людей съ дѣтства звучалъ особымъ голосомъ колоколь убогой уніатской опальной церкви. Сначала она была лицомъ рно поощряема польской политикой, какъ ступень къ полному отреченію. Но ее сразу же стали угнетать сами поляки, и надъ ней безнаказанно разыгрывалось шляхетско-магнатское своеволие... И она стала дорога своимъ исповѣдникамъ именно, какъ убогая вѣра убогихъ отцовъ... И когда ее стали гнать съ одной стороны, то оказалось, что новая для историковъ—она была уже старой для отдѣльныхъ людей...

Съ этой точки зрѣнія извѣстный эпизодъ „возсоединенія русскихъ уніатовъ“ въ прошломъ столѣтіи есть несомнѣнно исторія гоненія за вѣру и насилія надъ совѣстью вѣрующихъ по иному, чѣмъ мы, но искренно и сильно.

Теперь мы уже знаемъ точно, какихъ страшныхъ усилій и насилій стоило это добровольное яко бы возсоединеніе. Казалось однако, что какимъ бы то ни было путемъ съ нашимъ русскимъ уніатствомъ все же было покончено навсегда. Рожденная политикой и давленіемъ унія и исчезла отъ политики и давленія. Исторически, съ птичьяго полета въ этомъ проявилась какъ будто своего рода справедливость; гоненіе за гоненіе; насиліе за насиліе. Вѣра только отплатила этимъ другой вѣрѣ. На вѣковыхъ чашахъ исторіи онѣ—квиты.

Но вопросы вѣры рѣшаются не на холодныхъ высотахъ историческихъ процессовъ, а въ отдѣльныхъ вѣрующихъ и страдающихъ чelовѣческихъ душахъ. Точка приложимая вѣры,—отдѣльное „убѣжденіе“... Отрекались когда-то одни люди, теперь гонятъ и заставляютъ отречься—другихъ. И эти другіе не прежніе гонители, а нынѣшніе жертвы. Че-

резь ихъ головы устанавливается своеобразная солидарность. Польское іезуитство одного вѣка какъ бы протягиваетъ руку православному мисіонерству другого: оба свѣтскими, противными духу мѣрами, преслѣдуютъ одно и тоже... Подъ разными оболочками догматовъ бьется одно живое и страдающее: простодушная „вѣра отцовъ“.

И сколько она на этотъ разъ проявила живучести и силы эта уніатская „вѣра отцовъ“, — это видно изъ поразительнаго факта, имѣвшаго мѣсто на нашихъ глазахъ.

Унія исчезла. Послѣ „добровольнаго воссоединенія“ религиозная жизнь цѣлаго края ушла куда-то въ глубину, точно рѣка, скрывшаяся подъ землею. Почти полстолѣтія официально уніатства у насъ не было. Не было уніатской іерархіи: ни епископовъ, ни священниковъ, ни церквей, ни прихожанъ. Но страннымъ образомъ—я встрѣчалъ въ Сибири уніатовъ ссыльных. Ссылка даетъ своеобразное право свободного вѣроисповѣданія всякой вѣры. Нельзя человѣка наказывать вѣчно за одно и то же. Поэтому въ Сибири были издавна и явные соціаль-демократы и явные республиканцы. Бывали и явные уніаты.

За что же они ссылались? Они отвѣчали ясно: — За вѣру?—„За какую?“ — „За уніатскую?“...

Я не знаю, какъ формулировалось статья закона это „религиозное преступленіе“, но знаю въ нѣсколькихъ случаяхъ, въ чемъ оно состояло. Официально православные,—люди отказывались крестить дѣтей у православныхъ священниковъ, хоронить свсихъ мертвецовъ на православныхъ кладбищахъ. Такъ какъ ихъ гнали туда насильно, то они предпочитали католическихъ священниковъ, католическія могилы. Лѣтъ 20—30 назадъ въ газетахъ вынырнуло одно такое дѣло. Случай былъ простой и трогательный: родители, официально воссоединенные потеряли любимого ребенка. Они не могли примириться съ мыслью, что онъ будетъ лежать на „чужомъ“ кладбищѣ, подъ казенной принудительной молитвой православнаго священника. Уніатской церкви и кладбища не было. Но уже рядъ родныхъ мертвецовъ лежалъ на землѣ, окропленной католическимъ кропиломъ, такъ какъ католики допускали „сослуженіе“ съ уніатами. И вотъ родители „незаконно“ похоронили любимаго ребенка рядомъ съ дѣдомъ и бабкой. Это узналъ причтъ православной церкви, и законность была восстановлена при содѣйствіи полиціи: тѣло младенца выкопали и предали землѣ „по принадлежности“ къ приходу. Тогда ночью съ фонаремъ и лопатой отецъ пришелъ на кладбище откопалъ своего ребенка и перенесъ на прежнее мѣсто. И повторилъ это преступленіе нѣсколько разъ.

Стоить только представить себѣ душевное состояніе этихъ простыхъ людей, склонявшихся, какъ гробокопатели и воры, надъ могилой родного ребенка, съ цѣлью перенести

и положить его рядомъ съ другими родными тѣлами,—чтобы оцѣнить соотношеніе обѣихъ сторонъ спорившихъ объ этомъ „мертвомъ тѣлѣ“, передъ лицомъ канонической, но простой и глубокой, стихійной вѣры.

Да, кромѣ догматовъ, есть еще что-то отъ вѣры, важное и цѣнное, и истинная вѣра часто бываетъ тамъ, гдѣ есть хотя бы и темное страданіе за нее, а не тамъ, гдѣ только догмагъ и.. гоненіе.

Я не помню теперь, чѣмъ кончилась эта своеобразная вѣроисповѣдная драма, но знаю, что такихъ случаевъ бывало много. Нѣкоторыя особенности нашихъ миссіонерскихъ пріемовъ часто создаютъ такія коллизіи: люди поколѣніями считаются въ православіи, но умирать желаютъ не въ православіи, а въ католичествѣ или въ „старомъ обрядѣ“, или даже въ магометанствѣ. На моей родинѣ въ Волынской губерніи, въ городѣ, гдѣ я учился, былъ (кажется, въ концѣ 80-хъ годовъ) случай, попавшій въ русскія и даже иностранныя газеты. Умерла одна изъ княгинь Любомірскихъ, владѣльцевъ города Ровно. Умерла яко бы безъ исповѣди. Когда родные изготвили парадныя похороны съ католическимъ духовенствомъ, то „у порога вѣчности“ произошелъ своеобразный споръ: явилась полиція, и при ея содѣйствіи православный причтъ заявилъ свои права на душу и тѣло покойной княгини, такъ какъ въ казенныхъ спискахъ она числилась православной. Душа, конечно, уже ускользнула отъ всякаго воздѣйствія. Княгиня всю жизнь посѣщала католическій храмъ, и говорила на мѣстѣ о тайномъ напутствіи передъ смертью католическаго священника. Но тѣло подлежало „водворенію по мѣсту приписки“ на православное кладбище. Произошло замѣшательство и соблазнительный споръ...

Я не знаю также, чѣмъ въ концѣ-концовъ разрѣшился этотъ споръ, и былъ ли въ данномъ случаѣ судъ. Князья Любомірскіе люди вліятельныя, не то, что бѣдный и простой мѣщанинъ, упорно выкапывавшій по ночамъ тѣло своего ребенка. Впрочемъ суды въ послѣднія десятилѣтія довольно снисходительно смотрѣли на дѣла этого рода, но все же ссыльные губерніи Европейской Россіи и Сибири видѣли у себя и „уніатовъ“ и католическихъ священниковъ, сосланныхъ за вѣру и за „сверженіе возсоединившихся“. Явленіе объяснялось просто: уніатскіе священники въ свое время могли служить въ католическихъ храмахъ. Въ православный храмъ уніатъ могъ проникнуть, только отрекшись отъ „вѣры отцовъ“. Иначе онъ, вотъ какъ нынѣ гр. Шептицкій, считался сугубо „оглашеннымъ“. Въ виду этого уніаты во время гоненій тяготѣли сердцемъ къ католическимъ храмамъ, и въ тѣ годы бѣднымъ католическимъ ксендзамъ предстояла печальная альтернатива: или вопреки религіозной совѣсти отказать въ требѣ упорствующему уніату, прибѣгающему къ

его духовной помощи, или нарушить законъ и идти въ Сибирь. Это вызывало очень много драматическихъ коллизій въ пастырской совѣсти.. И., — опять не съ чисто-юридической точки зрѣнія, а считаясь только съ душевнымъ зерномъ искренней вѣры, — можно ли сказать, что наиболѣе „лояльные“ католическіе священники разрѣшали эти драмы наиболѣе „религіознымъ“ образомъ.

Теперь къ великой выгодѣ всякой истинной религіозности, съ объявленіемъ въ Россіи свободы вѣры и свободы перехода въ иновѣріе — почва для этихъ драмъ и для этихъ процессовъ исчезла. И съ тѣмъ вмѣстѣ обнаружилось любопытное явленіе, которое какъ бы подвело воочию итоги принудительнаго миссіонерства. Оказалось, что цѣлая мѣстности сразу откалывались отъ православія. Такъ было въ Казанской губ., гдѣ „вѣковые православные“ татары сразу обнаружили себя вѣковыми же мусульманами. Такъ было и съ нашими польвѣка назадъ „возсоединенными“ уніятами.

Около времени закона о вѣротерпимости я былъ въ Германіи въ одномъ изъ нѣмецкихъ курортовъ. Меня посѣтили тамъ два галичанина. Одинъ былъ учитель. Другой, по манеру носить обыкновенный штатскій костюмъ, напоминалъ духовнаго. И дѣйствительно это оказался уніятскій духовный, ректоръ уніятской семинаріи. Австрійскіе подданные, — они всей душой были славяне - украинцы, съ дрожью внутренняго чувства говорили о Шевченкѣ, о Котляревскомъ, знали нашу украинскую рѣчь и вообще всей душой тяготѣли къ культурному центру внѣ Австріи, въ нашихъ предѣлахъ. Это были зарубежные славянскіе интеллигенты особаго типа, который у насъ давно исчезъ. Въ нихъ была жива чисто-политическая струнка, наряду съ значительными вѣроисповѣдными и догматическими интересами. У себя, на родинѣ, они боролись за языкъ и за вѣру демократической массы, которую такъ трудно было отстаивать и отстоять въ концѣ концовъ отъ иноплеменнаго и иноязычнаго давленія.

—Какая это страшная ошибка, — съ волненіемъ говорилъ ректоръ по поводу нашего закона о вѣротерпимости.

— Ошибка, — объявленіе свободы вѣры, — удивился я.

— Неполное объявленіе свободы вѣры. Вы вотъ и не замѣчаете огромнаго пробѣла, который намъ, вашимъ соплеменникамъ въ Австріи, рѣзко кидается въ глаза... У васъ теперь есть всѣ іерархіи, свободенъ переходъ въ любую вѣру. Лютеране, мусульмане, жидаы.. (онъ такъ и говорилъ по—своему: жидаы). Но уніятской іерархіи нѣтъ... Почему же это?.. Почему православный можетъ теперь совершенно законно объявить себя жидомъ, и получить возможность отпирать этотъ культъ? А уніять не можетъ.

— Но у насъ фактически нѣтъ уніи...

— У васъ фактически она есть. И знаете, что изъ этого выйдетъ? Мы, уніаты, отстаиваемъ у себя въ Австріи нашъ русинскій народъ отъ денаціонализаціи — нѣмецкой или польской, а вы въ Россіи, отдаете полякамъ цѣлую область... Почему русская интеллигенція не борется съ этимъ?

Онъ говорилъ съ такимъ волненіемъ, которое я могъ только понять умомъ, но не могъ раздѣлять чувствомъ. И я сказалъ, что думалъ по этому поводу. Наша интеллигенція, какъ русская, такъ и украинская, не знала вѣроисповѣднаго давленія и ея стремленія къ свободѣ для себя и своего народа лежали въ другой плоскости. У насъ тоже были религиозныя преслѣдованія, но они касались „чужой“ намъ вѣры, и намъ приходилось отстаивать гонимыхъ, на почвѣ общей свободы хотя бы и чужого убѣжденія. Если хотите, тутъ есть, можетъ — быть, оттѣнокъ религиознаго отношенія къ истинѣ, къ свободѣ всякаго сердечнаго убѣжденія. Эта черта глубоко присуща нашей интеллигенціи. Но въ нашемъ голосѣ нѣтъ соответствующихъ нотъ, въ нашей рѣчи нѣтъ оборотовъ, въ діалектикѣ нѣтъ аргументовъ церковно — догматическаго свойства, и мы предоставляемъ полемику этого рода духовнымъ специалистамъ.

— То, что вы мнѣ говорите, — объяснялъ я — имѣеть, конечно, большое отношеніе къ свободѣ вѣры... Но у русской интеллигенціи не найдется общаго языка съ людьми, мнѣніе которыхъ имѣеть рѣшающее значеніе въ данномъ вопросѣ. А вотъ вы, галичане, развѣ вы не пытались указать на эту сторону вопроса вліятельнымъ людямъ изъ нашего духовенства? Или членамъ славянскихъ обществъ... Этотъ языкъ имъ, можетъ-быть, былъ бы понятенъ.

Онъ печально махнулъ рукой. Не помню точно, что именно онъ отвѣтилъ. Если не ошибаюсь, — указалъ на нѣкоторые ходы и на лицъ, вниманіе которыхъ обращалось на эту сторону нашего вѣроисповѣднаго дѣла.

— Теперь ужъ, пожалуй, и поздно, — сказалъ онъ въ заключеніе.

И дѣйствительно жизнь уже пошла именно тѣмъ путемъ, который предсказывалъ этотъ „русинъ“. Въ Холищинѣ уже происходило то, что должно было произойти. Долгое единеніе сблизило „бывшихъ“ уніатовъ съ католиками. Уніатская іерархія не получила признанія въ новомъ законѣ, для нея не было мѣста въ російской вѣротерпимости. И населеніе Холмщины массами переходило въ католичество. Заговорили, конечно, объ іезуитскихъ интригахъ польскаго духовенства, принялись наскоро „выдѣлять“ Холмскую епархію, перекраивали и перешивали вѣроисповѣдную географію, какъ полы расплывавшагося по швамъ кафтана, графъ Бобринскій совершалъ памятные побѣдоносныя экскурсіи въ „исконную православную землю“. А религиозная жизнь этой земли — или

скривалась опять, какъ подземная рѣка, чтобы ийти невидимыми путями; или открыто вливалась въ римско-католическое русло.

И все это не вслѣдствіе какихъ - то адськихъ интригъ, а вслѣдствіе того, что „вѣра отцовъ“, хотя бы и такая исторически-недолговѣчная, какъ уніатская, чаще лънетъ на сторону гонимыхъ, чѣмъ на ту сторону, куда гонять полицейскими мѣрами.

Вл. Короленко.

17 сент. 1916.

Наш напрям

(у редакovan ю „Ниви“)

Відчуваємо потребу висвітлити наш напрям у редакovanню „Ниви“. Привід до сього дає нам один лист, який ми одержали від одного передплатника нашого часопису. Звичайно дістаємо признання від наших читачів. Наведемо бодай декілька найновіших: „Часопис „Нива“ так уміло і так гарно редакovanний, що читаєш його по кілька разів і чекаєш на нього як каня дощу“ (автор-один наш священик в Америці). „Ниву радо читаю. Держить високо гонор нашого східного обряду“ (наш священик з Галичини). „Дуже точно переречитую і сліджу Твою боротьбу за наше обличчя, гідність і мету. І не тільки я, але всі, що вміють думати і розуміють глибину та велич навязання до нашої релігійної традиції, що сягає початків християнства, до світлих Отців сходу, що були началом і жерелом премудрости, тай ще тепер такими є і будуть до кінця світа. Богато радісних хвиль пережив я, читаючи Твої статті і наукові розвідки про епиклезу та Страстний четвер. Чи у Львові нема більше нікого, щоби запрягти їх до студій і наукових праць у наміченім напрямі?“ (о. Петро Каблак). „Як мені подобається стаття в „Ниві“ про епиклезу? Богато мусів би я писати, але нема де. Скажіть котра, що я пильно читаю і багато скористав, бож неодна не знав... Слава тим, що пишуть, — але чи вийде їм се на здоровле?“ (автор-наш священик 85-літний, картка писана до чужої — для Редакції-особи).

А той лист, що ми його на початку згадали, ось якого змісту: „Дуже й дуже перепрошую, що смію зробити малу увагу, яку вже попередно мав я намір (зробити).“

Від довгого часу в „Ниві“ все per latum et longum спір про епиклезу — після моєї гадки належало би се до Богословії, яку я пренумерую. Нива, становий орган, могла би на трьох або чотирьох картках подати докладно, чи се essentialiter, чи мало би бути перед чи по переміненню, чи перее-

ствлення є щойно правдиве по епikleзі, і остаточно подати, що воно так і так має бути і так розуміється.

Може буде цікаво, для чого я важився се написати, а то тому, бо я агітував між кондеканальними за Нивою, а дістав відповідь, що Нива не подає справ станових, а бавиться філософічними темами, які належать більше до чисто наукових справ.

Спір про епikleзу належало би видати окремо, а не в Ниві, яка повинна подавати життєві станові справи. Дальше проповіді повинні бути друковані кожда в цілості, а не вступ в однім випуску, а дальше в другім, або майже ціла проповідь в однім, а кінець в другім; правда, з технічних зглядів не дасться може се зробити, але треба і тому зарадити — отак мені відповідали. Пишу се *pro domo sua i sine ira et studio*. Дуже і дуже перепошую і прошу сердечно не почислити в гнів і гріх мені" (автор-старший священник, zarazом відмовився дальше передплачувати „Ниву“).

Наша відповідь:

1. Проповіді одного автора, що мають слідувати по черзі, неможливо так печатати, щоби їх не переривати. Проповіді різних авторів вправді можна би так печатати, щоби в кождім числі вийшли тільки цілі проповіді. Одначе для того треба би мати більший вибір проповідей, щоб дібрати саме таку на кінець, котра „пасувала би“. А се для нас неможливе.

2. На те, де треба було епikleзу печатати, шкода відповідати. Сей 85-літний священник вказав пальцем, про що тут іде.

3. Про станові справи. Ми завсіди поміщували статті, які на сю тему приходили до Редакції. Не перечимо, що таких статтей здалось би дещо більше, але хто їх мав писати? Чи редактор?

4. Що зробити, коли редактор має свою вдачу, і „бавиться філософічними темами“? Кождий чоловік має право на свій тип вдачі (з виїмком, коли се неморальний тип). Редакція так думає, що такі, котрі писатимуть на біжучі станові теми, завсіди знайдуться. Але чи в нас завсіди найдуться такі, котрі будуть „бавитися філософічними темами“? Почисліть і назвіть нам тих, котрі в нас перед о. Костельником так „бавилися“. Отже думаємо, що треба використати нагоду і час, бо хто не використовує нагоди й часу, сей програє. Правда, воно було би для о. Костельника краще, якби він міг тільки „бавитися філософічними темами“, а не мусів виписувати всяку всячину, вести дрібні полеміки на злободневні квестії, коригувати всякі рукописи і друки, але .. не має наш бідний нарід „свогого“ місця, то і його сини не мають „свогого“ місця. Треба бути і орлом, що літає, і zarazом волом, що оре. Біда, тай годі; одначе треба з бідою боротись.

5. Нині такий час, що ми назовні просто безраді. Якби „Нива“ приносила тільки самі станова статті, чи ті статті поправили би головну недолу нашого священничого стану? Чи н. пр. спинили би парцеляцію ерекц. ґрунтів?

Зате нині нагода, яка рідко бувала (а може й зовсім не бувала) в історії нашого народу й церкви, — нагода, щоб ми внутрі, духом дозріли. Вдійсности тут рішається наша будучність. Ми нині наче студенти, що нічого не можуть вдіяти, крім учитися (або не вчитися), дозрівати духом, і ладити собі красшу будучність. Ось се наша орієнтація в редагованню нашого часопису.

Ми кругом себе прибиті й принижені. Якби се продерлось і до душі, тоді ми пропаді.

Отже те, що нам нині найбільше потрібне, се рости духом. Треба нам вишукати ті місця в нашій історічно-теперішній „я“, котрі, розвинені, зможуть нам додати здорової й потрібної гордості та надії. „Гонор нашого східного обряду“ се добре підмічена тенденція в нашій редагованню. Не сміємо почувати себе „між останніми“, тільки „між першими“, бо тільки такі психіки щось в історії зробили, повернули історію після свого диктату. Се для нас головна ціль, і для неї жертвуємо, якщо де треба, другорядні цілі. Якщо печатаємо щось довшого, так значить, що вважаємо його за таке, котре всі наші священики повинні перечитати, щоби по прочитанню знайти „більшого себе“.

Хто сей наш стан і нашу тенденцію розуміє, сей буде з нами. А хто ні, той може від нас відійти. Навіть у літі, коли дерева зелені, є поодинокі жовті листя, що падають на землю.

Редакція

о. Іван Рудович

Катехитичний конгрес у Монахові

Другий катехитичний конгрес, довго і дуже дбало підготовлюваний, відбувся у столиці Баварії, Монахові, в днях від 6 до 9 серпня 1928 р. в просторій авлі (auditorium maximum) тамошнього університету. Перший катехитичний конгрес був у Відні 1912 р., а за 16 літ, передовсім за час воєнної хуртовини і повоєнної скрути,росло багато пекучих титань, призбиралося багато теоретичного і практичного катехитичного матеріалу, який треба було обговорити, фахово зясувати та засвоїти собі, щоби навчання релігії в школі і в церкві не лише стало лекшим, але й принесло бажаний хосен.

Монахів саме надавався на святочний збір майже тисячки виховників і душпастирів молоді всяких типів шкіл, які

приїхали тут майже зі всіх європейських держав та з Америки і Азії.

Населення Монахова все маркує свої християнсько-католицькі почування, та є відпорне й не піддається всякій антирелігійній, антицерковній і антисуспільній агітації¹⁾. Вся суспільність інтересується вихованням молодіжи і всякими середниками старається впливати на піднесення її етичного і культурного рівня.²⁾

Подавляюча більшість тамошнього учительства се віруючі й практикуючі католики, які помагають духовенству навчати релігії, виховувати по християнськи молодіж та обoronяти католицькі ідеали виховання і образования.

Рівночасно з конгресом був зїзд католицьких учительок з Німеччини, Чехословаччини, Австрії і Швейцарії. Обговорено на нім виховні і громадянські завдання і обовязки учительки. Прямо зі завістю слухалося реферату проф. Др. Марії Міллер з Кольонії (Köln) на тему: „Католицька учителька і її теперішні соціальні завдання“. Промовляла як громадянка, що може числити на піддержку громадянства, як свободна горожанка, якій не грозить заточення і доскульні секатури за щирю вияву своїх релігійних і національних почувань, за річеву, але остру, критику державних законів і розпорядків, шкідливих католицькій Церкві.

Не таїла, що й між німецькою жіночою молодіжю слідно маловаження авторитету старших, минувшини та надбань і цінностей, переданих їй батьками і освячених довгою історичною традицією. Часто трапляється у неї нехїть до муравлиної праці в ім'я красшої будуччини нації та ухили від вимогів морального кодексу. Очевидно все те треба поборювати совісною виховною працею в школі, опертою на непохитній базі католицької релігії і католицької Церкви, органічною роботою в громаді і в установах, працею над освітою народу, над його господарським піднесенням та над поправою його долі.

Модерна католицька учителька, як активна націоналістка, буде віціплювати не лише молодежі, але й всему середовищеві глибоку ідеальну релігійність і непохитний націоналізм, плекатиме почування святости домашнього огнища і власности та поборювати і спинювати шкідливу й розкладову роботу

¹⁾ Власник торгівлі сукном і кравецької робітні, д. Л. Місячок, оповідав мені ось таке: В листопаді 1918. р. піднявся революційний рух майже в цілій Німеччині. І в Монахові явилися большевицькі агітатори й зачали свою роботу між пригнобленим і вигодованим населенням. На останню нараду зібралися вони в льокалі при Marschal Strasse.

Довідалася про се горожанська міліція, окружила льокаль і застала в нім 14 комуністів, а між ними 9 семітів. Що сталося з ними, де вони поділися, населення Монахова не довідалося. Заворухення в місті не було.

²⁾ У кождім трамваєвім возі висить табличка в таким змістом: Jugendliche, nehmt Rücksicht auf ältere, gebrechliche Personen.

інтернаціоналістичних чинників, обчислену на розбивання і ослаблення нації.

У Монахові є багато шкіл всяких типів, а також і для молодезі духово і фізично недорозвиненої, взірцево уладжені й ведені.

Монахівські катехити дали почин новому „монахівському методу“ навчання. Ще перед 30 роками виявилася конечна потреба нового катехитичного методу, щоби наука релігії в школі, в церкві і в родині стала живійшою і інтереснішою. Старий метод, що опирався на вербальний (катехизмовий) форми навчання, не дописував, катехизм, перестав бути улюбленою книжкою для родин, катехитів, а передусім для дітей; навчання катехизму ставало щораз тяжше, бо правди віри і моральності, виложені в коротких відповідях на катехизмові питання, не могли збудити у дітей потрібного заінтересовання та скупити всі їх гадки виключно коло викладаних правд. Се утруднювало не лише навчання, але й християнське виховання молодезі. Тоді стали справнійші катехити Dr. Heinrich Stieglitz, Dr. Weber Fr. і декан Karl Raab шукати нових доріг, щоби дістатися до серця, до душі дітей та ублагороднити її.

Також можна було навчитися дечого від практичних Баварців. Монахівські духовні влади дуже дбають про справне й доцільне навчання релігії та про педагогічне душпастирвання між шкільною молодіжю. Нововисвяченого священника, який часто зараз на першій посаді мусить сповняти обовязки катехита, не випускають з духовної семінарії голіруч. Заосмотрюють його у всякі шкільні підручники, дають відповідні твори до дальшого студіювання педагогіки, дидактики, науки релігії та інших помічних і потрібних йому наук. Молодий священник мусить вчитися і ознайомлятися з катехитичною літературою, доки не зложить конкурсу або відповідного іспиту на катехита. Старші катехити працюють на катехитичних конференціях та піддержують фахові журнали своїми працями. Цілу єпархію поділено на 80 шкільних деканатів себо наших комісаріатів, а всі ті деканати злучено у 12 конференційних округів.

Шкільними деканами можуть бути катехити й тільки сі душпастирі, які своїми друкованими працями і справним навчанням в школі дали докази, що потраплять відповідно кермувати дальшим теоретичним і практичним утворенням початкуючих катехитів, зуміють влучно порадити їм та виплекати у них замишування до совісної праці в школі.

Провідниками конференційних округів є катехити та парохі, які довший час працювали в школі. Катехитичні конференції відбуваються раз в рік замість деканального соборчика. На ній мусять явитися всі неіспитовані катехити, предявити писемні вироби на тему, дану ординаріатом, брати

участь в дискусії про матеріал, опрацьований ними в еляборатах, та виявити точне знання програми навчання і обов'язуючих розпорядків духовної і світської шкільної власти. Старші катехити і всі душпастирі також беруть живу участь в таких конференціях, бо від всіх катехитів і учителів релігії вимагають ординаріати: „Der Religionsunterricht sei anschaulich, praktisch, kirchlich und der Fassungskraft der Kinder angepasst“. Найбільше інтересними й оживленими є інструкційні конференції, які відбуваються по всіх баварських епархіях тоді, коли ординаріати припишуть новий підручник до науки релігії, або зроблять які зміни в пляні та методі навчання. Делеговані інструктори, а часто й сам автор підручника, об'їздяють епархії, на скликаних конференціях поучують прихвильних, як треба користуватися новим підручником і в який спосіб вести науку по новим плянам. Зіткнувшись безпосередньо із заінтересованим духовенством усувають інструктори много непорозумінь, труднощів та упереджень до всякої новости.

Кошти всяких конференцій покривають ординаріати з епархіяльних фондів.

Майже з кожним числом монахівського Епархіяльного Вістника виходить катехитичний додаток. Ординаріат оголошує в нім свої розпорядки і інструкції для катехитів, шкільних деканів і провідників кружків, звертає увагу всього духовенства на новіші добутки педагогіки, дидактики і душпастирування в школі, на вдаліші шкільні підручники й цінніші книжки з богослов'я, катехитики, історії і інших наук, потрібних катехитам. В тім додатку друкуються також фахові замітки ординаріату про стан науки і релігійного виховання молоді у школах всяких ступнів і типів.

В минулому році (дня 22. червня 1928. р.) оголосив архієп. ординаріат довірочно свої помічення (*vertraulich zu behandeln*) про навчання релігії у народних, виділових, фахових і доповняючих школах за чотири останні роки (від 1924 до 1927. р.р.). Інтересне се письмо, позволимо собі дещо коротенько переповісти з нього.

Катехизму вчать священики у всіх школах, тільки в деяких віддано навчання біблій учителям. Наука відбувається правильно й точно у всіх школах. За чотири роки лише в одній школі не було науки релігії 14 днів, а в 6 по кілька днів в наслідок недуги катехита або учителя.

Працю катехитів оцінює звіт додатно, з великим признанням ось так: „Ein Trost sondergleichen ist es für die oberhirtliche Stelle, dass die Katecheten mit einer vielfach vorbildlichen Gewissenhaftigkeit ihren Pflichten in der Unterweisung und Erziehung der Jugend nachkommen“.

Більше інтересними й дуже повчаючими є відмічені ординаріатом недостачі в методі, способі й формі навчання.

Ось деякі катехити залюбки викладають релігійні правди, а не впевнюються, чи діти зрозуміли їх виклад та засвоїли собі виложений матеріал. Майже виключно користуються викладною формою навчання, рідко ведуть плянові й потрібні розговори з дітьми про виучений матеріал, звичайно звертають увагу і випитують тільки талановитіших, а занедбують менше уздібнених і слабше духово розвинених, якими належить найбільше заопікуватися, бо тільки тоді принесе наука бажаний хосен.

Деякі катехити є більше вчителями релігії як душпастирями молодечі. Вимагають від неї вивчення приписаного матеріалу, а замало освідомлюють її про се, що вона мусить кермуватися і придержуватися виученої Христової науки у практичнім житті, себто жити по Христовому закону. Молодіж витверджує катехизм механічно, деколи й не розуміє того, що вивчила, і не годна відповісти, коли поставиться їй питання інакше, як є в книжці.

Катехити балакуни витрачають за багато часу на розговори про зайві подробиці зі шкодою для самого предмету. Ще й переплітають часто свій виклад дотепами — не все вдалим, — а через те обнижують вагу предмету і роблять карикатуру зі своєї катехизи.

Прямо з одушевленням згадує ординаріат про катехитів, які з належним підготованням і повагою душпастирюють в школі: „Seine religiöse Persönlichkeit, verbunden mit großer Gewissenhaftigkeit macht den Kindern die Religionsstunde zum Gottesdienst an ihren eigenen Seelen. Die Kinder sehen an ihren Seelsorger ein lebendiges Beispiel dessen, was er von ihnen fordert“.

Письмо кінчиться зазивом до катехитів, щоби плекали у молодечій віру і любов Бога, піетизм і привязання до католицької Церкви і свого народу, виховували чесних, здорових громадян, віруючих католиків, свідомих і непохитних націоналістів, які витворять в майбутности здорові, католицькі, патріотичні сім'ї, охоче і з хистом працювати будуть для скріплення і розбудови своєї нації, щоби вона знов станула на чоловім становищі між народами світа. „Die Schulkinder der Gegenwart sind die Familien-Väter und -Mütter der Zukunft; darum ist die Seelsorgsarbeit für die Schule Aufbauarbeit im wahrsten Sinne des Wortes und kann als solche in ihrer Wichtigkeit nicht hoch genug eingeschärft werden. Diese Büßenwarheit muss zum Gemeingut von Klerus und Volk werden“.

(Продовження буде)

о. І. Н.

Про великий піст

I.

Великий піст перед празником пасхи все переводжено стро́го, але не всюди однаково довгий час він тревав. Се відноситься до перших початків розвою „великого посту“. В тім розвою можна розрізнити чотири доби. І так в перших двох віках християнства, бодай в Греції, зовсім не був усталений час тревання того посту. Піст на спомин страстий і смерті Ісуса Христа тревав два дні, се є п'ятницю і суботу страстного тижня. Перше писане свідоцтво про пасхальний піст маємо в листі Іринія Ліонського, писаним до папи Віктора I (180—198) в справі святкування великодня. Ходило тоді о усталення дня святкування пасхи. В тім листі пише Іриней, що одні постять (перед великоднем) один день, другі два дні, інші довше, а ще інші постять навіть 40 днів. Тертуліян пише, що належить постити тільки в ті дні, коли був взятий Жених. З того одначе ще не можна заключати, скільки днів мав він на думці: один, два, чи може тиждень. В кождім разі так на сході, як і на заході, в II. і на початку III в. страстний піст тревав коротко, хоч зустрічаються спорадичні случаї, що піст цей тревав і довше. В III. в. щораз більше вводиться звичай постити цілий тиждень. Саме Тертуліян в пізніших своїх листах дає тому вислів; він пише: виджу вас постячих довше від днів, в яких був взятий Жених. Одначе не зовсім ясно, скільки днів постили; треба догадуватись, що тиждень. Так бодай виходить з пам'ятника III. в. т. зв. *Didaskalia* (Дідаскалія). Там сказано, що піст треба зачинати на два дні перед п'ятницею. Раз на день по полудні можна перекусити хліба, соли і води. А в п'ятницю і суботу заховати піст безоглядний. Деякі і в понеділок постили, підтягаючи і понеділок під ті дні, в яких був взятий Жених. В той день нарадилися архієреї і старшина, щоб убити Христа. Значить, постили шість днів. Діонісій Алекс. (в II.ст.), говорячи про пасхальний піст, каже, що одні закінчують його в суботу вечером, а інші аж в неділю рано зі сходом сонця, як се в Римі чинять — додає. Діонісій вже точно означає, скільки тревав сей піст. Він пише: Тих шість днів не однаково постять; одні без їди весь час, другі постять два дні, інші три або чотири, а деякі ні одного... Можна здогадуватись, що подібно, як у Александрії, постили і в Палестині і в Сирії, як то виходить з наведеного місця з Дідаскалій. Певно, що й в західній Церкві так само було.

Значить, з перших трьох віків не маємо певного свідчення, щоб пасхальний піст тривав довше, чим шість днів. Зате в IV. ст. вже зустрічаємося з 40. дневним постом. І так Евзебій пише, що християни перед пасхою покріпляють себе 6 тижневим постом. Між іншими згадує про шеститижневий піст Атаназій Вел. З його письм навіть можна би точніше означити, коли саме стали постити шість тижнів. В перших його посланнях з літ 329—33 нема згадки про 40 дневний піст, а пасхальний піст пощено в страстний тиждень. А вже в пізніших його писаннях є виразна згадка про 40 дневний піст. Александрійські патріархи мали звичай що року десь по Йордані повідомляти підчинених собі єпископів про день святкування празника пасхи та про піст перед тим празником. Отже в такому то посланню до єпископа Серапіона з Тмуїт пише Атаназій, щоб той не забув звістити братії про 40 дневний піст, та упіснув їх заховати сей піст, аби живучі в Єгипті не зустрілись із замітом, що не зберігають посту тоді, коли цілий світ постить.

Се є сорокові літа IV. ст. і се була би друга доба у розвою великодного посту. Можна догадуватись, що й на заході вже був такий самий звичай, коли Атаназій говорить: цілий світ постить. Тим більше, що про се є згадки у Амброзія, Єроніма, Августина. А Лев В. називає сей піст апостольською установою, покликуючись на слова євангелістів: Прийдуть дні, коли візьметься від них жених і тоді поститимуть у ті дні (Мр. 2, 20.: Мт. 9, 15). Однак сей шеститижневий піст не був чотиридесятницею в математичнім значінню слова. Треба взяти на увагу, що в неділі не було посту, отже шість тижнів без неділь давало 36 днів посту. А сих шість тижнів числилось у одних церквах включно з страстним тижнем і то навіть на сході, у других — крім страстного тижня. А як зважити, що на сході майже загально не лише в неділі, але і в суботу не постили, то ще менше днів посту було. Канон 66 т. зв. Апостольських Установ виразно заборює постити в суботи, так само 55. канон трулянського собора. О тім непощенню в суботу згадують церковні писателі вже давніше. І так Атаназій (+ 328 р.) говорить про се щодо Єгипту, Василій В. що до Кесарії, Амброзій (+ 397.) відносно Медіюлану, а Золотоустий щодо Антіохії. Пощено в суботу лише в Римі, в Галії¹⁾ на острові Кипрі.¹⁾ Нароком се наводимо, щоб виказати, що непощення в суботу не є спеціальність восточників, але що воно було практикованим і західній церкві.

В Римі усталився піст на 36 днів, а починався в понеділок. Папа Григорій Вел. пише виразно о 36 днях перед-

¹⁾ Vide: Gerhard Rauschen—в польськiм перекладі ks. Jan Gajkowski — Zarys Patrologii, стр. 173.

пасхального посту. Так було до 600. р. Одначе, якщо піст мав бути дійсною чотиридесятиницею, то очевидно треба було побільшити його о 4 дні. От і поклали початок посту на передідучу середу. Така практика римської Церкви згодом прийнялася і в інших західних церквах. На сході піст згодом продовжився до 8 тижнів. Але ще за часів Дамаскина одні постили шість неділь, другі сім, крім страстного тижня, хоч був вже звичай постити в сиропустний тиждень. Дамаскин каже: тиждень перед постом постимо до вечера без мяса; в шість тижнів посту здержуємося від мяса і набілу. В страсний тиждень строгий піст, в п'ятницю і суботу без усякої їди; щойно в суботу вечером дозволено дещо пісного перекусити. Теодор Студит має ще гострійші приписи. Він каже, що підчас 40 дневного посту їдять лише суху страву і ярину без омасти, а вино і рибу лиш в суботу і неділю. В страсний тиждень зовсім нічого не їдять і не пють, тільки в четвер в вечер трохи вина з хлібом споживають, щоб братія не надто ослабла. Се, очевидно, монастирський припис для монахів; світські люди мали полекші.

В подібний спосіб розвинувся піст і в західній Церкві з тою ріжницею, що там утерся звичай споживати молоко, сир, яйця. Згадує о тім в IX. ст. Беда Венерабіліс; він пише, що у Франції не перестерігають строгого посту, а споживають молоко, сир, масло, яйця. Отже від половини VII. ст. вводиться 40 дневний піст так, як він і нині зберігається. Що правда, на своїй гостроті він багато втратив — більше в західній Церкві, як у східній.

(Докінч. буде)

о. Мих. Ковальчик

Про дохідовий податок

(Докінчення)

В 1 ч. „Ниви“ на стор. 24 в 16 рядку з гори зайшла похибка; замість „а в домовім...“ має бути: „а ~~не~~ в домовім господарстві“.

Понизше подаю в потрібних виїмках текст закона. Ділиться він на 2 „działy“; перший з них обнимає около 100 артикулів, а його зміст виповнюють постанови про платників, предмет податкування, поняття доходу, відчислення, основу оподаткування, доходи з окремих жерел, податкову скалю, вимір податку, відклики і карні постанови. Другий „dział“ (около 15 артик.) говорить про податок від службових упо-сажень і винагороджень за наємну працю. До першого від-

ділу належать наші доходи із землі, а також епітрахильні, а до другого конгреса.

U S T A W A

o państwowym podatku dochodowym.

(Dz. U. R. P. z r. 1925 ur. 58, poz. 411).

D Z I A Ł I.

Osoby obowiązane do płacenia podatku.

art. 1.

1) Osoby fizyczne od całego dochodu.

art. 2.

Których dochód roczny przekracza 1500 złp.

Przedmiot opodatkowania.

art. 3.

Opodatkowaniu podlegają dochody:

- 1) z nieruchomości gruntowej własnej lub użytkowej,
- 2) z budynków,
- 3) z zajęć zawodowych,
- 4) z uposażeń służbowych.

Zwolnienia od podatku.

art. 5.

8) Osoby prawne, których dochody są obracane w całości na cele oświatowe, wyznaniowe...

9) Kółka rolnicze należące do związków zawodowych do końca 1929 r.

Pojęcie dochodu.

art. 6.

Za dochód uważa się sumę wszystkich przychodów w pieniądzach lub wartościach pieniężnych, otrzymanych z poszczególnych źródeł, wymienionych w art. 3 po strąceniu kosztów osiągnięcia, zachowania i zabezpieczenia tych przychodów łącznie z corocznym odpisaniem na zużycie budynków, maszyn i wszelkiego rodzaju martwego inwentarza, oraz po strąceniu strat częściowych lub całkowitych w przedmiotach podlegających zużyciu i służących do osiągnięcia dochodu. Do kosztów osiągnięcia przychodów zalicza się koszty wyżywienia członków rodziny stale pracujących w jego gospodarstwie.

art. 7.

Nie uważa się za dochód:

1) nadzwyczajnych przychodów (spadków, darowizn, kapitałów asekuracyjnych...)

2) wpływów wskutek częściowego lub całkowitego spieniężenia majątku...

3) wogóle takich przychodów, które stanowią zwiększenie lub zwrot majątku, lecz nie stanowią dochodu.

art. 8.

Z przychodów nie mogą być potrącone:

1) wydatki na powiększenie lub ulepszenie źródła dochodu,

2) wydatki na pokrycie strat za ubiegłe lata,

3) „ „ „ prowadzenie gospodarstwa domowego podatnika i jego rodziny...

Obliczenia.

art. 10.

Od ogólnego dochodu należy odliczyć:

1) $\frac{1}{10}$ od długów,

2) wartość pieniężną trwałych ciężarów,

3) opłaty za siebie (obowiązujące podatnika na mocy prawa lub umowy) lub członków rodziny do kas zapomogowych lub ubezpieczeń do 300 złp. od osoby,

4) premje od ubezpieczeń do 300 zł. rocznie,

5) bezpośrednie podatki państwowe, samorządowe, przymusowe lub ustawowe świadczenia pieniężne na cele publiczne (z wyjątkiem podatku dochodowego, nadzwyczajnej daniny państwowej, podatku od wzbogacenia się, które ujawniło się przez nabycie nieruchomości lub spłatę długów, daniny lasowej i podatku majątkowego).

Wszystkie wymienione odliczenia mogą być dokonane, o ile faktycznie zostały poniesione.

Podstawa opodatkowania.

art. 13.

Opodatkowaniu podlegają dochody osiągnięte w ostatnim roku kalendarzowym (lub operacyjnym) poprzedzającym rok podatkowy.

art. 14.

Wartość pieniężną dochodów w naturze oblicza się według przeciętnych cen z roku ubiegłego w miejscu, gdzie znajduje się źródło dochodu.

Dochody z poszczególnych źródeł.

art. 15.

Za dochód z gruntów pozostających we własnym zarządzie uważa się rzeczywiście osiągnięty dochód czysty z całego gospodarstwa łącznie z wartością pieniężną produktów użytych w gospodarstwie domowym podatnika.

Za dochód z lasu uważa się czysty dochód z wyrębów i wszelkich użytków leśnych.

art. 16.

Za dochód z gruntów zajmowanych w całości lub części przez samego właściciela lub członków jego rodziny, tudzież z wszelkich bezpłatnych użytkowań budynków uważa się czystą wartość użytkowania. O ile posiadacz używa swego budynku lub części tegoż do celów gospodarstwa rolnego, nie należy brać w rachubę wartości użytkowania.

art. 20.

Za dochód z uposażeń służbowych uważa się wszelkiego rodzaju wynagrodzenia w pieniądzu.

art. 23.

Skala podatkowa.

Stopień dochodu		Wysokość dochodów w złotych		Podatek w złotych	
1	ponad	1.500	do	1.550	31
2	"	1.550	"	1.600	33
3	"	1.600	"	1.700	37
4	"	1.700	"	1.800	41
5	"	1.800	"	1.900	45
6	"	1.900	"	2.000	50
7	"	2.000	"	2.100	54
8	"	2.100	"	2.200	59
9	"	2.200	"	2.400	67
10	"	2.400	"	2.600	75
11	"	2.600	"	2.800	84
12	"	2.800	"	3.000	93
13	"	3.000	"	3.200	102
14	"	3.200	"	3.400	112
15	"	3.400	"	3.600	122
16	"	3.600	"	3.800	133
17	"	3.800	"	4.000	144
18	"	4.000	"	4.400	162
19	"	4.400	"	4.800	182
20	"	4.800	"	5.200	202
21	"	5.200	"	5.600	224
22	"	5.600	"	6.000	246
23	"	6.000	"	6.600	283
24	"	6.600	"	7.200	324
25	"	7.200	"	7.800	366
26	"	7.800	"	8.400	411
27	"	8.400	"	9.200	469
28	"	9.200	"	10.000	530
29	"	10.000	"	11.000	605
30	"	11.000	"	12.000	684

art. 27.

O ile na utrzymaniu rodziny, której dochód podlegający opodatkowaniu nie przekracza 7.200 zł., znajduje się więcej niż jeden członek rodziny, wówczas przypadającą stopę podatkową obniża się o dwa stopnie na każdego członka rodziny.

art. 29.

Nadzwyczajne okoliczności istotnie osłabiają siłę podatkową płatnika, których roczny czysty dochód nie przekracza 12.000 zł., mogą być podstawą do zmniejszenia podatku najwyżej o trzy stopnie. Okoliczności te mogą być zmniejszone z urzędu lub na prośbę płatnika (niezależnie od art. 27).

Miejsce opodatkowania.

art. 30.

Wymiar podatku dochodowego skutecznia się z reguły w tym okręgu szacunkowym, w którym podatnik 15/XII poprzedzającego rok podatkowy mieszkał.

Organa wymierzające podatek.

art. 31.

Ustalenie dochodu i wymiar podatku należy w pierwszej instancji do komisji szacunkowej, a w drugiej instancji do komisji odwoławczej.

art. 34.

Wybory do komisji szacunkowej i mianowania należy przeprowadzić w ten sposób, by istniejące źródła dochodu były równocześnie reprezentowane.

Czynności wstępne do wymiaru.

art. 47.

Zajmujący mieszkanie są obowiązani corocznie do 15/I. przedłożyć komisji szacunkowej szczegółowy wykaz wszystkich na ich utrzymaniu członków rodziny bez względu na miejsce ich zamieszkania.

Postępowanie wymiarowe.

art. 50.

Osoby fizyczne składają zeznania do 1/V.

Osoby, których dochód płynie:

- a) z nieruchomości gruntowej nieprzekraczającej 30 ha,
- b) z domów mieszkalnych, składających się najwyżej z 4 izb, są z reguły uwolnione od składania zeznań, a są do tego obowiązane tylko wtedy, gdy otrzymują osobne wezwanie od władzy podatkowej.

art. 51.

Zeznania mogą być składane na piśmie lub ustnie.

art. 52.

Zeznania składa się zgodnie z prawdą. Mieszczą one w sobie: imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, ogólna suma dochodu, $\%$ od długów, podpis. Podatnik ma prawo przytoczyć w zeznaniu te wszystkie okoliczności, które uzasadniają niższą stawkę podatk. (art. 27, 29).

art. 53.

Władza skarbowa sprawdza przy pomocy materiałów, znawców i świadków prawdziwość zeznań.

art. 58.

W razie wątpliwości co do dokładności i prawdziwości zeznań, właściwy organ wymierzający podatek, przedstawia je podatnikowi, żąda wyjaśnień i uzupełnień w terminie dwutygodniowym.

art. 60.

Na poparcie swych zeznań podatnicy mogą składać wszelkie dowody pisemne, powoływać na koszt własny świadków i znawców, oraz przedkładać do przejrzenia księgi gospodarcze.

art. 61.

Świadkowie i znawcy mogą być zaprzysiężeni za pośrednictwem sądu, na wniosek władzy skarbowej, oraz na prośbę podatnika.

art. 63.

Podstawa obliczania dochodu nie może być przyjętą odmiennie od zeznania, jeżeli nie dano podatnikowi sposobności do udzielenia wyjaśnień. O ile jednak podatnik nie złoży ich w terminie, lub o ile wyjaśnienia są wątpliwej wartości, wówczas komisja (bez względu na zeznanie) kieruje się danymi, jakimi rozporządza.

art. 64.

O ile komisja uzna swe dane za niewystarczające, może ustalić ogólny dochód na podstawie zewnętrznych oznak świadczących o ekonomicznym położeniu podatnika. Te oznaki winna szczegółowo przytoczyć w swej uchwale.

Nakazy płatnicze.

art. 66.

Mają być one rozesłane do 1/X. Niezależnie od rozesłania nakazów władze podatkowe są obowiązane do udzielenia informacji o kwotach dochodów i przypadającego podatku.

Odwołania.

art. 67.

Płatnikowi służy prawo przeglądania w kancelarii aktów, dotyczących opodatkowania jego osoby. W tym wypadku, gdy

płatnik zamierza wnieść odwołanie przeciw wymiarowi podatku, komisja szacunkowa obowiązana jest na pisemną prośbę podatnika udzielić mu na jego koszt — w 2 tygodniowym terminie — odpisu swej uchwały w przedmiocie określenia dochodu i obliczenia podatku, jak również odpisów protokołów zeznania-
mi znawców i świadków.

art. 68.

Odwolania przeciw uchwałom komisji szacunkowej mogą być wniesione do komisji odwoławczej za pośrednictwem komisji szacunkowej w 30 dniach. Gdy podatnik wyrazi życzenia złożenia ustnych wyjaśnień w celu uzasadnienia podniesionych w odwołaniu zarzutów, należy go zawiadomić o posiedzeniu komisji przynajmniej na 8 dni przed posiedzeniem. Odwołanie nie wstrzymuje obowiązku uiszczenia podatku.

art. 69.

Przeciw uchwałom komisji szacunkowej może przewodniczący wnieść protest. Odpis protestu przesyła się płatnikowi. Protest przewodniczącego powinien być przedłożony w 30 dniach komisji odwoławczej.

art. 70.

Przewodniczący komisji szacunkowej rozpatruje odwołania, w razie potrzeby sprawdza konkretne zarzuty, dowody i przeprowadza dochodzenia uzupełniające i przedstawia z aktami i wyjaśnieniami komisji odwoławczej.

art. 72.

Komisje szacunkowe mogą rozstrzygać własną władzą odwołania wtedy, gdy komisja uzna, że odwołanie należy w całości uwzględnić, lub gdy częściowe uwzględnienie odwołania pociąga za sobą obniżenie podatku do kwoty 200 zł. We wszystkich innych wypadkach przedstawia się odwołanie w 30 dniach komisji odwoławczej. Jeżeli płatnik nie zadowolony się częściowym znizeniem podatku, może żądać, by jego odwołanie zostało rozpatrzone i rozstrzygnięte przez komisję odwoławczą.

art. 75.

Komisja odwoławcza winna jest rozstrzygnąć odwołanie do 6 miesięcy od dnia odwołania.

art. 84.

Jeżeli wskutek nieszczęśliwych okoliczności lub nadzwyczajnych wydarzeń zdolność płatnicza osoby fizycznej znacznie osłabła, komisja szacunkowa może na prośbę podatnika wniesioną najpóźniej do końca roku podatkowego umorzyć odpowiednią część wyliczonego podatku, gdy uzna, że podatnik tej ulgi potrzebuje.

art. 86.

Terminy płatności podatku ustawia się 1 maja i 1 listopada. Do 1 maja należy uiścić podatek we wysokości połowy tej kwoty, która przypada wedle skali (23 art.) od wykazanego w zeznaniu dochodu, i dowód uskutecznionej zapłaty, w oryginale lub odpisie przez płatnika podpisanym, dołączyć do zeznania.

art. 88.

Podatnicy, którym nakazy płatnicze zostały doręczona po 15/X, powinni uiścić cały podatek w 30 dniach od doręczenia nakazu płatniczego.

Postanowienia karne.

art. 91.

Kto nie złoży wiadomości przepisanych w art. 46—48 w terminie, ulega grzywnie od 3—50. zł.

art. 96.

Kto świadomie w celu uchylenia od ustawowej powinności podatkowej złoży nieprawdziwe zeznania lub wyjaśnienia, ulegnie karze do dwudziestokrotnej sumy niewymierzonego podatku.

DZIAŁ II.

Opodatkowanie dochodów z uposażeń służbowych i wynagrodzeń za najemną pracę.

art. 109. Podlegają one opodatkowaniu według art. 111.

art. 111. Podatek pobiera się drogą potrąceń przy każdej wypłacie.

art. 112. Obowiązek potrącenia podatku ciąży na władzach wypłacających wynagrodzenia.

art. 113. Wymiar podatku przez władzę podatkową z reguły niema miejsca.

До повисше поданого закона о доходівім податку подав міністер скарбу виконавчий розпорядок; поділений він на §§. Ось дещо з нього.

JEDNOLITY TEKST

obowiązujących przepisów wykonawczych Ministra Skarbu do ustawy o podatku dochodowym.

do art. 3 ustawy

§ 11. Podatek opłaca się od dochodów...

6) z uposażeń służbowych. Dochody te opodatkowuje się odrębnie na podstawie przepisów działu II. Tego rodzaju dochodów nie włącza się do ogólnego dochodu podatnika.

do art. 15 ustawy

§ 26. Wartość produktów zpołrzebowanych w gospodarstwie rolniczem, a nie domowem, nie należy przyjmować ani w przychodzie ani w kosztach.

Od sumy przychodów należy odtrącić :

- 1) konserwacja budynków,
- 2) utrzymanie inwentarza,
- 3) asekuracje,
- 4) opał i oświetlenie budynków gospodarczych,
- 5) nasiona, pasza, rozsada, nawozy, surowce, które dokupiono,
- 6) uposażenia służbie,
- 7) opłaty do kas chorych.

Przez grunta użytkowe należy rozumieć wszystkie grunta rzeczywiście użytkowane jako rola, łąki i pastwisko. Nie liczy się odłogów, bagien, skał i nieużytków.

do art. 20 ustawy

§ 39. Główne przepisy ustawy są następujące:

- 1) dochodów wyżej wymienionych nie włącza się do ogólnego dochodu podatnika;
- 2) przedmiotem opodatkowania jest dochód bieżący, a nie osiągnięty w roku ubiegłym, poprzedzającym rok podatkowy;
- 3) za podstawę podatku przyjmuje się obliczoną w stosunku rocznym wysokość uposażenia przypadającą do wypłaty za pewien okres czasu;
- 4) do dochodu z uposażeń służbowych stosuje się wyższe minimum (найменше 2.500 зл. п.) egzystencji;
- 5) nie przewiduje się odliczeń,
- 6) podatek ten odlicza służbodawca.

Należą tu:

- 2) dopłaty wyznaczone na utrzymanie księżom św.eckim z funduszów Państwa (конгрпа).
- 4) Wartość mieszkania należy obliczyć w naturze.

Do zajęć zawodowych należą :

Dochód duchownych z opłat stuły, za odprawienie mszy, stypendji mszalnych oraz innych darów, jakie duchowni ze względu na swój urząd otrzymują.

Dochód duchowych z gruntów i budynków kościelnych opodatkowuje się jako dochód ze źródeł wymienionych w ustępie 1 i 2 art. 3 ustawy o podatku dochodowym.

**Заснування кооперативи українських землевласників, власників середньої посілости і хліборобів священиків:
„Союз Українських Хліборобів“.**

Дня 1. березня б. р. відбулися установчі Загальні Збори кооперативи „Союз Українських Хліборобів“. В розбудові нашої хліборобської і кооперативної організації заснування цієї кооперативи має велике значіння.

Поліпшення хліборобської продукції це під цю пору питання, яким найбільше цікавиться загал нашого селянства. Дотеперішня праця Т-ва „Сільський Господар“ та кооперативних організацій можуть під тим оглядом почванитися великими успіхами. Село перебуває до якоїсь міри революцію в розумінню інтензивности хліборобської продукції. Кожда нова книжка з царини хліборобства наводить величезний попит, кожне нове питання наводить велике заінтересовання. Село надзвичайно бистро реагує на всяку ініціативну думку про піднесення хліборобства. В цьому напрямі домагання села більші, чим організаційна і матеріальна спромога наших установ за спокоїти ці потреби.

Постачання добірного насіння, озочевих дерев, дорідної худоби, дробу і т. д., це ділянка, в якій наші організації здані майже виключно на чужі жерела. Нема у нас зорганізованя власних розсадників хліборобської культури, які є першою умовою піднесення хліборобства. Цю недостачу дуже зручно використовують чужі хліборобські організації, маючи до розпорядимости численні інтензивні господарства великої і середньої посілости, які таким чином стають фактичними доставцями запотребування села в цій ділянці. Дрібна селянська посілість, своїм розміром, способом господарювання та можливістю рентовности в доглядній добі не в силі заповнити цієї люки хліборобської продукції.

Виповнити цю люку це завдання, яке поставила собі за ціль новозаснована кооператива. Українська велика і середня власність не надто численна, та всетаки число їх, як подав інж. Павликовський в своїй промові на Зборах цієї кооперативи, виносить 252.

Зокрема ерекціональні господарства моглиби при відповідній організації бути чинником піднесення хліборобської культури. Перебудова ерекціональних господарств стає особливо актуальною з огляду постанови конкордату про парцеляцію частини ерекціональних земель.

На зборах явилися заступники землевласників духовенства та селян. Зборами проводив о. Онишкевич. П. Мирон Луцький зясував дотеперішні заходи ініціаторів та ціль організації економічно найсильніших господарств та зясовувано завдання і значіння такої організації.

Особливо з кругів духовенства вказано на потребу ра-тування ерекціональних господарств з повоєнного занепаду та конечність раціональної і упорядкованої господарки на ерекціоальних землях, як підстави матеріяльного існування духовенства. Особливо увагу звернув о. Малицький зі Шляхтич на ролю, яку відграє польський двір в громадянському і хліборобському життю українського села. Натомісць верства українських землевласників стоїть осторонь від праці над піднесенням хліборобства серед селянських мас, а ерекціональні господарства в своїм упадку перестають бути тим, чим вони по части були в минувшині і чим вони повинні бути на будуче — практичними розсадниками новітньої хліборобської науки.

Інж. Павликовський на підставі статистичного матеріялу доказував вагу середньої посілости для нашого хліборобства, вказуючи на розвій інтезивности середних господарств у инших народів. Подаючи напрям, по яким позинна йти праця кооперативи, зясував її ролю і відношення до праці Т-ва „Сільський Господар“ та кооперативних установ.

Посол О. Луцький зупинився над питанням земельної реформи і потреби інтензивної і раціональної господарки на ерекціональних землях та над значінням практичної хліборобської праці землевласників і священників.

По причитанню і ухваленню статута вибрано Надзірну Раду, до якої ввійшли: п. Мирон Луцький з Янчина, як голова, о. Іван Щербанюк, як заступних голови, і о. Стефан Онишкевич, п. Малецький, інж. Остапак Іван, дир. Терпиляк Андрій і п. Терлецький.

Нововибрана Надзирна Рада має своїм завданням зареєструвати засновану кооперативу „Союз Українських Хліборобів“ та перевести відповідну акцію, аби в кооперативі зорганізувати в короткому часі увесь загал землевласників і священників—хліборобів та середню посілість для проведення наміченої мети.

Бюро „Союз Українських Хліборобів“ поміщене тепер у Львові при вул. Зіморовича ч. 20 і там можна засягати інформації відносно впису в члени та праці кооперативи.

Нива

II річник 1905

під редакцією свящ. Ярослава Левицького виходив щод.
1. і 15. кожного місяця.

А. Австрійське катол. віче Я. 569.

Антиалькоголістів конгрес о. Танякевич 497.

Антиалькоголісти — організація. Я. 443

4. Апостольство молитви. 3 села. 250.
- Б.** Бібліографія 19, 46 70, 94, 139, 197, 255, 392, 447, 592, 619.
- Богослуження нові. В. 299.
- Боже слово—проповідник. о. Говда А. 329.
- Брацтва церковні. Священик з села 145, 177.
- Будова церков. о. Селецький 64, 214.
- В.** Візантинізм. Соколов (Я.) 578.
- Візантійський стиль. * * 484, 537.
- Відозва * * 218.
- Відпусти о. Левицький Юліян 563.
- Віра а наука. Я. 73.
- Вірні інформації. Я. 281.
- Вороги свого народу. Я. 62.
- Всячина. 198, 230, 253, 278, 302, 335, 358, 390, 414, 445, 470, 494, 518, 541, 566, 591, 616.
- Г.** Галицько-руське священство XIX. в. о. Стрільбицький 15, 43, 66, 91.
- Грецька церква по Соб. фльорент. Ф. Грівец. 3, 31, 52, 76, 101, 124, 150, 259, 289, 309, 469, 406, 421.
- Д.** Демократія християнська, о. Донарович Ст. 317, 352, 383.
- Добрий початок, Я. 349.
- До діла. Др. М. К. 70.
- Допись. Observator 275.
- Дрепер і его історія боротьби віри з наукою, о. Ф. Щепкович, 6, 36, 55, 80, 105, 126, 262, 375, 401, 428, 461, Друкарська ошибка 495.
- Духовенство а економічна самопоміч Я. 521.
- Духовенство а учительство Я. 361.
- Душпастир як катехит о. Дикий Йосиф 393.
- Е.** Єпископ про наші відносини Я. 545.
- Єпископ Штросмаєр Я. 203.
- З.** Занепад релігії а преса о. Селецький 439.
- Заплата, праця і лихва—Декерт Др. о. А. Говда 12, 40, 87, 110, 135, 193, 225.
- Земля свята. Учасник 510.
- Знаменна подія. Я. 257.
- І.** Ісуса Христа—родовід. * * 491.
- К.** Католики а ретроградство—Kunz (Я) 593.
- Католики при роботі - Льоріс 449.
- Католицький рух—Льоріс (ССС) 195, 225, 465.
- Католицький світ Льоріс 300, 468.
- Кирило Метод. ідея о. Н. Н. (ССС) 25.
- Клир Австрії Я. 59.
- Конґруа Я. 172.
- Культура новочасна Я. 97.
- Л.** Львів—статистика Р. І. 387.

- М.** Ми а де інде о. Селецький К. 17.
 Момент психічний о. А. І. 148.
Н. Новий Рік. Редакція І.
 Наука релігії Я. 233.
 Наші справи Я. 165.
 Небезпеченство Я. 417.
 Німецькі партії Я. 332, 356.
О. Обнова в Христі Я. 201.
П. Парох в боротьбі з п'янством і нечистотою реферат
 о. А. Барановський 586, 609.
 Пастирський лист о солідарности Я. 305, 337.
 Педагогічне Тов.—Поклик Виділу 613.
 Поема про сотворення світа Др. Франка о. Конрад Ми-
 кола 227, 237, 270, 295, 321, 347, 380, 410, 433, 479, 504,
 533, 561.
 Престоли упривилейовані о. Юліян Левицький рефе-
 рат 563.
Р. Редакція—переписка 71, 255, 415.
 Реколекційне розважання о. Йосиф Бандера 162, 187.
 Реколекції о. Садовський і о. Говда 139 і 175.
 Розвага о. М. Баричко 121.
 Російські професори а наші церковні відносини О. И.
 Титов 83, 130, 156, 181, 205, 236, 265, 284, 317, 341, 365, 398,
 424, 456, 476, 501, 555, 573, 597.
 Русь холмська—Русько-католический священник 297.
С. Священик а суспільні обставини 473.
 Slavorum litterae 196.
 Слово над гробом о. Лужницького о. Іван Билинський 169.
 Слово о повинностях підданих, о. Могильницький Антін
 209, 240.
 Сповідь шкільних дітей о. Билинський Ів. 516.
 Науки катехитичні. За Стагратинським зладив о. М.
 Кінаш сторін 148, — як додаток до II річника.

НОВІ КНИЖКИ

Hirtenbriefe des deutschen und österreichischen Episkopats 1928. Paderborn, 1928. стор. 240—VIII.

Се збірка 26 пастирських листів німецьких і двох австрійських єпископів. Уложені вони, а в части й розроблені видавцем популярно так, що кождий лист дасться вихіснувати до проповіді.

Єпископат обговорив і зясував в них актуальні, злободенні питання та на все дав батьківську, доцільну раду, спираючись на авторитет св. Письма і на непомильну науку Христової Церкви.

І повчив він своїх вірних про Церкву і її авторитет, про віру і про потребу берегти й придержуватися Христового закону в родиннім, громадянським і державнім життю та у міждержавних і міжнародних взаєминах, про подружжя, християнську родину, про дбале виховання дітей, про святкування неділі, про страшну моральну руїну, яку ширять лиха література і безвірі і неморальні часописи і журнали поміж земляками, та про потребу читання св. Письма, а зокрема св. Євангелія у народній мові.

Сказав єпископат своє авторитетне слово й про соціальне питання та про боротьбу між капіталом і працею. Єпископ з Meissen, Христіан Шрайбер, виловив думку католиків про державний устрій і їх згоду на республіку, бо Христос не дав приказу, яка має бути форма управи (Christus schreibt uns keine bestimmte Staatsform vor. Jede Staatsform findet seine Billigung, wenn sie auf dem Boden des natürlichen Sittengesetzes steht. Auch jede Änderung einer bestehenden Staatsform überlässt Christus der freien Wahl der Bürger.)

Єпископ Матій з Вірцбургу поручає католикам активну участь у політичній життю: „Beteiligt euch mit Ernst und Gewissenhaftigkeit am öffentlichen Leben der Gemeinde und des Staates und haltet treu zusammen!“

Wir Katholiken dürfen uns nicht die staatsbürgerlichen Rechte beschränken oder rauben lassen. Was bei anderen rechtens ist, muss es auch bei Katholiken sein“. Так пише єпископ свободної нації в суспільності, яка себе цінить і пошанує оправданий зазив архипастиря.

У всіх посланнях замітний горячий націоналізм та стремління двигнути свій народ і поставити його на чоловіче становище між всіма народами. В тім згляді покликується єпископат на найвисший авторитет у католицькій Церкві — на Апостольський Престол.

У многих посланнях повторюється зазив до духовенства, щоби піддержувало літургічну акцію, старалося прив'язати своїх парохіян до церкви, привчило їх не лише пасивно, але й активно брати участь в Богослуженнях, частіше співало Службу Божу, бо всенародний спів і спільна молитва у народній мові робить Богослуження торжественнішим, зрозумілим, цінним і хосенним для вірних.

о. І. Рудович.

Свящ. Іван Рудович: **Малий Катехизм** християнсько-католицької релігії для вселюдних шкіл. Львів 1929. Накладом Видавництва шкільних книжок. 8^о ст. 84.

Короткі та цінні завваги з приводу появи сего катехизму помістив вже о. Др. Костельник в ч. 11 „Ниви“ з 1928 року. Тут хочу подати ще деякі методичні і мовні замітки.

Автор старався використати досягнення монахійського методу та уложити підручник в лекцій, популярніший формі,

що краще відповідала би рівневи духового розвитку дітей і тим самим робила би науку приємнішою і цікавішою. Дотеперішні катехизми майже всі були уложені в формі ставлених питань і відповідей. Така форма дуже тяжка і чужа молодим діточим умам; всі правди віри подаються в занадто скондензованому, а при тім абстрактному, виді. Тому автор вибрав лекший спосіб у своїм підручнику, а саме отримав наративну форму з вербальною.

Перед кожним викладом правд віри або моралі дав коротеньке оповідання, оперте на св. Письмі, в котрому немов у зародку міститься об'явлена правда, яку хоче викладати. І всі слідуєчі питання і відповіді є тільки дальшим розвиванням і об'яснюванням матеріялу, поданого в тім оповіданні. Таким чином молодь може під проводом катехита більше самостійно думати, краще відтворювати вислуханий виклад і більше цікавитись наукою. Научний матеріал сконцентрував, прим. трактат про „останні річі“ отримав з правдами віри, викладаними на основі Символа віри. В II часті подав насамперед науку про добрі діла і чесноти, а відтак коротенький, але основний, виклад про совість, чого доси в катехизмах не було, і шойно після того говорить про гріх та його роди. Ширше говорить про ласку і св. Тайни (з них найбільше про св. Тайну покаяння, подаючи дуже основний і переглядний зразок щоденного об'рахунку совісти, опертого на 10-ох заповідях божих) і закінчує наукою про освячення й благословення.

Питання ставить ясно і зрозуміло. Немає тут таких неясних і незрозумілих питань, як се є прим. в катехизмі австрійського єпископату, де про незнані правди питано незнаними словами, прим.: „Що значить Бог є найдобротливіший“?, а про добротливість не було ще згадки, або „Що значить Бог є всюдиприсутний“? Тому автор ставить такі питання далеко краще: „Яким є Бог для всіх сотворін“? або „Де єсть Бог“? і т. п. питання і відповіді на стор. 8-10.

Мова гарна, ядерна, слова добірні, речення короткі, стиль простий, ляпідарний. Молитва Господня подана в церк. слов'янським тексті і в розширеному українському перекладі, що дає одночасно об'яснення цілої молитви, а також поданий гарний переклад усіх щоденних молитов при кінці підручника.

Книжечка може трохи задорога (1'60 зол.), але сьому мабуть невинен автор, тільки надкладчик.

о. П. Х.

Всячина

Жабче. Отсе село на Волині (40 km від Луцька) в останніх днях стало голосне й певно ще довго в історії остане пам'ятним як чорна сторінка насаджування унії поліційним способом. Справа, в коротці переповіджена, мається ось як:

В тому православному селі мала часть мешканців, не-вдоволена своїм парохом, приймила унію — оту „казьонну“, по котрій можна сподіватися всяких земських благ, оскільки їх можна видерти православним. І уніяти, хоч творять незначну меншість в селі (58 уніятів, 500 православних), відразу дістали від цивільної влади парох. будинки. Та вони хотіли захопити ще й церкву. По святі Покрови уніяти замкнули православних у церкві і держали їх через три дні, аж доки їх влада не випустила, а церкву опечатала. Від того часу до 20. II. с. р. і уніяти і православні відправляли богослуження в приватних домах. Того дня православні завважили зрана, що печать на церкві знята, а колодки розбиті, і тому ввійшли зі своїм священиком до церкви. Коли побачили, що там бракує золотої чаші та багато церковних річий, постановили собі, що церкви не опустять, доки влада не забезпечить за ними власности.

Прибула поліція і хотіла усунути православних силою, одначе се не вдалося, бо православних около 300 людей зачинилися в церкві і стали правити богослуження. І так замкнені в церкві перебули вони до 1. III., доки їх поліція силою не усунула. Хто вийшов з церкви, того поліція не пускала назад. Ні харчів, ні води урядова охорона до церкви не допускала. Тому сиділи в холоді, морозі та в голоді 8 день. Дня 28. II. поліція усунула двері від церкви, щоби морозом православних змусити вийти з церкви. Та коли й се не помогло, тоді до церкви ввійшло двох уніятів, дуже непочесно знаних у селі, і вони почали православних бити. Тоді вже поліція ввійшла до церкви. Православні, всі вже хорі, лежали без руху на долівці, а священик, не можучи стояти, на колінах відправляв Службу Божу. Всі присягли вмерти за свою віру. Поліція очистила силою церкву і опечатала її опять. 7 людей недужих з голоду і побиття арештовано, в тім і священика. Закутих у кайдани відставлено їх до тюрми до Луцька.

В дні „очищування“ церкви в селі був староста, комісар поліції, 38 жандармів, 4 агенти і лікар з Луцька. Вигляд тих людей, що видержали 8 днів у церкві при найтяжших морозах, страшний. Вони почорніли були як вугіль і лежали без сил. (Справоздання посла Вислоцького, „Діло“ з 8. III. 1929.). Білоруська „Křinica“, пишучи про події в Жабчу, на-

живає таке поліційне насаджування унії „копанням гробу для унії“. Вповні слушно. Благородне серце всіх людей стає по стороні мучеників, і тому та віра побіждає, котра має мучеників.

Тилич — Жабче — Вулька... Дня 8. XII. 1928 р. на Непор. Зачатте лат. обр. ks. Lańcucki з Підвисокого приїхав до Вульки (се дочерна церква нашої парохії Курян), де нема костела, тільки церква, а що церква була замкнена (бо по наших календарі се був будний день), ks. Lańcucki казав принести сокиру і власноручно розбив двері від церкви та відправив Службу Божу—„на спасеніє“...

На Волині є тепер 740 православних парохій. По українськи відправляють в 50 до 60 церквах, а таке саме число буде й тих церков, де священник відправляє по церковному, а нарід відповідає по українськи. Виговір церковнословянської мови в усіх церквах російський. На церковний зїзд в Луцьку 1927. р. були вплинули заяви з 572 парохій, що хочуть української богослужебної мови. Єпархія і духовенство—самі „русскі“, і ставлять великі перешкоди тому ділу.

Перші відвідини короля Італії в св. Вітця відбудуться в травні с. р., коли вже заключений договір буде прийнятий в італ. парламенті.

Зі статистики самовбійдів. Віденський психіатр Др. Пільц на основі своїх студій подав ось яку статистику: найбільше самовбійств є в ранніх годинах; аналогією до того є, що також смертний від удару серця в ранніх годинах найбільше. Найчастішими є самовбійства в квітні і травні. Германи стоять на першому місці під оглядом числа самовбійств, за ними слідує північні Славяни, а потім Романи.

В Мексику в наслідок боїв з повстанцями масонський уряд ще більше переслідує католицьку церкву.

Большевики дальше замикають церкви: в Твері замкнули церкву Чесного Хреста, в Бахмуті замкнули катедр, а в Ново-Черемхові церкву замінили на кінотеатр.

В Голяндії є 25 міл. католиків, а до духов. стану тепер підготовлюється 6,566 осіб що в малих семінаріях, що в монастирях. Як цвите, то цвите!

В Ковні недавно відбувся зїзд литовських єпископів, на котрому обговорювано передовсім організаційно-церковні справи.

В Німеччині є щось понад 20 міл. католиків. Католики в католицьких організаціях начислюють 1'5 міл. душ. Що Німці, то Німці. І в війні дали доказ, що вони перші, і в церкві дають такий доказ.

Чуда в Люрді. В 1926 — 27 р. було офіційально лікарями признано 12 уздоровлень в Люрді за чудесні.

В Швайцарії виходить 80 католицистич. часописів. Католиків там около 1'5 міл. Видно, що не жалують грошей на свою пресу — і читають її.

„Врачу...“! Є собі в нас автор, що любить писати про засади „чесної“ й „католицької“ полеміки, одначе своїх полемічних статей в „Новій Зорі“ не любить підписувати, хоч усі тямущі по стилі й тоні пізнають, що се його... Та не доведи, доле, щоби хто поважився „відкривати“ того анонімного полеміста, бо він йому всипле таке, що „якби так о. Костельник звернувся навіть до большевицького комісаріату з запитом, як назвати такого чоловіка, котрий зовсім не в наукових цілях „відкриває“ авторів непідписаних статей,— то одержавби у відповідь назву, якої не напечатавби ні він у „Ниві“, ні жаден иньший редактор“. Уперся сей анонімний полеміст бути недосяжним, як „царська корона“. Нехай! Одначе його статті всежтаки підпадають під осуд.

Перша засада чесної полеміки каже, що не вільно викручуватися особистими напастями там, де треба дати відповідь на предмет. А сей „царствуючий анонім“ просто з насолодою грішить проти тої засади. Так н. пр. в статті „Наша церковна мова та її противники“ (Нова Зоря ч. 10 з с. р.) він висуває твердження, а) що я тільки зі злости на „Нову Зорю“ заняв противне становище, як вона, в справі нашої церковної мови (нівроку!); б) що я не є „авторитетом на полі історії культури, хочби й самої української“.

Я не маю претенсії бути таким авторитетом, але відки сей „царствуючий анонім“ має такі претенсії?

Другою засадою чесної полеміки є, щоби думки противника вірно віддавати. „Царствуючий анонім“ і проти сеї засади грішить з насолодою. Я написав: „Першорядну вартість має безпосередньо пізнана правда, а правда, „завинена“ в авторитеті, має щойно другорядну правду“ („Діло“ ч. 6. з с. р.). А він се перекрутив так, щоб воно мене впекло: „Честертон, хоч світська людина, признає авторитетови католицької церкви першорядну вартість, а не — як о. др. Костельник — „щойно другорядну“ (тамже). Честертон міг признати авторитет катол. церкви за перший між всіми авторитетами на світі, що — очевидно — і я признаю; але щоби він признав авторитет за висший від безпосерднього пізнання правди, се годі припустити, бо навіть і сам „царствуючий анонім“ ясно й виразно не зважиться признати сього.

Замість давати иншим лекції, як треба чесно полемізувати,—„врачу, ісцілися сам“!

о. Др. Г. К.

Печатається з дозволенням митрополичого Ординаріату у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриїл Костельник

Здрукарні Ставропілійського Інституту у Львові

ПЕРЕПЛЕТНЯ

ПАВЛА БАБЯКА

у Львові, вул. Бляхарська ч. 12.

Приймає всякі церковні роботи, як Євангелія, Служебники, старі книги, наклади, брошуровання і т. п.
по найприступніших цінах.

Роботи виконує солідно й скоро.

Церковні свічки всякого рода

поручає українська фірма

Інж. К. КОТЕЦЬКОГО і С-ка

Львів 15. вул. бічна Кульпарківська 9.

Жадайте цінників!

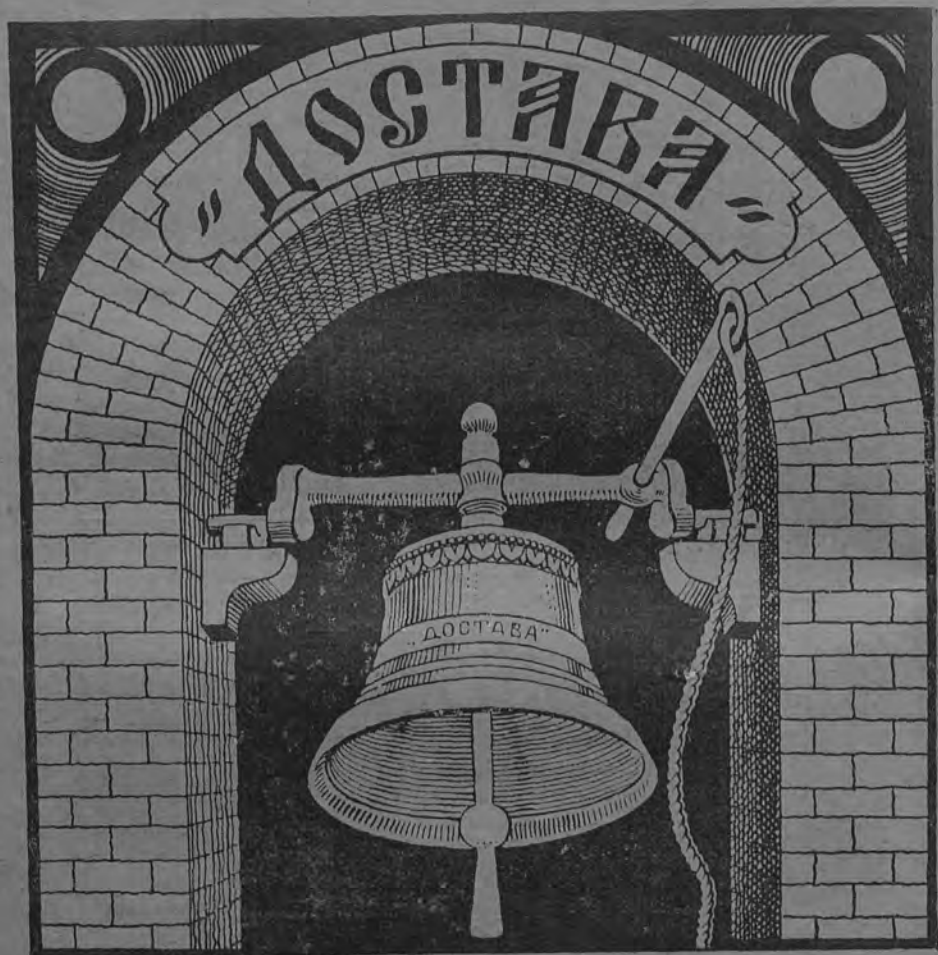
Жадайте цінників!

Різбарсько-Позолотничий Заклад

Теофіля Ярощака і Михайла Зварича
в ПІДГАЙЦЯХ

Приймає всілякі роботи церковні. Золотить нове, відновляє і консервує старе. Престоли, Іконостаси, Кивоти і так д.

НАЙЛПШІ матеріали й НАЙДЕШЕВШІ ціни.

НАЙЛІПШІ ДЗВОНІ І ВСІ ЦЕРКОВНІ ПРЕДМЕТИ

в найбільшій виборі і найдешевше продає
одинюка українська кооператива

— **ДОСТАВА** —

у своїх складах: ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 20., ПЕРЕМИШЛЬ, Ринок
— — ч. 23., ТЕРНОПІЛЬ, вулиця Перля ч. 16. —

Направляє старі ризи, гозолочує чаші і пр., бере на себе мальовання церков, вигодовлення іконостасів і ручить за солідне стилеве виконання по приписам обряду.

Письменно за цінами звертатися до Дирекції: Львів, Домініканська 11, І. п.
Звертаємо увагу Всх Духовенству, що всі прочі фірми з церковними річами в або у ворожих нам руках, або в приватними підприємствами, а „ДОСТАВА“ є одинюкою кооперативюю, де членами в три наші Архієреї, многі священики і церкви.

З сих причин заслугує на повне довіря і попертя.